

Körösök Völgye

Ingyenes kiadvány

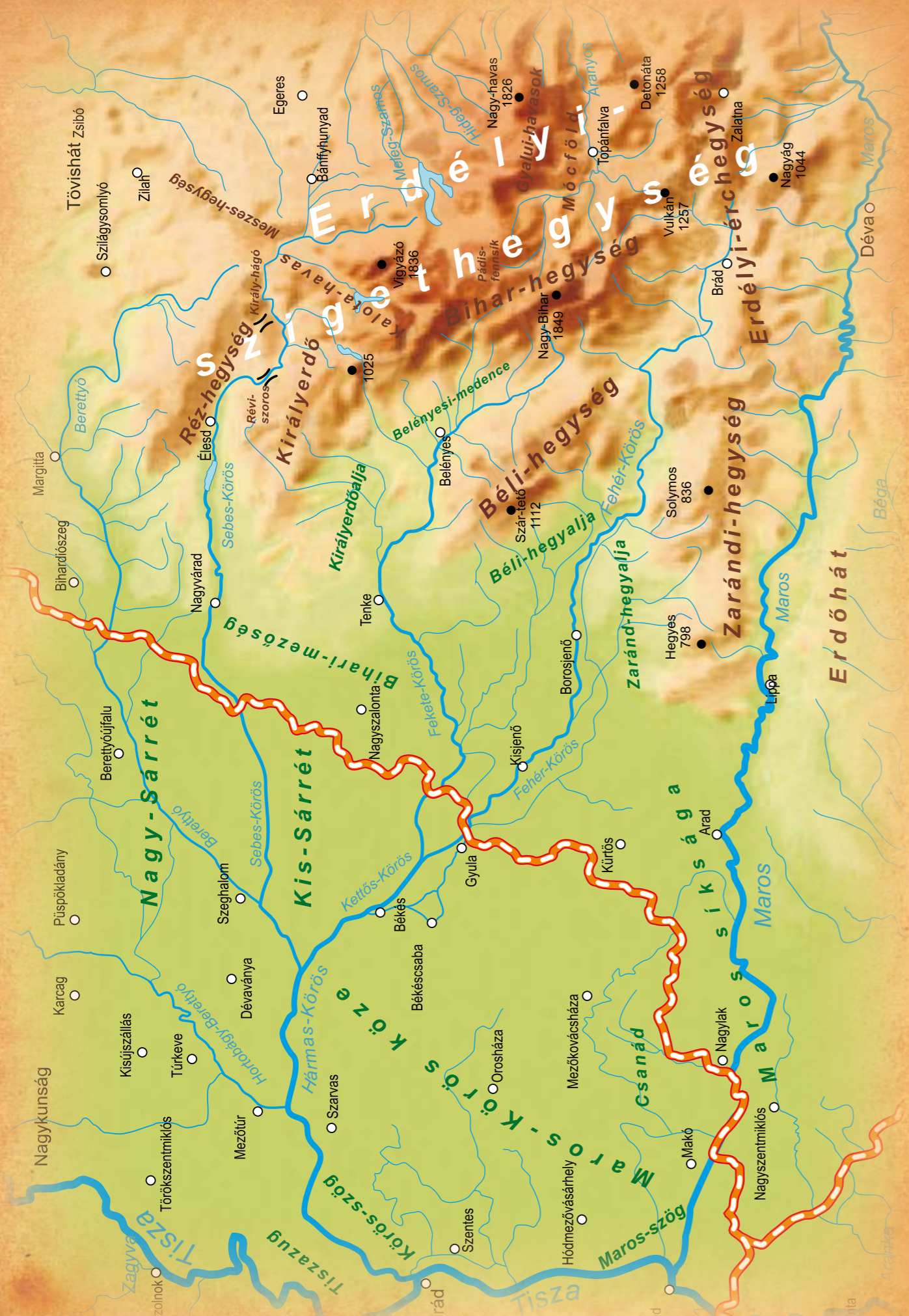
...több mint élménymagazin - II. évfolyam - 3. szám

www.korosokvolgye.com -- www.magazin.korosoknaturpark.hu

- **Természet**
- **Kultúra**
- **Interjú**
- **Településportré**
- **Aktuális témák**
- **Turisztikai fejlesztések**
- **Túraajánló**
- **Turisztikai attrakciók**
- **Egészséges életmód**
- **Tudatos életforma**
- **Rendezvények**
- **Művészet és irodalom**

KÖRÖSÖK VÖLGYE

...több mint élménymagazin

Tartalom:

Köszöntő	4-5	Helyben helyit Békésen	52-53
Békés, a leg-legek megyéje	6-7	Sajt, orda és vaj Körösladányból	54-55
Grófok nyomában: kastélyaink híres-neves asszonyai	8-9	Csináld magad! ...a házitúrót	56
A Szarvasi Arborétum csodái	10-12	Jutka Néni Konyhája – rebarbara	57
Helyi védett természeti értékeink	13-14	Dr. Oláh Andor, az orvos, aki a természettel gyógyított	58-61
Bihari Madárvárta	15	Gyalogoljunk az egészségünkért!	62-63
Nagyragadozók az Erdélyi-szigethegységben	16-18	Felhőlexikon	64-65
2013-ban az év madara a gyurgyalag	19	Nagyvárad	66-68
A folyók virágai	20-21	A Körösök grófjánál	69
A régi Sárrét vizeinek halászata	22-25	Körösladány	70
A Boga-völgy és környékének érdekesebb „földi puhányai”	26-28	Virágok, motívumok és színek	71-72
Czárán Gyula nyomdokain III. – A Csodavár	29-31	Körös-Völgyi Sokadalom	73-74
Bercea Püspök: „Ne veszítsük el a kapcsolatot a természettel”	32-35	A nemzet nyári színháza: A Gyulai Várszínház	75-77
Barangolás, barlangolás a Barangolókkal	36-37	Csabai Nyár 2013	78-79
Nagyszalonta	38	A végvári harcok színtere ma a régmúlt kincseit őrzi	80-81
Kulin György	39	Jaj, de Baba!	82-83
Néprajzi kincsek a Partiumban	40-41	Virágos Békés	84-85
A révi sóvám	42-43	Békéscsaba a sportturizmus fellegvárává válhat	86-87
Fotógaléria: Motkó Béla	44-49	A köröskisjenői Kings Land Klub és fejedelmi ajánlatai	88-89
Helyi termékek a „Szatyorban”	50-51	Nyereményjáték, rejtvény, fotópályázat	90-91

Közép-Békési Centrum
A sokszínű lehetőség

Körösök Völgye magazin – CrisPer: A Körösök periodikája – Kiadó: Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás (5600 Békéscsaba, Szent István tér 7., Tel.: +36-20/229-5055) elnök: Izsó Gábor
Szerkesztőség: Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás (5600 Békéscsaba, Széchenyi liget, Körösök Völgye Látogatóközpont, Tel.: +36-66/445-887, e-mail: magazin@korosokvolgye.com)
Főszerkesztő: Tószögi György – Rovatvezetők: Boldog Gusztáv, Bonyhádiné Pásztor Enikő, Sűr Enikő – Tiszteltelbi rovatvezető: Szelekovszky László – Romániai szerkesztő: Cristian Horgos – Fordítás: Aqua Crisius Egyesület
Munkatársak: Ambrus Réka, Gulyás Péter, Lengyel Martina – Olvasószerkesztő, korrektor: Prime Concept Kft. – Címlapfotó: Tószögi György – Hátlapfotó: Motkó Béla
Grafikai munka: Natural Day Kft. – Nyomdai munka: Dürer Nyomda Kft. (5700 Gyula, Jókai u. 5-7., Tel.: +36-66/466-844) Felelős vezető: Kovács János – ISSN-szám: 2063-7233
Megjelenés: Magyarország és Románia határ menti megyéiben, másfél év alatt 6 alkalommal, ingyenesen – Példányszám: 9200 magyar és 4000 román nyelvű
Terjesztés: Gyulai Hírlap Kiadó és Hírlapterjesztő Nonprofit Kft. (5701 Gyula, Petőfi tér 3., Pf: 23., Tel.: +36-66/562-500) – Információ: magazin@korosokvolgye.com
A magazin teljes tartalma szerzői jogvédelem alá esik. Az ehhez fűződő jogok gyakorlására kizárólag a magazin kiadója jogosult. © 2012. Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás
A projekt hivatalos weboldala: www.magazin.korosoknaturpark.hu

A „Körösök Völgye Periodika – informatív kiadvány a Körös folyók természeti, kulturális értékeiről és turisztikai vonzerőiről” c. projekt a Magyarország-Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 keretében valósult meg (www.huro-cbc.eu), az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap, valamint Magyarország és Románia társfinanszírozásával. A program célja közelebb hozni egymáshoz a határmenti térségben élő embereket, közösségeket és gazdasági szereplőket az együttműködésbe bevont térség közös fejlesztésének elősegítése érdekében, a határmenti térség alapvető erősségeire építve.
E projektben a Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás magyarországi partnere a Körösök Völgye Naturpark Egyesület, romániai partnere a nagyváradi Aqua Crisius természet- és környezetvédelmi szervezet.
Projektmenedzser: Soczó Krisztina, Baran Ádám, Mihai Iogor

Magyarország-Románia
Határon Átnyúló Együttműködési
Program 2007-2013

www.hungary-romania-cbc.eu www.huro-cbc.eu
Jelen kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját.

Két ország, egy cél, közös siker!

Európai Unió
Európai Regionális Fejlesztési Alap

Tisztelt Olvasó!

A Körösök Völgye Natúrpark Egyesület és tagtelepülései átgondolt cselekvési tervvel igyekeznek megvalósítani mindazt, amit mi, az Alföld ezen tájegységén élők magunkénak vallunk. Szívvel és tettekkel! – mondhatnám e jelszóba csomagolva régióink ars poeticáját, mely összecseng Arany János városának, Nagyszalontának elveivel. A partiumi hajdúváros az eltelt esztendőknél során igyekezett újraépíteni mindazt, amit a történelem lerombolt.

Közös célunk, hogy ennek a törekvésnek fő nyertesei a régiókban élő emberek legyenek azáltal, hogy számos olyan lehetőséget teremtünk, amely az ő életminőségüket javítja. Ebben Nagyszalonta lehet az a partiumi pillér, amelyre bármikor támaszkodhat e tájegység.

Ez a régió – amely mind földrajzi, mind gazdasági értelemben is felfogható – nem csak lehetőség az önmegfogalmazódásra, hanem véleményem szerint elköteleződés is egyben. Épp ez az üdvös a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület szervezeti munkájában is, hogy sok-sok település sajátosságait igyekszik sikerrel egy közös koncepcióba összeolvasztani. Az a felismerés, hogy ezt a térséget nem politikai határok korlátai között kell kezelni, szintén egy erőssége ennek a gondolkodás módnak. Így előnyünkre fordíthatjuk geopolitikai elhelyezkedésünket és ebből fakadó lehetőségeinket a mindennapi életünk részévé tehetjük.

Ezt tudják és látják az országhatár „innenső” partiumi oldalán élők is és azt is érzékelik, hogy határon átnyúló gondolkodásmód nélkül nem lesz előrelépés. Ezt példázza a néhány éve működő Békés-Bihar Vegyes Bizottság, mely a két szomszédos megye önkormányzatainak stratégiai munkáját hangolja össze. Ebben a fejlesztési, együttgondolkodási munkában hangsúlyos szerepet kap a turizmus, az infrastrukturális modernizálás és a gazdasági szereplők lehetőségének bővítése.

Hasonló középtávú kihívás, melynek alapját jelen időkben kell lerakjuk, a Határon Átnyúló Európai Területi Együttműködési Programok által biztosított intézményesített formák kiaknázása és azok gyakorlatba ültetése úgy, hogy a polgárok számára azok kézzelfogható eredményekben jelenjenek meg.

Jó úton járunk, amit jelez, hogy ma már ezernyi szállal kötődünk egymáshoz a határ két oldalán. Ennek a kapcsolatnak egy újabb példája a közelmúltban átadott

Békéscsaba-Nagyszalonta kerékpárút, amely nem csupán turisztikai útvonalként, hanem szimbolikus „köldökszinórként” is összeköti a településeket. A Körösök Völgye Natúrpark Egyesület és a Nagyszalontai Önkormányzat több millió euró uniós pénzt vonzott a térségbe, mely rövid és középtávon is érezteti hatását.

Az új 27 kilométernyi bicikliútnak nem csak közlekedésbiztonsági vonzatai vannak. Sport, szabadidő, család: ezek azok a fogalmak, melyek Békéscsaba városával és a Körösök Völgye Natúrpark Egyesülettel közösen megvalósított projekt kapcsán eszembe jutnak. De hasonló sikerekre számítunk Erkel Ferenc és Arany János városa, Gyula és Nagyszalonta között létrejövő művelődési együttműködés kapcsán is, melynek célja, hogy tovább erősítsük a kulturális turizmust.

A mi hajdúvárosunk egy szép iramban fejlődő település, mely a régió részeként hozzá kíván járulni közös álmaink megvalósításához. Nagyszalonta, a legnagyobb magyar epikus költő szülővárosa egyedi kulturális élményt nyújt hangulatával, látnivalóival, többek között a híres Csonkatorony falai között található Arany Emlékmúzeummal. Elidőzhetünk továbbá az Arany portán, azon a kultikus helyen, ahol a költőóriás meglátta a napvilágot. De a Bocskai István alapította város nem csak Arany János szülőföldje, hisz Zilahy Lajos, Sinka István, Kulin György is itt jött világra.

Szeretettel várjuk a Körösök völgyébe, Arany János városába, hiszen ahogy nálunk mondják: „Az a magyar, aki nem látogat el Nagyszalontára olyan, mint az arab, aki nem megy el Mekkába.”

Török László
Nagyszalonta polgármestere

Nagyszalonta madártávlatból

Békés: A leg-legek megyéje

Írta: Szelekovszky László

Békés megye sok érdekességet rejtget, még akkor is, ha első látásra az elénk táruló vidék egyhangúnak tűnik. Sok szempontból a szélsőségek és leg-legek megyéje, kezdve azzal, hogy fekvése a Kárpát-medence egyik legmélyebb pontja. Tudvalévő, hogy e mély területeket a környező hegységekből lezúduló víz töltötte fel az évmilliók során a magával hozott hordalékanyaggal.

A megye legnagyobb természetes tájtalakítói tehát az Erdélyi-szigethegységéből érkező folyók, amelyek összességét figyelembe véve az élővizek tekintetében a leggazdagabbak között vagyunk. A három Körös, a Berettyó, azok egyesült medrei, de részben még a Maros is e gazdagsághoz sorolandó a Száraz-éri ősi medervonulattal, nem beszélve az egykori Maros medrek alatt húzódó, még ma is aktív felszín alatti vizekről.

Ennek ellenére mégsem mondhatjuk, hogy teljesen sík e vidék. Jó példa erre a Maros hordalékkúpja. Csanádapáca környékén például kifejezetten szembetűnő, mennyire nyugtalan, változatos, „hátas” e terület. Persze vannak kivételek, mint például a kardoskúti Fehér-tó és környéke, ami számomra a második Hortobágyot jelenti. Hasonlóan sík a Vésztő és Szeghalom közötti hatalmas legelő, Vésztő-

Mágor és a Csolt-monostor környéke, ahol a megye legszebb naplementéit csodálhatjuk meg.

Alaposan szemrevételezve e tájat, legtöbb helyen egyértelműen látható a Körösök és Maros hatalmas munkája, mely folyók ősi medreiken egykor „tisza” vízmennyiségeket hőmpölygtettek Békés megyén keresztül. Ahogy mondani szokták, ez a víz áldás és átok is volt egyszerre. A Kárpát-medence halban és vadban gazdag leghatalmasabb mocsaras területeit uralták, de ugyanakkor a legtermékenyebb földet is rakták le, aminek következtében a magasabb területek az emberi megtelepedésre rendkívül alkalmasak voltak. Ahogy Dr. Havassy Péter történész mondta: „az ember megülte mindazt, ami a vízből, mocsárból kiemelkedett.”

Az emberi kultúrák kialakulása itt már évezredekkel ezelőtt elkezdődött. A megye legrégebbi, ma is jól tetten érhető történelmi emlékei éppen ezen emberi kultúrák által kézzel emelt, később kunhalmoknak is elnevezett földhalmok, amelyek egy része 5000 éves, tehát egyidős sok egyiptomi piramissal. Egykor a Kárpát-medencében több mint 40 000 db-ot számláltak belőlük, Békés megyében körülbelül 1500 létezett. A legújabb felmérések szerint ma még 580 látható, köztük az ország és egyben Közép-Európa legnagyobb kunhalma a Békésszentandrás közigazgatási határában lévő 12,26 méter magas Gödény-halom. E halmok elhelyezkedéséből sokszor következtetni lehet a több ezer éves vízföldrajzi állapotokra.

Békési legnek tekinthető a folyószabályozás során kialakult holtágak rendszere, amelyben országosan egyedülállóak vagyunk 84 holtággal. A Körös-vidék folyóvizein 266 kanyarulatot vágtak át, együttes hosszukat hozzávetőlegesen kétharmaddal rövidítve meg. E holtágak között találjuk a Tiszántúl legnagyobb állóvizét is jelentő, több mint 29 km hosszú Kákafoki-holtágat.

A folyókkal összefüggésben említést érdemelnek az Alföld, így Békés megye földvárjai is, amelyek elsősorban folyók mellett, vagy azok kanyarulatában épültek védelmi céllal, mint például az egykori gyulai-, békési, sarkadi, dobozi földvárak, vagy a puszt-

Az egykori dobozi földvár helyén emelt kaputorony

taföldvári Nagy- és Kistatársánc, a végegyházi Tatársánc, hogy csak néhányat említsünk.

Különleges építmény, az egykor az egész Alföldet körberkerítő Ördögárok, vagy más néven Csörsz-árok, amelynek maradványai Békés megyében több helyen, így Körösladány, Ecsefalva, Biharugra, Körösnagyharsány térségben is fellelhetők. Az egykoron bizonyára védelmi célokat szolgáló védvonal pontos keletkezése nem tisztázott, egyes elképzelések szerint az Alföldön megtelepedő szarmata törzsek építették.

Természeti értékek terén is számos legről beszélhetünk, mivel a vidéki megyék között Békés első helyen áll 231 helyi védett területtel (2013-as állapot). Köztük található Magyarország 1000. védett területe a Mályvádton található 1,8 hektáros Bányaréti őstölgyes. Védett területeinkre jellemző a mozaikosság, a tagolt, szétszórt egységek aránya, hiszen az országban itt a legnagyobb a szántóterület aránya (87%), ebből következik, hogy itt a legkisebb az erdőszültség (4%), bár itt található a legjobb erdőtalajok is. Vigasztaljon bennünket továbbá, hogy e kevés erdőterület egyikében, Mályvádton található Magyarország legnagyobb dámvad populációja, és itt működik Gyula-Városerdőn a Dél-Alföld legnagyobb erdei iskolája, amely kiváló helyszíne a jövő nemzedék természetszeretetre való nevelésnek.

A megyében található szarvasi székhelyű Körös-Maros Nemzeti Park mozaikos területi egységei számos egyedülálló természeti értéket rejtnek. Itt található többek között a legnagyobb magyarországi tűzokálföld Dévaványán, a volgamenti hérics, melynek hazánkban egyedüli élőhelye Csorvás mellett található. További különlegesség a nagy szikibagoly lepkefaj, melynek Bélmegyer-Fáspusztán él a világon az egyik legerősebb populációja.

Büszkék vagyunk továbbá az Európa-hírű Szarvasi Arborétumunkra és az ugyancsak szarvasi történelmi Magyarország közepére, amelyet egy dombtetőn lévő kis szélmalom jelez.

Békés megye gazdag és példaértékű tájkultúrával rendelkezett a kastélykorszakban, amelynek emlékét a még fennmaradó kastélyok jól jelzik, köztük az Alföld legszebb kastélyával a szabadkígyósi Wenckheim-kastéllyal és a mindig meglévő gyönyörű parkjával, amely szintén számos egyediséget tartogat.

Megérdemli, hogy felelevenítsük a régmúlt idők további legjei közül a 18. századi vízi- és szélmalomokat, amelyek a gabonatermesztés elsősorban feldolgozóinak voltak a térségben. A Körösök vízügyi felmérése alapján 1818-1822 között a Fehér- és Fekete-Körösökön 53 vízimalmot találtak,

Szélmalom Békéscsabán, a Csabai tanya és Gabonatoroneti kiállítóhelyen

csak Sarkad és Doboz határában 9 dolgozott. A szélmalomok közül még 1950 körül is volt olyan, amelyik örölt. Megyénkben jelenleg egyetlen ép állapotú, de felújításra szoruló szélmalomunk van, a Csókás-pusztáról áthozott és a békéscsabai gabonamúzeum területén újra felépített malom, amely ma, mint mezőgazdasági és ipartörténelmi emlék hirdeti a múltat. Országosan is egyedüli ipartörténelmi remek a még ma is működő szarvasi szárazmalom, amelyet egykoron igás állatokkal hajtottak, de szintén országosan egyedülálló a Mezőhegyesi Ménesbirtok világörökségre javasolt agrártörténelmi, építészeti épületegyüttese is.

Vízzel telt egykori ősi Maros meder, a Kondor-ér egy szakasza Kondoros közelében

Kimagasló kultúrtörténelmi értéket képvisel Gyulán, Közép-Európa legépebben megmaradt gótikus várkastélya, nemkülönben a mellette lévő Gyulai vár, amelyik Európa egyetlen épen maradt gótikus stílusban épült síkvidéki téglavára.

Természetesen e példák csak néhányak a sok közül, melyek e tájat és Békés megyét egyedivé, kuriózummá teszik. Zárszóként az országot bejárta Rockenbauer expedíció szelleméből idézek, amely szerint sok érték még felderítetlenül rejtőzködik előlünk, de sok természeti és kultúrtörténelmi érték már ismert. Ezek közül nem lehet mindet a múzeumba bevinni és ne is oda akarjuk gyűjteni azokat: el kell menni, oda kell fáradni hozzájuk és ott helyben megismer-ni minél többet belőlük.

Ezekkel a gondolatokkal ajánlom a korántsem teljes körű Békés megyei leget, remélhetőleg kedvet teremtve felfedezésükhöz.

Fotó: Szelekovszky László

A Tiszántúl legszebb kastélya a szabadkígyósi Wenckheim-kastély

Grófok nyomában:

KASTÉLYAINK HÍRES-NEVES ASSZONYAI

Írta: Szelekovszky László

Amikor Békés megye kastélyairól beszélünk, leginkább azok stílusa, tervezője, építtetője és elsősorban a ház ura kerül előtérbe. A kastélykorszak képviselői mellett méltatlanul kevés szó esett, esik a kastélyok úrnőiről, asszonyairól. Legtöbb esetben ők voltak, akik biztosították azt a háttérrel, azt a nyugodt légkört és gondoskodást, amely a mindennapi életet elősegítette. Összetartották, őrizték a legfőbb, legdrágább kincsüket, a családot, tudtak könnyezni, tünni, gyengéden érezni és erős lélekkel temetni. Illendő, hogy ezúttal róluk essék szó.

E művelt, kedves, nagy terheket elbíró hölgyek közül soknak a neve díszíti azt a 13 méter magas faragott emléktáblát, amelyik a lökösházi Bréda-kastély parkjában áll. Az eredetileg a Vásárhelyi család aradi főága által birtokolt kastély báró Bohus Mihály és Vásárhelyi Júlia lányának házassága révén került a Brédák tulajdonába és ma egyike azon kevés Békés megyei kastélynak, amely felújítva várja a látogatókat, emlékfájával tisztelve a kastélykorszak leghíresebb hölgyei, asszonyai előtt.

A Battonya-tompapusztai kastély Purgly János lánya, Purgly Magdolna otthona volt, akit Horthy Miklós kormányzó feleségeként ismerhetünk leginkább. Magdolna számos közéleti feladatot látott el, több mint 100 napközi otthon, 1300 hajléktalannak elegendő menedéket hozott létre Budapesten. Az I. világháborúban elesett tisztok családjai számára lakásépítési akciókat indított be.

A dombegyházi Lonovics-kastélyban töltötte élete utolsó nyolc évét Gertenyesi Hollósy Kornélia Európa- és világhírű operaénekesnő. Lonovics József felesége volt, aki 1879-től Csanád vármegye főispánja lett. Az énekesnő 1854-től 1862-ig a Nemzeti Színház

Hollósy Kornélia

Az egykori Lonovics-kastély

tagja és több európai nagyváros meghívott vendége volt. Dombegyházon hunyt el 1890-ben és a Kriptáj halom sírboltjában temették el, mely sírbolt teljesen megsemmisült a II. világháború után. Világi élete mellett a művésznő Dombegyház és a környező települések fiataljait tanította népdaléneklésre. Rendkívül szép színházi fellépőruháit a dombegyházi plébániának ajánlotta fel, hogy miseruhákat varrjanak belőle a papoknak.

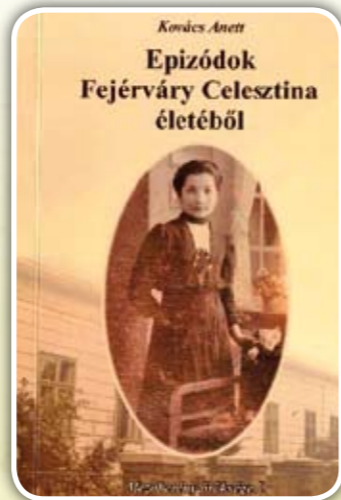
Dr. gróf Üchtritz Amadé Emil felesége, Bánhid Stefánia a lökösházi Bánhid-kastély úrnője volt. Íróként, imakönyveket, regényeket írt. Több világnyelvre lefordított művei között található az Isis papnője, az Anta, a Fehér asszony, a Semiramis című regénye, de számos dolgozata jelent meg az Élet című folyóiratban is. Egyetlen könyve maradt meg a háború után, az „Imák” című kötet.

Fejérváry Celesztina a mezőberényi Wenckheim-kastély úrnője, lakóhelyének prominens személye, segítője, a királyi Erzsébet rend kitüntetettje, a Mezőberényi Jótékony Nőegylet védnöke volt. Édesanyja, Fejérváryné Kárász Karolina az 1848-49-es események utáni kényszerű amerikai emigrációjából is támogatta Mezőberényt, egészen az 1890-ben bekövetkezett haláláig. Többek között 13 ezer 800 koronát adott a mezőberényi katolikus templomnak, illetve a hozzá tartozó tanterem megépítésére 1886-ban. A lelkes lak megépítésére külön 4 ezer koronát adományozott. Más településeket is segített, Horgoson például árvaházat építtetett.

A geszti kastély birtokosait a Tiszák egyetlen Habsburg-hű tagjaként tartották számon. Tisza Lajos felesége Teleki Julianna férje akarata ellenére Lajos, Kálmán és László nevű fiaival részt vett az 1848-49-es szabadságharcban. Jókai Mór, A köszívű ember fiai című regényének ihletében kétségtelenül a grófnő személye is fontos szerepet játszott. Arany János, aki házi tanítónak egy

Bánhid Stefánia

Bartók Béla húga, nagynénje és édesanyja társaságában

ideig a kastélyban lakott, így emlékezett meg róla: „Áldást poraira, áldást fog mondani minden ismerője, az egész vidék, a szegények, kikkel jót tett, a betegek, kiket maga ápolt és minden, ki valaha forgott a nagy míveltségű, nemes szívű úrnő közelében.”

Tisza Jolán, Tisza István egykori miniszterelnök unokája is példát mutatott hazaszeretéből, mikor a világháború után nem hagyták el férjével az országot. Geszten maradtak, ahonnan 1951-ben Füzesgyarmatra deportálták őket, négy gyermekükkel együtt. A gesztiak Tiszák iránti szeretetét bizonyítja az is, hogy a tiltás ellenére titokban élelmet vittek nekik Füzesgyarmatra.

A kétegyházi Almásy-kastélyban élt és alkotott maradandó módon gróf Almásy Alajosné Festetics Er-

Szendrey Júlia

A kastélyok további híres-neves hölgyei, asszonyai

A Batthyány-Geiszt nagymajori kastély úrnője, Batthyány Amália, gróf Batthyány Géza felesége és az 1849-ben kivégzett Batthyány Lajos miniszterelnök leánya.

A szabadkígyósi Wenckheim Krisztina, aki 8 éves korában verssel fogadta Ferenc Józsefet és feleségét, Sisit, országjáró útjuk alkalmából.

A festésszettel foglalkozó Bolza Marietta, aki a szarvasi Bolza-kastélyban élt.

Blaha Lujza, a „nemzet csalogányként” is ismert színésznő, aki a biharugrai kastély jóképű urával, Bölöni Józseffel tartott fenn szoros érzelmi kapcsolatot.

Wenckheim Józsefné báró Grüber Terézia, aki a gyulai Harruckern-Wenckheim-Almásy-kastélyt 1795-ös leégése után újjáépíttette.

Petőfi Sándor felesége Szendrey Júlia, aki a mezőberényi Wenckheim-kastélyban működő leány nevelőintézet tanulója és lakója volt 1838-tól 1840-ig.

Bartók Elza, Bartók Béla húga, aki a vésztői Kertmegi-kastély lakója, az akkori főintéző felesége volt.

zsébet. Fiatalon ment férjhez. A még emeletes kastély parkja ekkor volt legszebb formájában, amelyet a fiatal grófnő jó ízléssel alakított ki teknősbékatóval és sok-sok színes cserjével. A legtöbb gazdasági épület is ez időben épült fel. A férje, akinek birtokaihoz tartozott a kötegyáni, a sarkadi, a kétegyházi és a gyulavári is, mindenben támogatta. A mintaszerűen alakuló birtok gazdálkodását hirtelen felborította, félbeszakította Festetics Erzsébet 1821-ben, 28 évesen, tragikus körülmények között bekövetkezett halála. Férje a parkban még ma is látható szökőkút közepére egy fekete márvány emlékművet állíttatott, „Vágyát mindannyiunknál hagyta” felirattal.

A körösladányi Wenckheim-kastély asszonyai közül elsőként Orczy Terézia, báró Wenckheim József második felesége említhető. A bárónő a faluban katolikus templomot emeltetett a helyi hívek számára, melyet 1822-ben szenteltek fel. Ő készítette a család körösladányi sírkapornájának terveit, melybe elsőként Orczy Terézia anyósát, Czékeliusz Karolinát temették el. De nem szabad megfeledkeznünk Wenckheim Mária bárónőről sem, aki csak körösladányi tartózkodása idején használta a kastélyépületet, kötődését azonban jelzi, hogy 1885-ben egy malomépületet ajánlott fel a községnek kiseddóvó kialakítására.

Damjanich János felesége Csernovics Emília, az aradi vértanúk kivégzésekor Gyulán az Almásy-kastélyban tartózkodott. A kivégzés után 1849. október 6-án férje holttestét az éjszaka leple alatt ellopatta és mácsai kastélyuk parkjában temettette el.

Persze a kastélyokhoz nem csak grófnők nevei köthetők. Nagy zeneszerzőnk, Erkel Ferenc feleségéről Adler Adélról tudjuk, hogy zongoratanárként több neves családnál tanított, többek között a szabadkígyósi Wenckheim-családnál, ahová hetente járt Gyuláról. Először 1880. január 5-én látogatott a kastélyba, utoljára pedig 1889. július 7-én. Összesen 328 alkalommal tanította zenei ismeretekre a Wenckheim-gyerekeket.

A felsorolás e cikkben nem lehet teljes a kastélyokhoz köthető híres úrnőkről, asszonyokról, de talán ennyiből is kitűnik, hogy nélkülük a kastélykorszak sem kultúrájában, sem gazdaságilag nem lehetett volna olyan sikeres, ahogyan arra sok tekintetben a mai napig is tekintünk.

Blaha Lujza

Csernovics Emília

Fotó: Szelekovszky László gyűjteményéből

A Szarvasi Arborétum csodái

Magyarország legnagyobb arborétuma egy csodálatos térharmóniájú tájképi kert, amelynek dús facsoportjai és nyírott gyeplületei az év minden szakaszában üdítő élményt nyújtanak a természetet kedvelő látogatóknak. A tavaszi virágzás és az őszi lombszíneződés varázslatos hátteret ad azoknak az értékes dendrológiai gyűjteményeknek, amelyek természetközeli mivoltukkal különleges szigetet alkotnak az Alföld fátlan vidékén.

A Bolza József (Pepi gróf) által az 1800-as évek elején alapított Szarvasi Arborétum fás gyűjteményeivel ma összesen 82 hektáron terül el a Kákafoki-holtág partján. Jelentősebb növénytelepítésekre a Körös szabályozása után, az 1890-es évektől nyílt lehetőség, amikor az utód, Bolza Pál a világ számos tájáról hozatott növényeit a késői tájképi kertnek megfelelő térszerkezetbe ültette. A legidősebb kertrészletet elődje tiszteletére Pepi-kertnek nevezte el. Az idők folyamán a gyűjtemény és a terület folyamatosan növekedett, majd az ország legnagyobb arborétumaként világhírűvé vált.

E kertészeti remekmű Bolza Pál szemléletének megfelelően, a késői tájképi kertek stílusában alakult ki, ahol a zártabb fás területek köré szabad térállásban kerültek beültetésre a dendrológiailag kiemelkedő értékeket képviselő növények. A nyílt és zárt terek között ívesen fut az az úthálózat, amely biztosítja az egyes részek látványos feltárlását a látogatók előtt.

Szülinap az Arborétumban – 140 éves a szarvasi mamutfenyő

Bolza Pál Grines József osztrák kertész alkalmazta az első telepítési munkák elvégzésére. Ő ültette a legidősebb mamutfenyőt és páfrányfenyőt, amelyek eredetileg Bécsből kerültek Szarvasra. Az első mamutfenyőligeteket 1852-ben fedezték fel Sierra Nevada (Kalifornia, USA) nyugati lejtőin, majd néhány éven belül Európában is megjelentek az első tövek, amelyek a kontinens parkjait 1870 körülől díszítik. A Szarvasi Arborétumban élő mamutfenyőt (*Sequoiadendron giganteum*) 1873-ban ültették, így az első európai példányok közé tartozik! Magassága ma eléri a 30 métert, a törzs átmérője 176 centiméter, amihez 550 centimétert meghaladó törzskerület tartozik. Tekintélyes mérete ellenére a szarvasi példány valójában még csecsemőnek számít a kaliforniai Sequoia Nemzeti Park 3000 éves fáihoz képest. Bár nem a legnagyobb és nem is a legszebb mamutfenyője az országnak, léte a faj rendkívüli életerejét bizonyítja, hiszen ezek a növények Észak-Amerikában 1000-2500 méter tengerszint feletti magasságban őshonosak. Ezen a vidékeken télen 3500-5000 mm csapadék hullik, a téli hó májusig megmarad, a meleg és csapadékszegény nyár pedig rövid. Ezzel szemben Szarvason az éves csapadékmennyiség mindössze 500 mm körüli, illetve a nyár hosszú és sokkal forróbb, mint a mamutfenyők eredeti élőhelyein.

A szarvasi mamutfenyőt minden látogató felkeresi, a kert szimbólumának számít. Fejet hajtva tisztelgünk előtte és kívánjuk neki, hogy még sok-sok évig álljon délegeten e pompás kert közepén.

A kert egy másik csodája az eredetileg Kínából származó páfrányfenyő (*Ginkgo biloba*), amelynek legyező

Az arborétum speciális klímájának és a betelepített cserjék, fák rendkívüli változosságának köszönhető a gombák és a lágyszárú növények fajgazdagsága

alakú levelei ősszel, lehullásukat megelőzően mustársárga színűek. E különleges megjelenésű, idős fa a vendégház mellett, a Pepi-kert belsejében áll. Termése szilvára emlékeztet, amely megérve kellemetlen szagú, de „Ő” porzós egyed, a termős példányok a Körös-parton sorakoznak. A faj gyógyító

Csendes séták helyszíne

hatása közzismert, a kínai kolostorkertekben az örök ifjúság megtestesítőjeként tartják számon.

A nagyobb csoportokban ültetett növények együttes megjelenésükkel igen dekoratív elemei az arborétumnak. Ezek közül a tiszafa, a mocsárciprus és a japán juhar emelhető ki.

A tiszafa (*Taxus baccata*) örökzöld, fényesen sötétzöld tűlevelekkel és szép, piros termésekkel jellemezhető cserje vagy fa, a barokk kertek egyik metszéssel jól formázható növénye, amelynek fája rendkívül kemény, értékes bútoralapanyag. Minden része mérgező, kivéve a termős példányok bogójának piros részét (arillusz). Az arborétumban több helyen előfordul, itt-ott összeborulva a sétautakat sejtelmes alagúttá varázsolja.

A mocsárciprus (*Taxodium distichum*) a szarvasiak kedvelt növénye, amely szép számban él a kertben és a Körös-parti telkeken is. Észak-Amerika mocsaras tájairól származik, érdekessége, hogy a vízborításos helyeken légyökereket növeszt, amelyeket gyökérbáboknak hívunk. Világoszöld lombozata ősszel vörösré színeződik, majd lehullik.

A japán juhar (*Acer palmatum*) finom ágrendszerű cserje, amely a tűző napot és a száraz talajt nem viseli el. Különlegesen szép formájú levelei és termése ősszel lángoló vörösre színeződik. Az arborétumban a kiforrt törzsű fák közelében, a sétaút mentén található egy szépen beállt csoportot.

A Szarvasi Arborétumban számos növény – így pl. a szomorú japánakác (*Sophora japonica 'Pendula'*) vagy a cukorsüvegfenyő (*Picea glauca 'Conica'*) – egyedi alakjával, különleges formájával vonzza magára a figyelmet, míg mások – mint a liliumfa (*Magnolia sp.*), a vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) vagy az orgona (*Syringa sp.*) – csodálatos virágaikkal tűnnek ki.

Itt minden növénynek saját története, egyedi megjelenése és személyisége van. Ha egy vasfa (*Gymnocladus dioica*) előtt megállunk, arra gondolhatunk, hogy a faj Észak-Amerikából érkezett Európába az 1750-es években, az akáccal együtt. Nagyra növő, különleges habitusú fa, amelynek vegetációs ideje rövid, leveleit kora ősszel ledobja és csak május végén bontja ki újra, ezért tavasszal – megtévesztő módon – kiszáradt fa képét mutatja. Igen kemény fája – a víznél nagyobb

Minden évszakban érdemes ellátogatni az arborétumba, de a legszínesebb mind közül az őszi

fajsúlya miatt – elsüllyed a vízben, innen származik neve.

A virginiai varázsmogyoró (*Hamamelis virginiana*) egy téli csoda, mivel négytagú virágai a téli nyugalmi időszak elején vagy végén nyílnak. Az arborétumi egyedek szálas, csigaszerűen pöndördő virágait késő ősztől csodálhatjuk meg a kopasz ágakon.

Az országos jelentőségű védett természeti terület sűrű növényzetével kimagasló, különleges értéket képvisel az alföldi környezetben, ahol a változatos élőhelyeket fajgazdag növény- és állatvilág kíséri. A több ezer növényfajt, -fajta és -változatot felsorakoztató angolkert mellett itt a – zömében őshonos fajokból álló – természetközeli élőhelyek is megtalálhatóak.

A természetes állatvilág mellett az arborétum háziállata, a látogatók kedvence a páva, amelyből 20-25 példány folyamatosan a kertben él. Különlegesség Albin a fehér pávakakas, amely csodálatos farktollaival, ékes megjelenésével hódít.

A kert a Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Karának felügyelete alatt áll. Az idegenforgalmi célok megvalósítása és a kertfenntartási, kertfejlesztési munka elvégzése mellett a napi feladatokban nagy szerepet kap az oktatás és a kutatás. Évente több száz hallgató tölti itt gyakorlatát vagy készíti diplomamunkáját.

Az év minden napján nyitva tartó arborétum mint a térség legfontosabb idegenforgalmi célpontja számos lehetőséget nyújt látogatóinak. Az év bár-

A távoli földrészek növényei mellett a kertészeti változatok is helyet kapnak a kertben

mely napján tehető arborétumi séta mellett számos program és szolgáltatás is jellemzi a kertet. A hagyományos és időszakos rendezvények között kamarazenekari koncert, festménykiállítás, kézműves és játszóházi foglalkozás szerepel, a programok sorát éjszakai túrák, madárvédő foglalkozások, kertészeti előadások, fafaragó és természetismereti táborok teszik változatossá. A kerti sétához szakvezetés kérhető, kertészeti szaktanácsadás, természetismereti foglalkozás vagy egyéb játékos program külön megrendelés alapján igényelhető.

Egy kellemes séta után leérkezve a kikötőbe a Katalin II. sétahajó várja vendégeit. A hajóút során a látogatók megismerhetik a történelmi Magyarország középpontját, valamint a város Körös-parti nevezetességeit, majd visszatérve az arborétumba megtekinthetik a Mini Magyarország makettparkot, ahol az ország nevezetes épületei láthatóak valóságos környezetükben. Az egész napos program után az arborétumi vendégház csönddel és nyugalommal, a fák rejtékében, 15 fő számára kínál szállást, ahol értekezletek vagy kisebb konferenciák is lebonyolíthatók. A bejárat melletti árudában ajándékok, emléktárgyak és dísznövények vásárolhatók.

Fotó: CrisPer szerk.

Az arborétum számos kulturális programnak ad otthont

Helyi védett természeti értékeink

A bányaréti östölgyes famatuzsálemeit 1989-ben nyilvánították Magyarországon ezredik védett területévé

ség továbbá lehetőséget ad az esetleges károkozás törvényi szankcionálására is.

Általában a lakosság „fedezi” fel elsőknek ezeket az értékeket, sok esetben ők adnak nekik nevet. Az ilyen jellegű értékek érzelmileg közelebb állnak az emberekhez, mint az országosak. Ismerik történetüket, legendájukat, személyes emlékek, élmények kapcsolódnak azokhoz, sajátjuknak tekintik, büszkének rá. Ezek a kötődések rendkívül fontosak: a természet, a szülőföld szeretetének nélkülözhetetlen alapjai, melyek a fiatal generációk tájszeretetre való neveléséhez szintén elengedhetetlenek.

Helyi természeti értékeink védelmének állandóan megújulónak, rendszeresen bővülőnek kell lenni, mert mindig lesznek újonnan ültetett fák és mindig lesznek a környezetükben élő olyan emberek, akiknek egy-egy idősebb példány többet fog jelenteni egy egyszerű öreg fánál. A helyi védettségnek pedig mindig fontos szerepe lesz abban, hogy ezek az élő emlékek minél hosszabb, akár matuzsálemi kort is megélhessenek.

Békés megye helyi védett területei

Békés megyében az országos átlagnál jóval kisebb a természeti környezet területének nagysága, ennek ellenére kiemelkedő természeti értékekben gazdag a térség. Az embereknek pedig fontosak ezek az értékek, amelyet jól jelez, hogy helyi

„Minél korábban indult fejlődésnek és minél nagyobb fokú hágott valamely ország földművelésügye és ipara, annál követelőbben lép előtérbe a természeti kincsek védelme”
(Kaán Károly)

Még természetvédelmi törvényünk nem volt, de még nemzeti parkunk sem, amikor már emlékfák, facsoportok léteztek a nép által tisztelt legendás személyek, híres csaták emlékére, események megjelölésére, történelmi nevezetes helyek jelölésére. Az emberek szerették és tisztelték e fákat és mint legmaradandóbb, „élő” emlékeket igyekeztek megőrizni. Ezekből a fasorokból, facsoportokból, parkokból születtek meg később az első helyi védett értékek.

Erdővédelmi rendeletek már a középkorban is léteztek, az 1800-as években pedig már olyan törvényeket alkottak, amelyeket az újkori természetvédelem alapjainak tekinthetünk. Magyarországon csak 1939-től, a Kaán Károly nevéhez fűződő első magyar természetvédelmi törvény hatályba lépése után kezdődhetett el a helyi és országos természeti értékek védelem alá helyezése. Még ugyanebben az évben megszületett az első hazai hivatalos természetvédelmi terület, a Debreceni Nagyerdő 31 hektáros erdőrészlete.

Miért fontos a védetté nyilvánítás és mely területek lehetnek helyi védettek?

Helyi védett lehet minden olyan érték, amely látványával vagy ritkaságával kiemelkedik, esetleg település-, tájképformáló hatással bír. A törvény minden magyar állampolgár számára lehetővé teszi, hogy javaslatot tegyen a védetté nyilvánításra. A védett-

A vidéki megyék közül Békésben van a legtöbb helyi védett természeti terület

Sarjadásra „megújított” kétszáz éves botolófűz Békéscsaba határában az Élővíz-csatorna partján

Évszázados tiszafa Erdőgyarakon (Románia) az egykori Tiszakastély parkjában

melyben a monda szerint egy csavaros eszű gazda Márkus János tanúskodott.

Állj elő, vén Márkus! vedd le a süveget, / Hadd süsse a napfény galamb-ősz fejedet; / Tartsd fel három ujjad: esküdjél az égre, / Atya, Fiú, Szent-Lélek hármias istenségre: / Hogy az a darab föld, amelyen most állasz / Nem tarcsai birtok, ladányi határ az.” (Arany János: A hamis tanú)

A békéssámsoni Józsa bíró fája egy öreg szilfa volt, amelyre a bíró felakasztotta magát, mert eladta a környék legmagasabb területét, ahová az új falu épült volna, mert a régigt mindig előntötte a belvív. A bíró később megbánta, lelkiismerete ezt nem bírta, és ezért végzett magával.

A kiszáradt Erkel-fának nevezett mezei juharnak már csak csonkja őrzi névadója emlékét, aki a hagyomány szerint e fa lombja alatt írta a Bánk bán és a Brankovics című operájának egy részletét. Gondolatokat ébreszt a Gerendás-Csorvás határát jelző egykori híres nyárfa, az 1700-as évek elején ültetett és 1994-ben elpusztult topolyafa, amelynek ugyanott saját vesszőjéből sarjadt utódja.

Tovább él az emléke az 1989-ben helyi védetté nyilvánított, de időközben elpusztult okányi Erzsébet királynő fájának, amely alatt a monda szerint megyejáró körútjuk alkalomával Erzsébet királyné és Ferenc József császár pihent meg, de ily módon „él” a Tessedik Sámuel által 1790 körül ültetett akácfa borostyánnal befutott csonkja is Szarvason.

Az emlék- és egyben helyi védett fák közül soknak azonban nem csupán a legendája él. Ilyen a Békéscsaba határában lévő, Élővíz-csatorna partján található két hatalmas nyárfa, a Bandikafa és a Cimborafa, illetve a csatorna ásásának emlékét őrző kétévszázados botoló fűzek, de szintén „élő” emlék az orosi tölgyes, a bélmegyeri 380 éves fehér fűz (Öreg Fehér Hölgy), a békési Kettős-Körös jobb partján lévő óriási fehér nyár, vagy a mezőhegyesi ménesbirtok központi udvarán álló, 1819-ben ültetett híres platánfa is.

Helyi védett értékeink közül a leghíresebbek közé tartoznak a Magyarország ezredik helyi védett területét jelentő, mályvádi erdőterületen található 1,8 hektáros bánaréti őstölgyes két évszázados kocsányos tölgyei és vadkörtefái is. Külön szólni kell Békés megye kastélyparkjairól, amelyek közül több mint 17 élvez védelmet.

Minden helyi védett értékünket jelen írásban nem lehet bemutatni, de ezzel a néhány példával szeretném érzékeltetni fontosságukat, védelemük jelentőségét.

Fotó: Tószögi György

Megyénk egyik leghatalmasabb fája, a Békéscsaba határában álló Cimborafa

védett értékek számát tekintve a vidéki megyék között elsők vagyunk 231 védetté nyilvánítással.

Békés megye első természetvédett területe az 1943-ban gróf Bolza Pál „Pepi gróf” által épített 42 hektáros Európa hírű Szarvasi Arborétum, amely alapjait tekintve ma is eredeti pompájában látható. Bár ilyen komplex védett területünk kevés van, sok egyedi értéket őrzünk. Ezek mind-mind emlékeztetnek a régebbi korok híres, érdekes embereire és azokra a legendákra, amelyek sokszor valós történéseken alapulnak. Megyénk rengeteg ilyen országos és megyei hírű fát rejteget, sőt az emlékezet olyanokat is éltet, amelyek már nem léteznek, kiszáradtak, elpusztultak, de legendájuk fennmaradt. Ilyen például az a fa – vén Márkus fája –, amely Körösladány és Köröstarcsa határát jelezte és talán tanúja volt annak az Arany János által megverselt nevezetes 1728-as határpernek,

Bihari Madárvárta

Békés megye északkeleti csücskében található a Körös-Maros Nemzeti Park természeti és kultúrtörténeti kincsekben egyaránt gazdag, kevesek által ismert tája, a Kis-Sárrét. Sokszínűségét a viszonylag kis területen megtalálható változatos élőhelyek adják.

A Biharugrai és Begécsi halastavak bőséges víz- és nádbirodalmán kívül, az Ugrai- és a Szó-rét mocsárvilága mellett szikes gyepek és erdők gazdagítják a tájat. Ezek az élőhelyek természetesen gazdag növény- és állatvilágnak adnak otthont. A térség kiemelkedően fontos a tavaszi és az őszi madárvonulás közben megpihenő, táplálkozó madártömegek számára, nem is beszélve az itt téli menedéket találó, több tízezres réce és vadlúd tömegekről.

A messzebről érkező turisták, családok komfortos szállásra találnak a Bihari Madárvártán, mely Biharugra határában, rétek, tavak ölelésében várja a látogatókat egész évben. A kényelmes szobák túl a szálláshelyen kerékpárkölcsonzésre, sátorozásra és bográcsolásra is lehetőség van. A Bihari Madárvárta erdei iskolák számára is kiváló helyszín, hiszen előadótermében foglalkozások, szakmai előadások igényelhetőek, tarthatóak.

A településre érkezvén aszfaltozott úton juthatunk el a Madárvártáig. A 2007-ben megnyílt, a bihari tájra jellemző építészeti stílus elemeit tükröző létesítmény és a háborítatlan természeti környezet együttese páratlan élményt nyújt az idelátogatók számára.

A Madárvárta minden évszakban különleges programokkal várja a természetszerető kikapcsolódni vágyókat.

2013 májusában, hagyományteremtő jelleggel került megrendezésre a Bihari Táj Napja című rendezvény, melynek keretében néptánc és népzenei előadások mellett természetismereti programokon, kézműves foglalkozáson, madárgyűrézésen vehettek részt az érdeklődők.

A határ túloldalán, Romániában, a partiumi területeken Cséffai Természeti Park néven új védett terület alakult 2010-ben. A Bihari Madárvárta így immáron nemcsak a Kis-Sárrét felfedezéséhez, hanem a határ másik oldalán található Radványi erdő és a környező gyepterületek értékes élőhelyei, valamint a közel 700 hektáros Cséffai halastavak gazdag madárvilágának megismeréséhez is kitűnő kiindulópontul szolgál.

A Madárvártáról kényelmes kerékpártúrával is elérhető a Kisvályoni tanösvény, amely Geszt és Zsadány községek határában, nyolc kilométer hosszan halad. Az egész évben járható, gyalogosan mintegy három óra alatt felfedezhető tanösvény induló állomásához szilárd burkolatú bekötőúton juthatunk el.

Kisvályon, Szépapó-erdő (Fotó: Ezer Ádám)

Indul a túra (Fotó: Greksza János)
Rétisas (Fotó: Motkó Béla)

Nyári lúd idill (Fotó: Motkó Béla)

szeti stílus elemeit tükröző létesítmény és a háborítatlan természeti környezet együttese páratlan élményt nyújt az idelátogatók számára.

A Madárvárta minden évszakban különleges programokkal várja a természetszerető kikapcsolódni vágyókat.

2013 májusában, hagyományteremtő jelleggel került megrendezésre a Bihari Táj Napja című rendezvény, melynek keretében néptánc és népzenei előadások mellett természetismereti programokon, kézműves foglalkozáson, madárgyűrézésen vehettek részt az érdeklődők.

A határ túloldalán, Romániában, a partiumi területeken Cséffai Természeti Park néven új védett terület alakult 2010-ben. A Bihari Madárvárta így immáron nemcsak a Kis-Sárrét felfedezéséhez, hanem a határ másik oldalán található Radványi erdő és a környező gyepterületek értékes élőhelyei, valamint a közel 700 hektáros Cséffai halastavak gazdag madárvilágának megismeréséhez is kitűnő kiindulópontul szolgál.

NAGYRAGADOZÓK AZ ERDÉLYI-SZIGETHEGYSÉGBEN

BIHARNAK ELÉG FARKASA VAN, VISZONT TÖBB MEDVÉT SZERETNE

Írta: Cristian Horgoș

Kevesebb a medve az Erdélyi-szigethegységben

Az Európai Unió területén, Romániában van a legtöbb farkas és barnamedve, utóbbiból mintegy 5600 a becsült egyedszám. A tápláléklánc e csúcsragadozóinak legnagyobb populációja a Kárpátok hegyláncában van, az Erdélyi-szigethegységben egy átlagon aluli állományt vehettünk észre, főleg a medvék esetében, amely kb. 250 példányra tehető. Egykor ez egészen másképp volt, ennek tanúságaként említhetjük a Kiskoh településen lévő Medve Barlangban talált barlangi medve csontvázak kimagasló számát.

A túlzott méreteket öltő vadászat és az élőhelyeket tönkretévő fakivágás járult hozzá leginkább a szigethegység nagyragadozóinak drasztikus létszámcsökkenéséhez. Ennek következtében e fajok már évtizedek óta védettek, a környezetvédelmi hatóság által megállapított egyedszámok függvényében engedélyezhető csupán állomány szabályozásuk.

A medvék, hiúzok és farkasok egyedszámlálása minden év február és március hónapjában történik az Erdélyi-szigethegység területén az Erdészeti Hatóság irányításával, a munkában részt vesznek még a

Az Erdélyi-szigethegységben jelenleg mintegy 250 medve él

vadvilág védelmét szolgáló alapok kezelői és az érdekelt civil szervezetek képviselői. A védett természeti területek erdeiben zajló felmérést a térség felügyeleti tevékenységét ellátó szervezetek közreműködésével végzik.

A megyei adatok feldolgozása után javaslatok készülnek a védett fajok maximalizált egyedszáma feletti beavatkozásokra. A begyűjtési kvóták alapja leginkább a ragadozók által okozott károk mértéke, illetve az állomány valós egyed-

A nagyragadozók az Erdélyi-szigethegység turistáktól kevésbé járt, megfelelő életfeltételeket nyújtó területeire húzódnak vissza

számának összehasonlítása az optimálissal, valamint az állományra vonatkoztatható tendenciák és ezeknek struktúrái.

Az utóbbi években Bihar megyében nem jelentettek be medvék által okozott károkat, illetve a farkasok háztartásokra tett kártételei is szörványosak voltak.

Veszett farkas által okozott harapás

Bárhogy is nézzük, a nagyragadozók populációinak megtartása – a vadon élő növényevőkre gyakorolt és az erdőben az elhullott állattetemek eltakarításával végzett hasznos szerepük mellett – bizonyos kockázatokkal jár. A fő veszélyt a veszélyesség okozza, amely betegség főként a rágcshalók, a rókkák vagy a kóbor kutyákkal való érintkezés következtében terjedhet át a nagyragadozókra. Az embereket veszélyeztető – amúgy kevés – farkas általi támadásról bebizonyosodott, hogy veszett állat okozta, mivel a betegség sokat tompít a farkas emberrel szemben fennálló ösztönös félelmén.

Ezért történhetett meg az a 2009 decemberi eset is Erdőmoson, Barátka község településén, amikor egy háziállatot fenyegető, de sarokba szorított veszett farkas egy férfire és egy nőre támadt. Úgyszintén veszett volt az a farkas, amelyik 2010 áprilisában két férfire és egy nőre támadt Biharlonka község közelében egy burgonyaültetvényen. Ezeket az állatokat a helyi földműveseknek sikerült ártalmatlanítani, a szakemberek pedig az állatokból vett mintákból kimutatták a veszélyességüket. Ezek után a Bihar Megyei Állategészségügyi Igazgatóság mindkét faluban karantént rendelt el és előírta a térségben lévő valamennyi nagyragadozó kilövését, illetve a háziállatok veszélyesség elleni beoltását. A megharapott embereket kórházba utalták, ahol veszélyesség elleni oltást kaptak, így szerencsére csak az állatok által okozott sebhelyeik maradtak meg rossz emlékekként.

Érdemes megemlíteni továbbá azt az esetet, amikor 2010 decemberében a farkasok elragadtak néhány birkát Kakucsány falu egyik háztartásából. A támadás nyomait dokumentáló film a gazdák nyilatkozataival felkerült az internetre is.

Mind több ember gondolja azt, hogy a saját környezetében, a természetben készített fénykép egy farkasról sokkal szebb trófea, mint bundája az ágy mellett vagy kitömött feje a falon

Bihar megyében már rég nem adtak ki vadászati engedélyt hiúzokra, csak vadmacskákra

Az állattartók – főként az utóbbi és azokhoz hasonló esetek miatt – elégedetlenek a törvény azon rendelkezésével, mely a farkasokat védi. A farkasok károkozása tény, de az is, hogy ez leginkább akkor sikerül a ragadozóknak, mikor a háziállatokat védő kerítések vagy kapuk nem megfelelő állapotúak. Itt kell megemlíteni a farkas intelligenciáját, amellyel a legkisebb rést, a meglazult kapu nyitját is megtalálja. Még az én nagyapám is, kinek a portája Szentlázár falu közepén található, egy alkalommal óriási pulykája nélkül maradt, amelyik szokása szerint egy magas csűrön aludt. A havon hagyott nyomokból jött rá a nagyapám, hogy hiba volt a szemetet egy csomóra halmozni, mert a mozgékony farkas felugrott arról a csűr tetejére. Apám pedig fiatallegény korában, éjszaka kancalovat és csikóját vagy a tehenet és borját vigyázta a Berettyó partjánál, hisz tudvalévő volt, hogy a farkasok párban támadva képesek a fiatal állatot elragadni az anyja mellől: egyik farkas megtámadja az idősebb állatot, elvonja a figyelmét, addig a másik elharapja a fiatal állat nyakát. Előfordult azonban már olyan eset is, mikor a gazda nem zárta be az istállóban a szemét kidobására használt ajtót és reggelre a farkas minden birkát megfojtott. Amúgy a farkas rossz híre, melyet a pásztorok között vívott ki, annak tudható be, hogy ösztönétől vezérelve több háziállatot szokott megölni, mint amennyit meg tud enni. A mindenevő medve esetében ez a szokás nem figyelhető meg.

A turistáknak, akik magukkal viszik kutyájukat a hegyekbe, nem árt tudniük, hogy a farkasok előszeretettel felfalják saját háziállat „unokatestvérüket” is, amikor csak lehetőségük nyílik rá. És nem csupán a sátor mellett hagyott kiskutyákról van szó. A Nagy-Bihar csúcsnál található erősítőállomásnál – mely a szigethegység legmagasabb pontja egyben –, a farkasok szétéptek egy felnőtt rottweilert, miután addig ingerelték, hogy az kijött a ketrecéből és ily módon hátulról tudták megtámadni. A támadás pontos lezajlását az állomás alkalmazottjai a hóban lévő nyomok alapján tudták megállapítani.

A turistáknak, akik magukkal viszik kutyájukat a hegyekbe, nem árt tudniük, hogy a farkasok előszeretettel felfalják saját háziállat „unokatestvérüket” is, amikor csak lehetőségük nyílik rá. És nem csupán a sátor mellett hagyott kiskutyákról van szó. A Nagy-Bihar csúcsnál található erősítőállomásnál – mely a szigethegység legmagasabb pontja egyben –, a farkasok szétéptek egy felnőtt rottweilert, miután addig ingerelték, hogy az kijött a ketrecéből és ily módon hátulról tudták megtámadni. A támadás pontos lezajlását az állomás alkalmazottjai a hóban lévő nyomok alapján tudták megállapítani.

A hegyi falvak lakói találkoznak leginkább nagyragadozókkal

Visszahúzó, kevés medve

Ahogy azt már mondtuk, a Bihar hegyeiben kevés a medve és embereknek okozott életveszélyes sérülésről már rég nem lehetett hallani. Váratlan találkozásokban persze részesültek egyesek gomba, áfonya vagy málna szedése közben. A hegyekben lakók tudják, hogy ajánlott zajos csoportokban menni, hiszen ilyen módon a medvéknek elég idejük van visszavonulniuk, ezáltal nem érzik úgy, hogy körbe vannak kerítve, amikor hirtelen szembekerülnek az emberekkel.

Meg kell jegyezni azt is, hogy mióta a medve nem a megszokott módon alussza téli álmát, megtörténik, hogy az éhes állatok lejönnek éjszakánként a lakott területekre. Tíz évvel ezelőtt a biharfüredi turistaházakban megszállók medvenyomokat találtak egy szemeteskuka mellett, amely esetet követően kerültek az éjszakai kimeneteket a turisták. A történés óta azonban megjelentek a snowmobile-ok és ezeknek a zaja távolabbra kergette a medvéket a kolozsvári megyerészekre.

A legfrissebb elemzések kimutatták, hogy az Erdélyi-szigethegység Természeti Parkban 26 farkas él, többnyire 5-7 létszámú farkában a park bihari oldalán. Ami a medvét illeti, a parkban 21 állat tartózkodik, 7 Bihar, 12 Kolozs és 2 pedig Fehér megyében. Ez kifejezetten veszélyes, mert az állomány kicsi, ráadásul el vannak szigetelve a Kárpátok hegységétől így nem frissul a genetikai állományuk. Azáltal, hogy a genetikai háttérkép elégtelen, a faj fennmaradása veszélybe sodródhat a szigethegységben – vélik a természeti park biológusai és szakértői.

Amikor szigethegység Kolozs megyei részén lévő „Nagysebes gátnál” jártunk az Alunelui völgyben, hallottunk egy történetet a helyiektől: Egy Anuța nevű asszony a korai hószállingózás miatt éjszakára a völgyben található házikójukban maradt. Éjszaka megjelent egy medve, hogy elvigye a marháját, de Anuța néni bátran kiment, hogy elkergesse a seprűvel. A medve megütötte és eltörte az egyik kezét, majd eltűnt az erőben. Anuța néni begöngyölte a karját savanyú káposztával, s mindaddig ápolta magát, míg ki nem tavaszodott és el nem tudott jutni az orvoshoz.

A medvék, farkasok kártételének sokszor az emberi figyelmetlenség az oka

Egy alkalommal velem is történt ebben a völgyben olyan esetet, amelyről alaposan megijedtem. 2001 nyarán, egy barátokkal közös kirándulás alkalmával csak én vittem magammal könnyű horgászatra való felszerelést, hogy kifürkéssem, hogyan is áll Alunelui völgye pisztrángok tekintetében. Jó 300 méteren keresztül próbálkoztam anélkül, hogy különösebb sikerem lett volna. Egyszer csak megjelenik Pașcu bácsi (Anuța néni apja) a tehenével és én megkérdeztem tőle, miért is van olyan érzésem, mintha az otthoni mosdókagylóban horgásznék. – *Hisz nem is itt vannak a halak: menjél fenébb, ott sikered lesz!* – volt a tanácsa. Az ő javaslata volt az is, hogy menjek felfele az úton és csak aztán forduljak le a völgybe, hogy kikerüljek egy erdei sűrűséget. Én viszont – hogy ne másszam meg a lejtőt – mégiscsak azt választottam, hogy inkább az árnyékos sűrűségbe megyek bele. A sűrű növényzet tuskébokrai tele voltak tövisekkel és nehezen haladtam a tuskékre lépve. Egyszer csak eljutottam egy málnás közelébe. Megálltam, hogy lakmározzam a málnából és legalább a szomjamat is oltsam. A szemem sarkával észrevettem, hogy a bokrok eléggé le vannak verve. Csodálkoztam és azt kérdeztem magamtól: hogyan juthatott el idáig egy tehén, mely a völgyben legel vagy netán egy medve járt itt? Ott is hagytam a málnát és igyekeztem, hogy kijussak a bozótból. Nem mentem el 10 métert sem, mikor meggyőződhettem arról, hogy valóban egy tehénről van szó. Igen ám, viszont félig már megették, méghozzá frissen!

Képzeltethető, milyen gyorsan rohantam vissza a turistaházhoz, hogy elmeséljem barátaimnak mi történt.

Fotó: Cristian Horgos

A Környezetvédelmi Minisztérium által még a 2011/2012-es évadra megrendelt tanulmány kimutatja, hogy Biharban 22 medve (optimális egyedszám 50), 85 farkas (optimális egyedszám 70) és 28 hiúz (optimális egyedszám 18) él. A 2011/2012-es szezonra a minisztérium Bihar megyére vonatkozóan tíz farkas begyűjtését engedélyezte, medvét és egy hiúzt viszont egyet sem. A 2012/2013-as évadra a Minisztérium az Asociația Cinergetică Apuseni egyesületnek a Nagysebes–Jád-völgye területen egy medve és 13 farkas begyűjtésére adott engedélyt.

2013-ban az Év madara a gyurgyalag

Aki európaiként a legszínpompásabb madarakat a papagájok, paradicsommadarak vagy a kolibrik között keresi, az ugyan nem jár messze a valóságtól, de feltehetően nem ismeri a Kárpát-medence élővilágát. Ha valaki hozzánk, a hegylábi folyók völgyeit, síkságait belakó emberekhez ilyen irányú kérdést intéz, azonnal és határozottan kell rávágnunk a választ: gyurgyalag.

Persze nem vitatom el a jégmadár, a szalakóta, vagy a szintén rokon búbos banka szépségét sem és sorolhatnék még jó néhány madárfajt, amely a szépségversenyben büszkén indulhatna, de talán mégis a nyári égen szitakötőket kergető, saját nevét bugyborékoló madár vinné el a pálmát.

Kontinensünk déli országaiban, különösen ott, ahol lomha folyók rakták, rakják le hordalékukat, ott találja meg életfeltételeit Magyarországon a 2013. év madarává választott szépség.

Minket, európaiakat csak rövid időre örvendeztet meg jelenlétével. A gyurgyalag hosszú távú vonulóként viszonylag későn, májusban jelenik meg költőhelyén és szeptemberben már indul is afrikai telelőhelyeire.

Amíg nálunk tartózkodik, nem ér rá tétlenkedni. Ha gondoskodni akar az utódlásról, akkor érkezését követően haladéktalanul hozzá kell látnia a fészkeléshez. Meredek, leszakadó löszfalakba, homokbányák oldalába vájja az egy-két méteres folyosó végén kiszélesedő fészkelő üregét. A költőpár

A gyurgyalagok repülő rovarokkal, elsősorban szitakötőkkel táplálkoznak

Az „Év madara” program célja és küldetése olyan fajok vagy madárcsoportok társadalmi szintű bemutatása, melyek védelmében a lakosság egészének vagy egyes csoportjainak (például: gazdálkodók, vadászok, pedagógusok) különösen fontos szerepe van. A MME 2012 májusában zárult szavazása alapján a 2013 év madara a gyurgyalag (*Merops apiaster*). A gyurgyalag fokozottan védett madárfaj, természetvédelmi értéke 100.000 Ft. Az év madara kampányhoz kapcsolódva gyurgyalag-felmérést szervezünk, amely a jelenlegi országos állomány megismerését, illetve a veszélyeztető tényezők pontos felmérését célozza meg.

A gyurgyalag állománya az 1998 óta végzett célzott felmérések adatai alapján 20-30 ezer pár közé tehető és ebben az időszakban mérsékelten csökkenő tendenciát mutat. Régebben az állományt jelentősen kisebbre – néhány ezer párra – becsülték, de jellemzőek voltak akár több száz páros nagyobb költőtelepei. Ma az állomány legnagyobb része 20 pár alatti telepeken költ.

(Forrás: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület – mme.hu)

A fészektelepeken sűrű szomszédságban helyezkednek el a mély költőüregek

6-7 fiókat nevel. Az egyes tojások lerakása között akár 5 nap is eltelhet. A gyurgyalagok már az első tojás lerakásakor megkezdik a költést, így fordulhat elő, hogy a legidősebb és a legfiatalabb fiókák kirepülése között akár egy hónap is eltelhet. Az utolsó fióka augusztusban hagyja el a biztonságot adó üreget.

A gyurgyalagok elsősorban repülő rovarokkal, szitakötőkkel, lepkékkel, darazsakkal, méhekkel táplálkoznak. Bár ügyesen elbánnak a fullánkossal, de természetesen előnyben részesítik a kevésbé kellemetlen zsákmányt.

Fotó: Janttyik Tibor

Írta: Tószögi György

A folyók virágai

Az átalakulás egy pillanata

szemeit, hosszú farokszerűt, sárgás testét, sötétsávos potrohát, puha, hűvös, nedves érzetű érintését. Akadnak, akik ismerőseiknek, barátainak szólván egy-két nap múlva felkerekednek, hogy ismét lássák és megosszák másokkal is e pazar csodát, de sokszor azt tapasztalják, hogy a különös teremtményeknek se híre, se hamva, legfeljebb néhány kósza példány röpköd a lemenő nap fényében a folyó felett. Akkorra már azok is, akik sose hallottak e jelenség felől tudják: a kérészek lenyűgöző nászának lehetnek néhány napja tanúi...

A kérészek nászáról manapság már sok információt lehet gyűjteni az internetről, képeket, videókat lehet megtekinteni, de az esemény színe-javának részesévé válni, az bizony nem egyszerű és számtalan befolyásoló tényezőtől, sokszor csupán a szerencsén múlik.

Leginkább a Tisza folyó híres erről a természeti jelenségről, nevezetesen a tiszavirág (*Polingenia longicauda*) nevű – ma már tömegesen csak a Tiszában és mellékfolyóiban élő – kérészfajunk szaporodását jelentő tömeges rajzásról. Többnyire csak a horgászok, vízitúrások és más „vízi” emberek tudják, hogy a Körösökön is megfigyelhető a tiszavirágok fantasztikus násza, amely e folyók kisebb szélességéből adódóan, sokszor szinte közvetlen közlélről szemlélhető.

Mit érdemes tudnunk e különös, röpké óráitól eltekintve titokzatos életmódot folytató rovarról? Két fő életciklusuk hosszabb, lárvaállapotú szakasza, a világtól elrejtve telik a folyó agyagos aljzatában. A nász után a víz színére

A kifejlett tiszavirág

rakott és mederfenékre süllyedt petékből kikelő lárvák ide fúrják be magukat, ahol aztán három évig fejlődnek, miközben folyamatos vedléssel biztosítják növekedésüket. A hároméves lárvák aztán készen állnak az átváltozásra, amely rendszerint minden év júniusában következik be. De hogy pontosan mikor, azt csak ők tudják. A nász időpontja és intenzitása számos tényezőtől függ, melyek közül a fő befolyásoló tényezők a víz hőmérséklet, az aktuális időjárás, a légnyomás értékek, a folyón érkező víz- és hordalékmennyiség és magának a folyómeder talajszerkezetének sajátosságai – azaz a kérésztelepek számára ideális márgás szakaszok mennyisége – de egyes megfigyelések szerint a holdfázisok is jelentős hatást gyakorolnak a kedvező időpontokra.

Ha minden körülmény ideális, a lárvák az esti órákban a kültakarójuk alatt képződő gáz segítségével felszínre emelkednek és többnyire a part menti növényzetre kapaszkodva letetik utolsó lárvabőrüket, melyből előbújik az eleinte még gyűrött szárnyú, kifejlett rovar. Ekkor kezdődik második fő, csupán néhány óráig tartó – „kérészéletű” – életciklusuk. A testnedvektől a szárnyak hamar kisimulnak és az állatok a folyó színe fölé repülnek, ahol a nagyobb testű és hosszabb farokszerűt viselő 8-12 cm hosszú hímek kezdik meg elsőnek „táncukat”, mely eleinte ide-oda tévelygő, keresgélő. Nem kell sokáig várniuk a

Nász közben

némileg kisebb nőtényekre, melyek hamarosan a hímekkel együtt tömegével gyülekeznek, majd repülni kezdenek a folyó folyásával ellentétesen, hogy a levegőben történő párzást követően víz színére rakott, megtermékenyített petéik visszasodródhassanak azokra a folyószakaszokra, ahol a folyó agyagából az állatok maguk is kikeltek.

Általában a fokozatosan kánikulává melegező, nyár eleji időszakok frontmentes napjai a legideálisabbak a szaporodáshoz, ha a folyók árhullámtól mentesek. A Körösökön rendre június első hetétől, a hónap közepe felé haladva erősödnek a rajzások, a kisebb víztestű folyókon néhány nappal hamarabb kezdődve – a Tiszán éppen ezért csak június közepén vagy második felében történik a nász. Az igazán intenzív napokon már este hat óra körül elkezdődik a rajzás és akár sötétbe nyúlóan is tarthat. Az átlagos nászest azonban csupán egy-két óra, s mire az alkony a tájra borul, már temető a folyó, melynek felszínén milliónyi apró, mozdulatlan vitorlaként sodródnak az rezzenéstelen szárnyú rovarok.

A nyári naplementében varázsos esemény azon túl, hogy látványának káprázatos, a természeti folyamatok egyik fontos, jól meglátható és jól értelmezhető része. A tiszavirág a folyók élővilágának rendkívül jelentős láncszeme. A lárvák egész évben nélkülözhetetlen táplálékbázisai számos halfajnak, a kifejlett rovarokat pedig a halakon kívül sok kétlábú-, hüllő-, madár-, de még kisméltós faj is fogyasztja. Jelenlétük, állományaik minősége a folyók egészségét jelzi, ami nem csupán azt jelenti, hogy csak a kérészeknek kell sokan lenniük, de a tőlük függő többi „láncszemnek” is.

A fizikai folyamatokon túl a kérészek nászában van egy örök szellemi üzenete is: jelzi a Nap és az abból áradó teremtő erő évköri csúcspontjára kerülését, a nyári tűz, a nyári láng újjászületésre gyúló őseréjét, ami fokozatos ébredéséből hirtelen fellobban és néhány földi pillanat alatt elsöprő energiával köszönti a fény leghosszabb időszakának eljövételét.

Manapság, mikor a kérészek násza – pl. a Tiszán – hirdett turistalátványossággá vált, ennyit mindenképpen érdemes tudnunk, hogy ha csupán nézőként is, de értő módon lehetőségünk részei ennek a páratlan eseménysorozatnak.

Fotó: Tejsi András

Virágait temeti a folyó
(Fotó: Tószögi György)

Írta: Nagy László András

A régi Sárrét vizeinek halászata

Az egykori sárrétek életének meghatározó eleme volt a víz. A vizek járása táplálékkal is ellátta lakóit, mégpedig, ha hihetünk a régi adatoknak, bőségesen. Úgy sejtjük, honfoglaló elődeink a már korábban elsajátított ilyen irányú tudásukat is magukkal hozták. Erre utalnak halászeszközök régebbi korokra visszavezethető párhuzamai és számos névutóvizsgálat eredménye is.

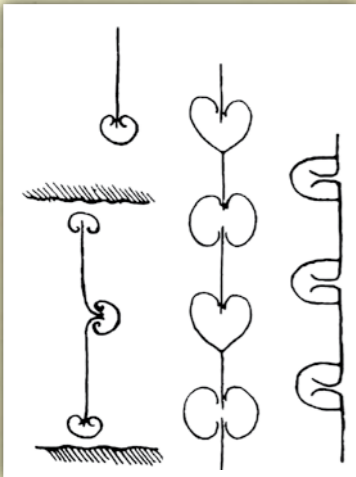
Az 1067-re datálható százdi apátság alapítóleveléhez kapcsolódik két sárréti település: Szeghalom és Körösladány legrégebbi említése. Ebben az adományozó Péter comes különféle birtokokat és szolgálkat adományoz a monostornak. A településeket hosszan soroló, azok határát is körbeíró oklevél utolsó negyedében a következő részletet olvashatjuk: „Adom a hét ekényi Ladány (Körösladány) pusztát öt halastóval...” Az oklevélben említett ladányi halastavak azt jelzik számunkra, hogy azok környezetében halászsókna is lenniük kellett. Bár a részletek nemcsak a halászati technikák és szerszámok, de a tavak mibenlétét illetően is homályban maradnak. Sok tó került mesterségesen kialakításra a folyóvizek mentén, de így nevezték a csak rekesztés által elkerített helyeket is, amelyek magában a folyóban létesültek.

A rekesztés a halászatnak is egy válfaja, mégpedig a legősibbek egyike. A rekesztő halászat eszközei a cége és a vész voltak. A Sárréten használt cége-szerű halászeszközök a csíkgátak, melyeken szabályos közönként nyílást hagytak, a közökbe pedig hasas vagy tölcséres kialakítású vesszőből font csíkvársákat állítottak.

A másik elhíresült, a Sárréten egykor széltében használt halfogó szerkezet a vész vagy vejsze volt. Ez olyannyira igaz, hogy egyik településünk, Vésztő számára lehetséges névmagyarozatul is szolgál. Az említett település közvetlen környezetében felállított vészokról okleveles adat is tanúskodik. 1385-ben az ekkor itt birtokos Ábránfyak Vésztőn, és az akkor még fennálló Csolt településen osztoztak. A Körös vizén való halászatra nézve is meggyeztek, mégpedig úgy, hogy a javak mindegyiküket egyformán

illessék. Azt is kikötötték, hogy a vészek által fogott halakból az ötöt illető részt mindenki csak a saját jobbagyától követelhesse.

A vész a cégéhez hasonlóan nádfalakból készült, V alakú szárnyai mellett haladva a halak a vészfejbe jutottak, ahonnan már csak a halászok szabadították meg őket. A lényeg a vészfej önmagába visszaforduló C vagy szív alakú kialakításában rejlett, amely a halaknak azt a tulajdonságát használta ki, hogy mindig arra úsznak, amerre a fejük áll, így kiutat nem lelve mindig a vészfej belsejébe

Néhány eltérő kialakítású vész alaprajzi elrendezése – Ecsedi István nyomán

Halászatra indulás a cirkói rétbe, Csökmő 1885

terelődnek. Kényelmes halászati módszernek számított, hiszen magától fogta a halat. S ahogy Osváth Pál jegyzi meg leírásában: „...az ily halászó kerítést... – nem csak, hogy – vésznek hívják, de az valóban oly veszélyes a halakra nézve, hogy egy-egy zsákba, azaz vészfejbe „mázaszámra hull a hal.”

A legősibb halfogó szerszámnak azonban minden kétséget kizáróan az ember két kezét tekinthetjük. A pusztakezes halfogás, legtöbbször a víz által a folyópartba vajt üregekben, a part padkája alatt, a fűzokrok alján, a padmalyban meghúzódó halakat célozta. Ezek közt nem ritkán hatalmas példányok is akadtak. Voltak olyan mély padmalyok, melyeknek az oldalát csak a víz alá bukva lehetett elérni. Meleg nyári időben a hal megállt, meg lehetett simogatni, akkor aztán ügyesen úgy kellett elkapni a kopolyújánál és a farkánál egyszerre, hogy el ne szökhessen. Legjobb volt egyúttal meg is csavarni, hogy ne tudjon ficáncolni, mert akkor kicsúszott az ember kezéből. Egy szeghalmi közlés szerint télen a lék alól fogták a legsebbe csukákat az említett módszerrel.

Érdekes, és az egész ország területére vonatkoztatva is ritkaság számba menő halászmódszerről tudósít Birtalan Szilágyi János 1827-ből: „...a sasok ezek a magos fákön fiasítani szerető nagy madarak, a Sárrétben is fiasítani szeretnek. Amely pákász sasfészekre és fiakra talál, már ott egész halásztanyára talált. Ezek halakkal, vadmadarakkal, rucákkal táplálják fiaikat, melyet a pákászok a maguk hasznára így játszanak: Megcölöpölik lábuknál fogva a sasfiakat a fészekbe, hogy el ne repülhessenek. Az anyjuk pedig nappal vad madarakat, éjjel pedig annyi halat hord táplálásukra, hogy emészteni nem győzik fiait. De reggelre már ott vannak a pákászok és a szép potykákat, nagy csukákat elragadozzák előlük. A fiak sipítanak, az anyjuk pedig még inkább hordja nekik az enivalókat, de mindazokat a lesi pákászok emészti meg.”

A halászat egy ugyancsak meglepő, régi és egyszerű módjáról tájékoztat bennünket egy, az 1930-as évek elején publikált gyűjtés: „Vésztőn az öreg emberek még most is jól emlékeznek arra az időre, mikor még hínárral halásztak. A vizekből feltépték a hínárt, összenyalábolták és úgy húzgálták egy vagy két ember a vizen, elég szépen fogtak is vele halat. Ha már pár napig húzgálták, a hínár összetört, elhajították. Mikor halászni akartak, újat, frisse

téptek. Ez a halászati mód még a madzag-hálók alkalmazása előtt volt divat.”

A horoggal, sárrétesen pedzövel vagy peccóval való halfogásra is találunk példát. Ahogy Herman Ottó megjegyzi: „...ezen a téren a nép rendkívüli makacsságot tanúsít, amit azért állíthatunk, hogy manapság a gyáripar milliós számra szórja szerte kitűnő acélhorgait, melyek valóságos potomáron kaphatók és mégsem bírják kiszorítani az ősi formákat. Ez a ragaszkodás legtöbbször tudatos, s a Berettyó horgászó magyarja, ki tiszta bronzkori alakú, sima horoggal halászott, határozottan vitatta, hogy jobban pedzi a halat, mint a bolti szerszám.” Ennek megfelelően faragással tüskés ágból kialakított úgynevezett „cigánypecát”, de rézdrótból vagy gombostűből hajlított horgokat is találunk a sárrétek kezén. A régi Sárrét halászatában fontos szerszám volt a fenékhorg, amely az akkori halbőség idején mindig meghozta a kívánt eredményt.

Szintén ősi előzményekre visszatekintő és kedvelt eszköz volt vidékünkön a szigony. Általános használatának írja le Osváth, de Hermann Ottó is megemlíti: a „Köröstarcsáról való új szigony, kétágú törzökös magyar forma, rendesen igen hosszú nyélen; sokszor télen lékeken át vaktában való szúrásra használják; főképpen a Körös örvényes helyein, ahol a halak seregekbe verődve szoktak megfeküdni... a tapasztaltabb öreghalász sokszor boldogul is, mert rendesen a folyó minden pontjáról meglehetősen biztossággal tudja, hol szokott állani a hal.” A Hermann által leírt kétágú szigony volt a legelterjedtebb forma a Sárréteken. Szórványosan azonban fennmaradt még egy háromágú típus emléke is, melyet a kútszerű lápi mélyedésekben használtak. Szeghalmon is a szigony volt valaha az egyik fő ha-

Vesszővára készítése – Komádi – Fotó: Molnár Balázs Néprajzi Múzeum Fotótár

Idős halász kezében régi kedves eszközével, a kétágú szigonnyal – 1953. Vésztő – Fotó: Molnár Balázs Néprajzi Múzeum Fotótár

lászszerszám, amelyet az öregek még az 1940-es években is fájó szívvel emlegettek.

Elterjedt eszközöknek számítottak a varsák is. Ezek működési elve a vészével azonos. Ugyanúgy a hal iránytartó tulajdonságán alapul, vagyis azon, hogy a hal csak akkor változtat irányt, ha leküzdhetetlen akadályt talál. Így a varsák tölcséres száján, a vöröcsökön beúszva fogságba esik. A régiebb változatok a vesszővarsák, a hálóból készültek később terjedtek el.

Méretük és kiképzésük településenként is változhatott, de kialakításukat a halászvizekhez való alkalmazkodás is befolyásolta. A vesszővarsák közt a szivar alakúak voltak a legjellemzőbbek. A hálóvarsák pedig általában hengeres vagy fokozatosan szűkülő tölcsér alakban készültek, a szájuktól egy vagy két szárnyat feszítettek ki, hogy a varsába terelje a halat. Szeghalmon, még a két háború közötti időszakban is használtak négy vöröcsökös, méteres szájátmérőjű, három-négy méter szárnyhosszúságú kétszárnyú varsákat. Akár a vész a varsa is passzív halászeszköz, de a hal járásától függően bármikor áthelyezhető. Mivel nem igényelt folyamatos ellenőrzést, viszonylag kényelmes halászati módszert jelentett. Hátulütőjeként azt emlegetik, hogy pontosan emiatt, ha a varsák helyét és gazdájuk mozgását kifigyelték, előfordult, hogy a fogást arra érdemtelenek dézsmálták meg.

Vidékünk zárványos, vízi növényzettel sűrűn benőtt vizein kitűnően használható szerszámnak bizonyult egykor a tapogató. A Sárrétről leginkább vesszőből készült típusát ismerjük.

Tapogató halászok – Vésztő 1953 – Fotó: Molnár Balázs Néprajzi Múzeum fotótár

Osváth tapadónak mondja, azt írja, az 1800-as évek második felében csak tavakban használták. Kiképzését tekintve egy derékmagasságú feneketlen, ritka fonású kosárról van szó, melyet a halász a vízben ide-oda rakosgatva a halra borított. A felfelé szűkülő, szoknya alakú kas felső káváján keresztülnyúlva az elfogott halat a derekukon viselt szintén vesszőből készült haltartó kasba szedték. A régi sárréti tapogatók jellegzetessége, hogy oldaluk nagyon sűrűn be volt „hímelve”. Ezáltal erősebbek és a Sárreten nagyobb számmal tenyésző apróhalak fogására alkalmasabbak voltak, de a víz nehezebben csorgott le róluk, és nagyobb zajjal lehetett őket a vízben továbbrakni, ami elzavarhatta a halakat. Egy – a véstői halászkokról 1953-ban készült – néprajzi filmfelvétel a tapogató halászat rekesztéssel kombinált változatát mutatja be. Ezen a tapogatók sora fogva, egymás mellett sűrű rendben állva borították a vizet. Tőlük távolabb kétközhálóval kötötték át a Holt-Köröst, hogy a tapogatók által sásosból, hínárosból kiriasztott halat azzal fogják meg. Ilyenkor szorosan egymás mellett haladtak, gyors iramban tapogatva a vizet, hogy a hal meg ne álljon.

„Ha halat borítottunk az jelzett, nekiszökött a tapogatónak, csak ilyenkor nyúltunk be a kasba. A sás és hínár között, ahol csak a tapogatók dolgoznak, egy talpalatnyi hely sem maradhat borítás nélkül. A jó hal, ha veszélyt érez, mind a sásba bújlik, csak a csuka lepőcöl ide-oda. A megriasztott hal nem szokik messzire, pár lépésre megáll. Az a lényeg, hogy a tapogatót jól vágja le az ember, egy kicsinyég várjon, míg az ütésre a hal jelez. Arra is gond legyen, hogy egyszer jobbra, egyszer balra tegye le, mert a hal legnagyobb részt ódal felé szokik.” – mutatja be a tapogatózás fortélyait az adatközlő. Bár a tapogatók összedolgoznak, fontos szempont, hogy sose egyszerre borítsanak, mert a pergő csobbanások riasztják meg legjobban a halat, s az hoz jó eredményt, ha minden tapogató külön üt le.

Ismert volt az Osváth által golyóbis hálónak nevezett, vető-dobó vagy pendelyháló is. Eredményes használata nagy halbőséget vagy tiszta vizet feltételez. Nem véletlen, hogy napjainkban szinte kizárólag halastavakon alkalmazzák. Ennek ellenére a sárréti lakosok kezén napjainkban is található viszonylag új készítésű, de már használaton kívüli darabok. Kör alakú, közepén lyukas

Halászat pókkal – Véstő, 1953 – Fotó: Molnár Balázs – Néprajzi Múzeum Fotótár

karikával ellátott háló ez, melynek szélén ólomsúlyokkal nehezített kötél fut végig. Az ehhez sugarasan kapcsolódó zsinórok egy másik kötélben végződnek, melynek húzásával a középső karikán átcsúszó zsinórok a hálót zsák alakban gyűjtik össze. A halász a dobókötelet csuklójára hurkolja, a hálót bal karján, vállán elrendezi, egy ólmot a foga közé szorít, jobb kezével az ólmos inat fogja, és nagy lendülettel úgy dobja el a hálót, hogy az már mielőtt vizet ér, szétterüljön. A nehéz ólomsúlyok a becsapódás után gyorsabban süllyednek, mint ahogy a halak menekülni képesek, s ezután a halász a húzókötéllal zárt zsákká húzza össze a hálót, majd a benne lévő halakkal együtt a partra vonja. Alföld szerinte ismert, az orvhalászkok által is kedvelt eszköz volt, úgy mondják, használója nem egyszer egy-egy fogával fizethetett a rossz időzítésért.

A keresőhalászat eszköze a hosszúkece vagy más néven bóné, Herman Ottó szerint legősibb hálója a magyarnak. Egy Köröstarcsán használt változat részletes bemutatása után így fogalmaz: „Köröstarcsa halászái, mint mindenben, úgy a kecézésben is kiválnak a többiek közül. Hosszú, sokszor 8 méternyi csónakjukon három-négy kecés foglal helyet, ami egyike a legeredetibb látványoknak.” Úgy tartották egyike a legkényelmesebb, legkiadósabb halászszerzőmóknak, keresésre és hajtásra a legjobb háló. Szája egy fordított V alakú fakeret, melynek szárait egy a csúcsához közeli közfa, vagy keresztfa merevítő feszíti szét, alul pedig vastag súlyozott ín köti össze. Erre rögzítik a hosszú, tölcser alakú hálót, melynek csúcsa szintén súllyal van ellátva. A csónakból kötéllal a víz fenekéig leengedett háló evezés közben a mozgás, a keret és a súlyozás miatt kifeszül, így ejtve foglyul a hálótölcserbe kerülő halakat.

Az emelőhalászat máig használt eszköze a teszi-veszi, lesi vagy emeli-háló, a Sárreten általánosan ismert néven: a „pók”. „A magyar ember észjárására nézve jellemző hasonlat, mert a káva négy ága úgy áll a hálón, mint a pók hosszú lába a maga hálóján” – véli Herman. A négyzet alaprajzú hálót ugyanis két egymást szabályosan keresztelő rúd, az ívben meghajlított kává vége feszíti ki. Ezt egy másik hosszú, a végénél betámasztott vastagabb egyenes emelőrúdról kötélen engedték a vízbe. Általában a partról, ritkábban csónakból is használták. A rúd partfelőli végét T alakúra képezték ki, hogy az ne süllyedhessen a sárba, illetve hogy jobban támaszkodjon. Véstőről vaskópúval ellátott, hegyes kétágú villában végződő változatát is ismerjük. Ezt a kétágú he-

Halászat hosszúkecével más néven bónéval – Illusztráció: Nagy András

Halászat kisméretű kerítőhálóval, Füzesgyarmat kb. 1940-es évek

gyes villát szúrták a partba használata közben. A kisméretű, húzókötel nélküli karipók az orvhalászkok kedvelt szerzője volt. A háló kávája és rúdja a halászat helyén a sásban, nádban, gaz közé volt elrejtve. Csak a hálót, húzókötelet és a halas zsákot kellett vinniük, így az egész felszerelést feltűnés nélkül szállíthatták, hiszen az egész egy tarisznyában is elfért.

Változatos méretű húzó- vagy kerítőháló használatáról is van tudomásunk. A legkisebbekkel végzett halászathoz legalább két-három ember kellett, de a nagyobbak kezeléséhez nyolc-tíz főre is szükség lehetett. A szalag alakú háló két vége rudakhoz csatlakozott, a kisebbek mozgatását ezekkel végezték. A nagyobbaknál mindkét rúd végeihez egy-egy kötél kapcsolódott, melyek végül a húzókötelekben egyesültek. A háló tetején húzóódnak könnyűfából készült „parái” tartották felszínre a háló felső részét, míg az

alsó inon végigvonuló súlyok az alját lehúzza megfeszítették azt. A legfejlettebb formájú, legnagyobb méretű fajtája a gyalom, melynek közepén még egy kiöblösödő zsákot, kátát is találunk. A káta nélküli, vele mindenben megegyező változatnak öreg-háló a neve. „A kátás gyalom a legrégebb hálók közé tartozik, de annál a körülménynél fogva,

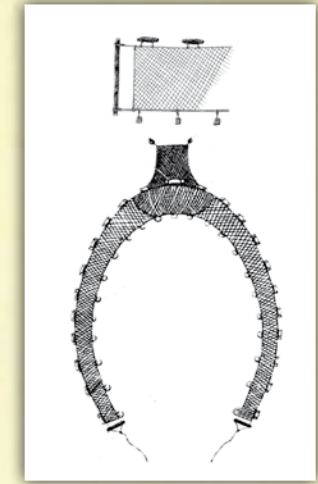

Hálókötők, lapickák és

Különböző haltartókasok – Sárreتي Múzeum, Szeghalom

hogy jól fogja a halat, egyike a legfejlettebbeknek is.” – állapítja meg Herman Ottó, aki külön felhívja a figyelmet az általa Köröstarcsán megfigyelt kerítőhálók régies elemeire is.

Egy jég alatti halászatban használt nagyméretű háló emlékét őrizte meg számunkra a Füzesgyarmat és Sárreتيudvari közt 1811-ben lezajlott jogvita iratanyaga.

Nagyméretű kerítőháló, a kátás gyalom szerkezeti felépítése – Herman Ottó nyomán

Az udvari halászkok alattomban gyarmati vizeken tevékenykedve lebuhtak, s a füzesgyarmati bíró erő-

ről értesülve haladéktalanul intézkedett. Ahogy írja: „A gyarmati előjárókkal, és többekkel reájok útvén, a midőn a jegeléshez fogtak, egy 80 öles hálójukat... behozattam, s hathatós rendelkezéseket tevően elegendő strázsákat azonnal rendeltettem, hogy a mi Halason lévő halászaink... el ne fogattassanak, és kölcsönös erőszakot ne történhessen.” A halászkoktól elkobozott eszközök becsült értékét és elnevezését a tanúskodni hívott Csökmői előjárók is felülvizsgálták és megerősítették. Ez az ott használt eszközök általános ismertségére utal, a gyarmatiak gyors, hatékony és kemény megtorlása pedig a halászvizek komoly haszonvédelmi értékét bizonyítja.

A húzóhalászatot sokszor bekerítéssel, rekesztéssel is befejezheték, ezt „matatásnak” nevezték. „Szerszámuk a 14 méter hosszú kétközháló, melynek két végén egy-egy botlófa van. E fáknál fogva húzza az alacsony vízben két ember a hálót. A halfogáshoz padmalyt, vagy öreg fűzfát tövét keresik, mely alól a víz kimossa a földet. Itt sok hal meghúzódik, húsöl. A botlófát vivő két ember óvatosan bekeríti az alkalmas helyet. A fák alsó végét ferdén alászurják a padmalyak. Amikor a hálót megrögzítették, már körül van zárva a padmaly vagy fűzfató. A körön kívül a taposók tapossák a háló ómos inát a főnyelben. A két matató pedig bemegy a körbe, és kézzel-lábbal keresi a halat. A matatók kézzel kapnak a hal után, s ha megkapják, kiadják a hálón kívül figyelő turulyásnak, aki kezében a hegyes végű haltartó kast, a turulyát tartja. Körösladány vidékén sokat próbálkoznak a matatással és néha egy mázsa halat is matatnak egy nap.”

A régi sárréti mocsárvilág virágzásakor, de később is sok ember élt halászatból. Legtöbbször olyanok, akiknek nem ez volt a főfoglalkozásuk, de lejártak a vízre azért, hogy a családjukat ellássák hallal. Szerzőjeiket a legfortélyosabban válogatták össze, hogy minél kevesebb munkával minél nagyobb eredményt érjenek el. A vizek mellett élők a természeti környezet gyors és gyökeres megváltozása után is sok mindent őriztek még őseik tapasztalati tudásából. A kimódolt halászszerzőmók sokasága mellett sokuk alkalmi eszközökkel, vagy pusztán kézzel is hatáson boldogult. Sikerük legfontosabb tényezője a Sárretek sokat emlegetett halbősége volt. Nem csak sok, de sokféle halat termelt az egykori Sárret. Ennek megfelelően az itt élők változatos módszerek széles palettáját alkalmazták. Ezek nagy részét mára csak a források és a néprajzi gyűjtések őrizték meg számunkra, csakúgy, mint a magyarság egyik legősibb foglalkozásának gazdag, sokrétű és jellegzetes szokincset. 🌊

Írta: Deli Tamás, Domokos Tamás, Farkas Roland, Lennert József

A Boga-völgy és környékének érdekesebb „földi puhányai”

Az olvasóban felmerülhet a kérdés, hogy mi lehet olyan érdekes a Boga-völgy csigavilágában, hogy ezzel külön cikkben érdemes foglalkozni. Bizonyára sokan jártunk-keltünk már a Kárpátokban, ahol ma is kiterjedt erdőrengetegek és gyönyörű, sziklás magaslatok vagy éppen völgyek tarkítják a vidéket. Nem kell azonban a Kárpátok távoli vidékeire utaznunk ahhoz, hogy átélhessük e vadregényes táj hangulatát, hiszen mindezt a hozzánk viszonylag közel eső Boga-völgyben és közvetlen környékén is maradéktalanul élvezhetjük.

A mészkőképződményekkel tagolt, nedvesebb erdők ideális környezetet teremtenek a szárazföldi csigák – vagy ahogy a 19. században nevezték őket, a földi puhányok – számára. Az egyedi életkörülményekről a sok bennszülött, kizárólag a Kárpátok bizonyos részein élő csigafaj árulkodik. Egyesek mindössze egyetlen völgyben, mások a hegység minden zegében és zugában előfordulnak, a Kárpátokon kívül azonban nem, vagy csak nagyon ritkán bukkanak fel. A tudomány ezeket kárpáti endemizmusoknak nevezi. A Kárpátok állatvilágában a szárazföldi csigák azok, amelyek között a legtöbb ilyen fajt találjuk. Mindez persze nem véletlen, hiszen a csigák nem tudnak repülni vagy más módon gyorsan, nagy távolságokat áthidalni. A földtörténet során több alkalommal változott a környezet olyan irányba, hogy az erdők csak kisebb foltokban maradtak meg, melynek következtében az erdőlakó csigák élőhelyei is feldarabolódtak, szigetszerűvé váltak. A különálló erdőtömbökben más és más módon változtak a környezeti viszonyok, így különféleképpen kellett ezekhez alkalmazkodni. Az alkalmazkodás hosszú folyamata generációról generációra változásokat hozott az élőlények megjelenésében, szokásaiban. Általában így jöttek, így jönnek létre az új fajok. A Kárpátok bennszülött állat- és növényfajai képezik a térség legkiemelkedőbb természeti értékeit.

A hegység gazdag élővilágának fejlődésében a szomszédos területek is szerepet játszanak. Keleten, a hegylábi részeken sztyeppfajok, délről pedig balkáni, sok esetben mediterrán hegyvidéki fajok jelenlétét figyelhetjük meg. Fő témánk, a csigaszat szemszögéből a Déli-Kárpátok nyugati és keleti peremterületei a legérdekesebbek, különösen a Bánát és annak mészkővonulatai. A Bánát északi határát ugyan a Maros völgye képezi, de a régióra jellemző fajok vagy rokonsági körök ettől jóval északabbra, a Körösök völgyében is megjelenhetnek. Egy-egy bánáti fajt felfedezhetünk a Zarándi-, a Béli- és a Királyerdő-hegységekben is, de az Erdélyi-sziget-

hegység keleti oldalán a Torockói-, nyugati oldalán pedig a Bihar-hegység különösen gazdag azokban. A Bihar-hegységben belül kiemelkedő szerepet játszó Boga-völgyi csigafauban a bánáti hegyvidék fajai nagy számban fordulnak elő.

Nem véletlen, hogy a Boga-völgy és közvetlen környéke a kirándulók egyik kedvelt célpontja. Pazar mészkőformációk, bővizű patakok, vízesések, hatalmas sziklafalak teszik látványossá a völgyrendszert. A változatos felszíni formák sokszínű élővilágnak adnak otthont. A viszonylag alacsony tengerszint feletti magasság, a Nagyalföld közelsége és nyugati nyitottsága miatt az egyéb kárpáti völgyekhez képest szárazabb, melegebb klíma jellemzi. Ennek köszönhető, hogy a térségben megjelennek a déli származású, bánáti fajok is, köztük olyan ritkaságok, mint a szekeres és a jetschin gyöngycsigácska (*Vitrea szekeresi*, *V. jetschini*). Előbbi a gyöngycsigácskák legnagyobbika, ezért a szakavatott szemek a terepen is felismerhetik. Ennek ellenére csak

Bánáti szalagocsiga

nemrég, 2011-ben fedezték fel, és – mint a faj felfedezői és tulajdonságainak leírói – nevezték el Dr. Szekeres Miklósról, az orsócsigák egyik világhírű kutatójáról. Jelenlegi ismereteink szerint az új faj mindössze két kisebb területen honos: a Boga-völgyön kívül csupán néhány olténiai völgyben, Closani falu közelében élnek példányai. Hasonló nagyságú, de kissé szélesebb elterjedésű faj a 19. században Herkulesfürdő mellett felfedezett jetschin gyöngycsigácska (*V. jetschini*), amely a Bihar-hegységben a Boga mellett az Ördögös-völgyben is él. A szűkebb rokonságba tartozó erdélyi gyöngycsigácska (*Vitrea transsylvanica*) szintén a Boga-völgy érdekessége. Utóbbi elterjedtebb faj, amely a Kárpátok romániai részein valószínűleg mindenhol fellelhető.

Hasonló alkatú, de sokkal nagyobb termetű, és nem fehér, hanem sárgászöld héjjal, illetve ragyogó égszínkék lágy résszel rendelkezik a kóborló kristálycsiga (*Oxychilus montivagus*). A ragadozó, szintén bánáti eredetűnek tartott faj a többi csigához képest viszonylag gyorsabban mozog. A Boga völgyében különösen nedves, mohos sziklák környékén lehet gyakran találkozni vele. Bár a hasonló környezet a Körösök magyarországi szakaszára nem jellemző, ennek ellenére nem kizárt, hogy előbb vagy utóbb hazánkban is megjelenik ez a faj.

Békés megye leghíresebb csigafaját, a dobozi pikkelyescsigát (*Kovacsia kovacsi*) 1972-ben, Doboz mellett talált

Dobozi pikkelyescsiga

példányok alapján írták le. Akkoriban Békés megye bennszülött csigájának tartották és fokozott védelmet kapott. Mára bebizonyosodott, hogy Békés megyei állománya a szomszédos hegyekből származik, sőt az is kiderült, hogy a Zemplénben is felbukkan ez a faj. A Boga-völgyben elsősorban északias kitettségű, nyúlfarkfüves gyepekben, illetve patakparti, magaskórós növényzetben (pl. csalánosban) található meg, de valószínűleg szinte minden élőhelyen előfordul. A héja felszínét borító pikkelyek csak nagyító vagy mikroszkóp segítségével tanulmányozhatóak.

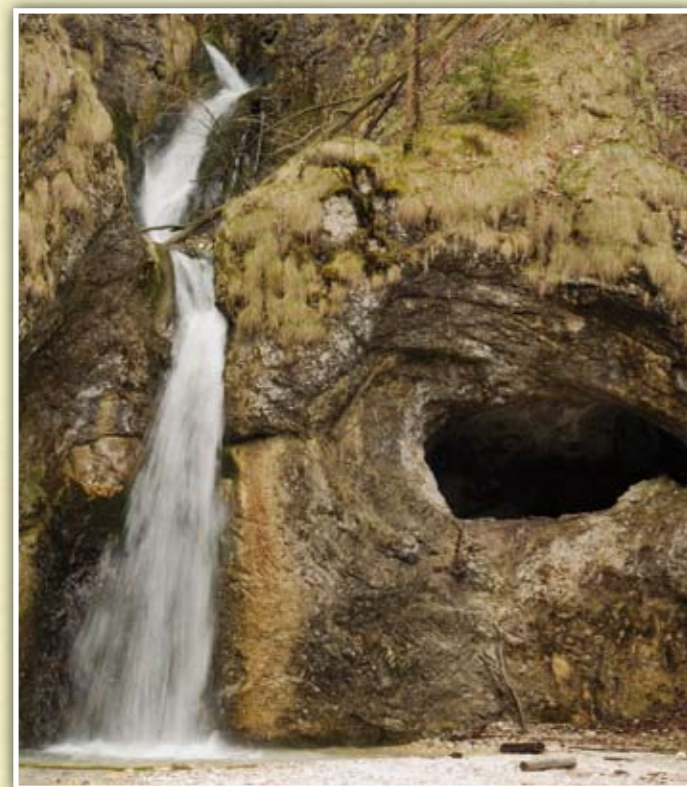
Békés megye másik értékes szárazföldi csigája a bánáti tarajoscsiga (*Drobacia banatica*). Magyar neve kissé félrevezető, ugyanis nem csak a Bánát területén honos, hanem a Kárpátok romániai vonulatain majdnem mindenhol szép számban megtalálható. A hegyekből érkező folyóvölgyek mentén kiválóan terjed, így az Alföld keleti részén több helyen megjelent – számos fosszilis lelőhelye is ismert Békés megyében – és megjelenik napjainkban is. Legősibb maradványai – amelyek a bükki Felsőtárkány mellett, miocén

Bielz kárpáti orsócsiga

korú üledékből kerültek elő – több mint 10 millió évesek, amely egybeesik az európai lombhullató erdőségek elterjedésének korával. Az ilyen jellegű, ősi fajokat szokás élő fossziliának is nevezni.

A bánáti hegyescsiga (*Platyla banatica*) a Bánáton kívül a Balkán északi felén, sőt hazánkban a Mecsek több pontján is előfordul, hasonlóan például a bánáti bazsarózsához. Viszonylag apró termetű faj, rokonsági körében azonban

A vízesések, barlangok, mészkőfalak más-más fajnak adnak otthont

igazi óriásnak számít. Érdekessége, hogy a szárazföldi fajok többségével szemben nem tüdős csiga, hanem egy ősbibb típusú, kopoltyús puhatestű. A Déli-Kárpátokban és az Erdélyi-szigethegységben is elterjedt, de legnagyobb tömegben valóban a bánáti hegyvidékeket lakja. Közeli rokona, a Boga-völgyben szintén tenyésző törpe hegyescsiga (*Platyla microspira*) igazi parány, a szárazföldi csigák legkisebbejének egyike. Fényes, üvegszerűen áttetsző házának felfedezéséhez igazán jó és gyakorlott szemre van szükség. Elterjedési területe nagyon érdekes, hiszen néhány északolaszországi lelőhelyen kívül csak az Erdélyi-szigethegység nyugati részén fordul elő. A Körösök hegyvidéki vízgyűjtőjének területén viszonylag elterjedt faj.

A Boga-völgy egyik legritkább kuriózuma a kizárólag a Bánátban és az Erdélyi-szigethegység nyugati részén honos finombordájú kascsga (*Orcula jetschini*). Mindössze néhány olyan terület ismert, ahol hosszabb-rövidebb ideig tartó keresés után élő példányt is lehet találni. Csak a köz-

Kárpáti félmeztelencsiga

a Boga-völgyi lelőhely található. A Boga-völgyi előfordulás azért rendkívüli, mert ez a faj az Erdélyi-szigethegység délkeleti részére jellemző, itteni megtelepedése éppen olyan szigetszerű, mint a szlovákiai.

A felsorolást és a jellemzéseket még lehetne folytatni, hiszen számos további kárpáti bennszülött faj található a Boga-völgyében. A teljesség igénye nélkül kiemelhető a nagyobb termetű és robusztus felépítésű zömök csavarcsiga (*Mastus bielzii*), a félmeztelen csigák egyik igen érdekes képviselője, a kárpáti félmeztelencsiga (*Carpathica calophana*), a szőrös házú kárpáti bokorcsiga (*Trichia bielzi*) és a széles körben elterjedt kárpáti sziklacsiga (*Faustina faustina*). Ezek a fajok már inkább az Északi-Kárpátokkal mutatnak kapcsolatot.

A fentiekből is kitűnik, hogy a Boga-völgy és a hozzá csatlakozó völgyrendszer csigász szempontból is rendkívül figyelemre méltó terület, ahol a Kárpátok déli és északi részére jellemző endemizmusok együtt fordulnak elő az Erdélyi-szigethegység nyugati részének bennszülött fajai-

Kárpáti bokorcsiga

elmúltban vált ismertté, hogy meglehetősen egyedülálló módon képes elrejtőzni. Házát saját nyálával keni be, erre ragadnak rá a talajszemcsék és a növényi korhadékok, így – különösen, amikor nem aktív – rendkívül nehéz észrevenni. Ez a csiga feltehetőleg egy visszaszorulóban lévő maradványfaj, amely sziklás, köves erdőkben tenyészik, és amelynek legközelebbi rokonai Albánia területén élnek.

A Kárpátok legnevezetesebb és talán leglátványosabb csigái a kárpáti orsócsigák (*Alopi*). Az elmúlt 150 évben közel 100 különféle fajtát, alfaját vagy változatát jegyezték fel, amelyek egytől egyig kárpáti bennszülött csigák. Egyesek szinte mindenhol megtalálhatóak, mások előfordulása csupán egyetlen nagyobb sziklakibúvársra korlátozódik. Igazi hegyvidéki, sziklalakó állatok, sokuk a tenger szintje feletti 1000 métert meghaladó magasságokban lelhető fel. A zömében mészkövön élő, tetszetős orsócsigák esős időben, a sziklákat színesre színező algákkal táplálkoznak. Az Erdélyi-szigethegységben három fajuk és több változatuk fordul elő. A nyugati részen, azaz a Körösök völgyében csupán a bielz kárpáti orsócsiga (*Alopi bielzii*) kicsiny állománya ismert a Boga-völgyi Bulz-szikláról. Ez a faj az egyik legnagyobb elterjedésű rokonai körében, és az egyetlen, amelynek egyik alfaja az Északi-Kárpátokhoz tartozó Gömör-Tornai-karszt területén is megtalálható. Legismertebb előfordulása a szlovákiai Szádellői-völgyben van, amelyhez legközelebb éppen

Kóborló kristálycsiga

val. Végezetül, ha valaki esetleg úgy gondolná, hogy már mindent tudunk a Boga-völgyi csigákról, eláruljuk, hogy ez koránt sincs így. Legutóbbi kutatóútunk során találtunk olyan csigaházakat – egyelőre csak üres héjakat –, amelyek valószínűleg az Északi-Kárpátok ez idáig bennszülöttnek tartott egyik sziklalakó fajához tartoznak. Jelen tudásunk szerint Románia területén eddig ismeretlen fajról van szó, élő példányainak felfedezése a jövő feladata.

Fotó: Deli Tamás

Czárán Gyula nyomdokain (III.)

A Csodavár (Leviathanopolis)

Ha egy mesét olvasnánk, sokan bizonyára egy elvarázsolt kastélyra gondolnának. Átvitt értelemben nem állunk messze az igazságtól, annak ellenére sem, hogy ez a „vár” nem emberi kéz, hanem a természet csodálatos alkotása.

A Bihar-hegység eme gyöngyszeme méltán lett messze földön híres. A természet vadságának és szépségének tekintetében nem marad el a Szamos-bazár és a Galbina szurdoka mögött. Emanuel de Martonne francia geomorfológus szerint ez Európa legcsodálatosabb karsztjelensége. Akik még nem jártak a Csodavár hatalmas sziklafalai között, tekintsek ezt az útleírást meghívónak egy kalandos, lenyűgöző túrára.

„Medalion”: Glavoj erdészház

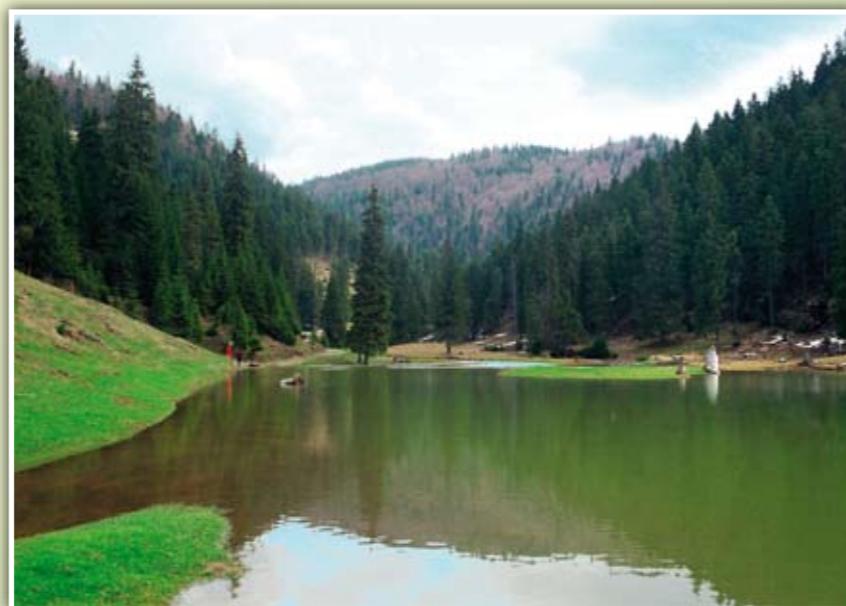
Ereszkedés a Csodavárba

Útvonal

Utunk első, autós része megegyezik a Boga-völgyi túra útvonalával, egészen addig az elágazásig, ahol balra fordultunk, hogy a völgybe lejussunk (Nagyszalonta (Salonta) – Belényes (Beiuș) – Kisszedres (Sudrigiu) – Vasaskőfalva (Pietroasa) – Boga-völgyi elágazás. Most azonban nem balra fordulunk a híd felé, hanem egy elég merész emelkedőn, jobbra folytatjuk utunkat. Néhány évvel ezelőtt a sok vízmosás miatt a kövesút még igencsak próbára tette az autók rugóit és az autóvezetők idegeit, de nemrég felújították és most gond nélkül juthatunk el Pádisig.

A bogai elágazástól mintegy 10 km-re kijutunk az erdőből, és elhagyjuk a Scărița erdészházat. Közvetlenül a faépület után újabb elágazás következik, amelyre rátérve, hat kilométer után érünk Pádisra. A túrázók által a múlt század eleje óta turistaparadicsomként emlegetett helyet napjainkra már annyira beépítették, hogy egykori romantikus vadságát szinte teljesen elveszítette. Ehhez bizonyára az is hozzájárult, hogy a csodálatosan szép természetvédelmi területen is áthaladó Vasaskőfalva – Bánffyhunad út aszfaltozását tervezik. A beruházás következményeként gombamód szaporodnak a szállodák, panziók és vendéglők, igazi építőtelepnek néz ki az egykor kedvelt, központi sátorozó hely.

De térjünk vissza az elágazáshoz! Érdemes itt megállni és pár percig gyönyörködni az elénk táruló, hamisítatlan bihari tájban, a sűrű fenyőerdőkkel körülvett, magányos fenyőkkel díszített Bál-rétben (Poiana Bălileasa). A jobb oldali, enyhén lejtő úton gurulunk tovább az erdészháztól számított két km-en keresztül. Ezen a szakaszon már nem árt elővigyázatosabbnak lenni, mert az út rosszabbá válik. Nemsokára, egy éles bal kanyar után újabb völgy tárul elénk, a Glavoj-rét, amelyet szintén érdemes felülről, az útról megtekinteni, lefotózni. A völgy bal oldalán, egy fenyő gyökerei közül forrás tör ki a felszín alól, majd pataként kigyózik tovább; ez a Vár-patak, amellyel még fogunk találkozni a továbbiakban. A Glavoj-rét klasszikus sátorozó hely is. Míg a nyári szezonban nem könnyű itt szabad területet találni, tavasszal és ősszel csak elvétve akad a környéken egy-egy túrázó csapat. Ilyenkor élvezhető igazán a természet csendje, nyugalma.

Hóolvadás után a Ponor-rét víz alá kerül

További 300-400 méter után megérkezünk táborhelyünkre, autós túraszakaszunk végpontjához, a Glavoj erdészházhoz, amelytől 50 méterre egy tiszta vizű forrás ered. Innen gyalog folytatjuk utunkat.

Ha kevés időnk marad napnyugtáig, hagyjuk a Csodavár bejárását másnapra, mivel 4-5 óra szükséges hozzá. Helyette inkább egy másfél-kétórás mozgást javasolok a Ponor-rétre.

Túra a Ponoron

Az erdészház és a forrás közötti meredek földúton gyalogolva, 10-15 perc múlva érkezünk meg a Ponor-rét széléhez. A tisztáson patak kanyarog keresztül, délen sziklák határolják. A sziklák felé fordulva egy füttyel kipróbálhatjuk a Ponor-visszhangot. Leereszkedve az úton a patakhoz annak folyásirány szerinti jobb partján haladunk tovább. Nemsokára a tisztás északi

végéhez érünk, itt átkelünk a patakon és a bal partján még mintegy 200 métert gyalogolunk egy dupla kék körrel jelzett ösvényen. A 150 méterrel magasabban fekvő Pádis-fennsík víznyelőiben eltűnt patakok itt bukkannak elő egy hatalmas sziklafal alól, hogy a felszínen kanyarogva folytassák tovább útjukat.

Visszafordulunk, követjük a patakot a tisztás felé, annak déli részéhez. Nagyjából 1000 méter megtétele után a korábban látott sziklák alatt állunk. A patak ezen szakaszán nagy, tölcészerű bemélyedésekben, víznyelőkben húzódik vissza a föld alá, hogy láthatatlanul rohanjon tovább a 100 méterrel lejjebb található Csodavár felé, ahol megint a felszínre tör. Tavasszal, hóolvadáskor a víznyelők nem képesek a teljes vízmennyiséget hirtelen elnyelni, melynek következtében az egész katlan egy hatalmas tóvá alakul. Csodálatos látvány!

A sziklát jobbról egy ösvény kerüli meg, amely átvezet a gerincen és egy kövesútnál ér véget. Ezen jobbra tartva, 10-15 perc alatt érünk vissza sátrainkhoz.

A szenzációs karsztjelenség

A Csodavár felé azon a kövesúton indulunk vissza sátrainktól, amelyen a Ponor-rétről visszajöttünk. Az enyhe lejtőn tett, 10-15 perces séta után információs tábla hívja fel figyelmünket a Csodavárba vezető, kék ponttal jelzett ösvényre.

Glavoj-rét

Ezen már komolyabb ereszkedésre kell számítanunk, főleg fagyos időben kell fokozottan vigyázni.

Negyedóra múlva hirtelen kitér a tér, és a lábunk alatt tátongó mélység túloldalán megpillantjuk a Csodavár Főportálját. Lenyűgöző látvány! Érdemes megállni egy-két percre bámészkodni, elkészíteni kötelező fotóinkat. Nemrég innen még vaslépcsők vezettek le a katlan aljába, de ezeket tönkretette az idő vasfoga, most sziklába erősített kábelek segítenek az ereszkedésben.

Az ereszkedés közbeni pihenő alkalmával nézzünk jobbra: innen ömlik szép vízeséssel a Vár-patak (a Glavoj-rét patakja) a Csodavárba. Gyönyörű látvány, de bő vízhozam esetén időnként megakadályozza a Főportálé irányába, illetve az az alá jutást. Ez persze inkább csak tavasszal, hóolvadáskor történik meg, nyáron és ősszel szabad az út. Alacsony vízállás mellett akár a patak medrében, avagy a katlan fenekén, a sziklába erősített kábelek segítségével is lejuthatunk. A majdnem ház nagyságú kötömbökön ugrálva, a Főportálé alatt áthaladva (balra a Vár-patak rohan be a Csodavár „alvilági” részébe) az ún. Belső várudvarba (Dolina II.) jutunk. Itt egy, több mint száz méter magas sziklafalak által ölelt tisztásra találunk, melynek egyik oldalában sötét nyílás tátong, az ún. Alvilág Ablaka, melyből felhallatszik az alattunk megbúvó barlang vi-zeinek dübörgése.

Innen visszatérve a Portálé alá szintén egy mélybe nyíló ablakot fedezhetünk fel. A Ponor-tisztás patakja ezen a ponton tör ki a sziklából és ömlik be a Vár-patakba, majd egyesült erővel rohannak a Galbina-szurdok felé. Alacsonyabb vízállás esetén a bátrabbak megpróbálhatják a föld alatt futó patakot egy rövid szakaszon – kb. 200-250 méteren – követni, körül kőre lépdelve, ugrálva, majd egy igen meredek törmelék-lejtőn kimászhatnak az ún.

A Vár-patak a Glavoj-réten

Külső várudvarba. Vigyázat, magas vízállás esetén életveszélyes próbálkozni!

Akik a száraz lábbal történő túrázást választják, azok visszakapaszkodhatnak az eredeti, „kábeles” ösvényre, majd jobb felé fordulva, egy vaslépcsőn átmászva, egy rövid gerincen a Külső várudvarba juthatnak. Jobbra felettünk az ún. Tátra–Mátra–Fátra hármas sziklaszirt hatalmasodik, előttünk a törmelékes lejtőn kirajzolódik az elkövetkező lépteink irányát jelző ösvény. Jobbról elhagyjuk az ún. Alvilág Kapuját, ahonnan a vízfolyást követő társaink térnek vissza a barlang mélyéről, megjelenve a három méter magas és 10 méter széles barlangnyílásban. Itt a kevésbé bátrak is belekóstolhatnak egy kicsit az „alvilágba”, hiszen a patakig óvatosan leereszkedve egy 15-20 méter hosszú, 35-40 méter belmagasságú csarnokba érünk.

Visszamaszva a Külső várudvarba, enyhén jobb felé követjük a Czárán-ösvényt a Tulogdi-gádor (Sohodolul Mare) meredek lejtőjéhez. Ezen az omladékos, csúszós lejtőn felkapaszkodunk az ún. Várfalak tetejére, majd követjük a kék pont jelzést. A balra vezető sárga jelzés visszavisz a Glavoj-tisztásra.

A kék pontok mentén tehát jobbra folytatjuk túránkat, immáron sokkal kényelmesebb tempóban, hiszen többé nem kell harcolni a szintkülönbséggel. Lépteinkre viszont figyelni kell, mert az ösvény néhol csak egy méterre közelíti meg a 150 méter mély szakadék szélét. Czárán négy kilátópontot, ún. erkélyt épített a Csodavár köré, a Várfalak peremére, amelyekre rálépni azonban nem ajánlatos, mert idővel életveszélyessé váltak.

Ösvényünk végül egy földútra vezet, melyen – átgázolva a Vár-patakon – eljuthatunk a Glavoj-tisztásra.

Fotó: Siska-Szabó Zoltán

A Csodavár (Cetățiuța Ponorului) egy hatalmas barlangrendszer mennyezetének beszakadásából keletkezett. Így alakult ki a Dolina I., azaz az ún. Főbejárat – melynek ékessége a Főportálé a maga 70 méteres magasságával –, valamint a Belső- és Külső várudvar (Dolina II. és III.). Ezek az elnevezések Czárán Gyulától származnak. A pártját ritkító karsztjelenségre 1892-ben Tóbiás Miklós belényesi erdőmester hívta fel Czárán figyelmét, aki a századforduló után kezdte el azt kiépíteni, a turisták számára hozzáférhetővé tenni. A munkálatokat 1902-ben fejezte be.

Bercea püspök: „Ne veszítsük el a kapcsolatot a természettel”

Májusban virágzik a bánáti bazsarózsa az ország legészakibb természetvédelmi területén, a Pacău-dombon, ahol még biztosítottak e faj fennmaradásához szükséges feltételek. Az Aqua Crisius Egyesület – a terület természetvédelmi kezelője – meghívására Virgil Bercea görög katolikus püspök, látogatást tett ezen az értékes védett területen és egy interjú keretében elmondta a témával kapcsolatos gondolatait. A püspök atya fiatal korában kertészetet tanult, innen eredeztethető a természetvédelem iránti elkötelezettsége.

– Vajon tudatában vagyunk-e a munka, a hagyományok vagy az élőlények értékének, vagy csak akkor jövünk rá a valós értékükre, ha már elvesztettük őket?

– Lenyűgözött az, hogy a bánáti bazsarózsa a Pacău dombon két évtizeden keresztül megmaradt az elhanyagolt erdőben, a tövisek között. Tudatlan emberek sajnos sokáig gyökerestől kihúzták őket, mindhiába reménykedve abban, hogy a természet ezen remekműve megfakad a saját kertjükben. Sajnos benne van az emberben az a rossz tulajdonság, hogy nem veszi észre, a mellette lévő értékeket. Minden körülöttünk Isten ajándéka, beleértve a bánáti bazsarózsát is. Az ember Istentől feladatul kapta, hogy uralma alá hajtassa a Földet. Ez nem jelenti azt, hogy tönkretelheti, sokkal inkább, hogy csak annyit használjon, amennyi szükséges, minél jobban védelmezvén Isten alkotását. A bánáti bazsarózsának is tudnunk kell örülni. Egy olyan környezetben terem meg, amelyben az ember az ősi idők óta beavatkozik. A régi időkben birkanyájákat legeltettek ezeken a területeken, ezáltal nem burjánzott el a tövis, mint ahogyan ez most megtörténik. Minden legelőt kaszáltak és karbantartottak, ezért nem nőttek meg rajtuk a gyomok.

A kevélység bűnei

– Sok faluban ma már a fiatalok nem ismerik a hagyományos paraszti munkát, és nem becsülik meg a természeti értékeket és a hagyományokat. Ennek ékes példája, amikor kihívó, modern házakat építenek mellőzve a szülői otthonok izlésvilágát. Beszélgethetünk itt a kevélység bűnéről? A papok

Virgil Bercea a Pacău-domb bazsarózsáival

hogyan ösztönözhetik az új generációkat, hogy ne veszítsék el ősi hagyományait és értékeit, amelynek köszönhetik, hogy több évszázadon keresztül túléltek minden csapást?

– A kevélység bűne egyeseknél nagyobb mértékű, másoknál kevésbé. Az alapvető probléma az, hogy a kommunista rendszer alatt sok értékes ember elhagyta a faluját, olyanok, akik példaként szolgáltak a közösség számára. Most sok szorgalmas fiatal külföldre megy dolgozni, és mikor visszajönnek, meg akarják mutatni, hogy az életben csináltak már valamit, ezért gyakran az igényeket messze meghaladó házakat építenek. Ez szomorú, hogy továbbra is valami módon folytatódik a gyökerektől való elszakadás, amely egy lelki trauma is egyben. A szorgalmas fiatalokat segíteni kell, hogy kinyissák a szemüket, és a szívüket azért, hogy részt tudjanak venni egy harmonikus, fenntartható fejlődésben. Természetesen a papok szerepe továbbra is alapvető fontosságú marad, különösen a kis közösségeknél, azáltal, hogy miről beszélnek a templomban, és azon keresztül, hogyan élnek.

– Mit gondol a természeti területek mostani kezeléséről?

– Mária Terézia 157.000 hektárt ajánlott fel a Rómával egyesült román keresztények számára. A Görög Katolikus Egyházmegye az erdőgazdálkodásból összegyűjtött összegekből 40 év után iskolákat hozott létre az ifjúság nevelése céljából. Biharfüred egy jó példa arra, hogy hogyan tudta az egyházmegye felhasználni a természet bőségét a közösség javára.

Frențiu püspök hozta létre Romániában az első sípályát (Biharfüreden), melyhez felvonó is tartozott. Az utat egészen az új turistaházig a keskeny nyomtávú hegyi vasúton lehetett megtenni. A vendégeket a helyi pisztrángtenyészetből származó friss sült hallal kínálták. Az 1990-es években az önkormányzatok megszüntették a keskeny nyomtávú hegyi vasutat és értékesítették a síneket, a hajtányt, mely most egy németországi múzeumban található. Kár, mert a keskeny nyomtávú hegyi vasutat a helybeliek és a turisták használták és nem az egyházmegye. Az egyház mindig is szem előtt tartotta a közösség érdekeit. Régebben a katolikusok a templomok mellé iskolát, kórházat, idősek otthonát vagy más jótékonyági intézményt is építettek.

– Hogyan látja a jövőben ezt a közösségi életben való társadalmi-kulturális részvételt?

– Az egyház szerepe kezdettől fogva – Krisztustól számítva – az volt, hogy az emberekhez közel legyen. Ismerjük a történelemből azt, hogy melyek voltak azok az idők, amikor az embernek nagy szüksége volt az egyház támogatására. Nincs ez máshogy most sem. Foglalkoznunk kell a mellettünk lévő emberrel. Vannak haj-

léktalanok, egyedülálló idősök és irányt tévesztett fiatalok, akiket nem hagyhatunk magukra. Másrészt megpróbál az egyház a közösség számára szellemi, oktatási és kulturális téren is segítséget nyújtani.

– Az egyház cserkész szervezetei is ezen irányvonal mentén tevékenykednek?

– Ezek a szervezetek a kamaszokat az önzetlenség és a természetisztélet szellemében nevelik. A cserkész- és ifjúsági táborokban megtanítják a fiatalokat az önzetlen segítségre, valamint arra, hogy megismerjék és megszeressék a festői tájakat, melyeket az Isten ránk hagyott.

– A Körösök Völgye magazin első számában a harmonikus együttélés példájaként említettem, hogy 2008-ban a Püspök atya a nagyváradi ortodox püspökkel együtt megszentelte a Sebes-Körös vizét. Most megismételné ezt a gesztust, amely megörvendeztette a nagyváradi keresztényeket?

– Abban az időben ez egy jól fogadott keresztény testvéri gesztus volt a közeledés jegyében, melyet az bizonyít, hogy sok nagyváradi ember összegyűlt a Körös partján. Nem feltétlenül a nagyváradi egyházmegyéhez kapcsolódó okokból kifolyólag. Most nehéz lenne egy ilyen istentiszteletet megismételni. De senki sem tudja, hogy Isten a jövőben mit rendel el számunkra. Mi arra törekszünk, hogy életben tartsuk az ökumenikus szellemet.

Támogassuk a helyi termelőt!

– Egyre nagyobb mértékben függünk a nagy áruházláncoktól, melyek importálják a termékeket, annak ellenére, hogy Isten adott nekünk elég termékeny földet és még mindig vannak szorgalmas gazdálkodók. Mit üzen a szuper-

A keskeny nyomtávú vasutak a helybelieknek és turistáknak egyaránt fontosak

A természettel való bánásmód az emberek anyagi és erkölcsi állapotának tükrö

marketek vásárlóinak, a szupermarketeknek, akik az Egyházmegye felhívása ellenére karácsonykor vagy húsvétkor is a munkahelyükön tartották az alkalmazottaikat?

– Még a régi rendszerből megmaradt egy gyengeségünk. Tudatalattinkban még mindig üres polcokat látunk, ezért továbbra is le vagyunk nyugózva a bőséges kínálat láttán. De tudatunknál kell lennünk. Ne vásároljunk értelmetlenül. Nem minden akciós áru szükséges számunkra. Érdeemes lenne szerényen élni, mert nem bántjuk meg a mellettünk lévővel azzal, hogy csak azt vásároljuk, meg ami szükséges és elégséges. Nagyon fontosnak tartom, hogy az import árukkal szemben a helyi termékeket vásároljuk, ezzel is támogatva a termelőket. A legtöbb esetben termékek legalább olyan jók, mint a más országokból származók. Azonban az emberek inkább a távoli országokból behozott termékeket részesítik előnyben. Csak példaként említem meg, hogy bár van elég tejünk, csak néhány fajta sajtot készítenek belőle, míg a franciáknak vagy a hollandoknak több száz van.

A kenyérről és „all-inclusive”-ról ...

– „Mindennapi kenyereinket add meg nekünk ma...” Hogyan jutottunk el oda, hogy manapság tíz kilométerről, vagy akár más megyékből hozzák a kenyeret a boltokba?

– A kenyér alapvető árucikk, ezért a példa, jellemző. Elfelejtettünk sütni és fáradtsággal dagasztani, s így nem tudjuk kellőképpen értékelni Mennyei Atyánk ajándékát. Elfelejtjük, hogy tiszteljük magunkat, mindent felszolgálnak nekünk. Miközben kenyérért imádkozunk, gyakran eldobjuk azt, elfelejtve azokat, akiknek nincs egy darab kenyérük sem. A '90-es években egy olaszországi plébánián, megkérdezték tőlünk, hogy mi románok miért dobjuk el

az asztalon megmaradt kenyeret. Náluk, ha megmarad a kenyér héja vagy belseje, azt nem teszik vissza a tányérba, hanem üresen megeszik. Ehhez a szemlélethez igazodva jobban járunk, ha nem tesszük feltétlen mindig tele tányérjainkat.

A technológia hasznos, de ne hagyjuk, hogy eluraljon

– Hol helyezkedik el az egyház az egyre inkább technológizált környezetben? A mesterséges világ felé való irányulás elengedhetetlen. Évekkel ezelőtt maga II. János Pál pápa jelentette be hivatalosan, hogy van iPod-ja.

– Az Egyház küldetése, hogy megpróbálja az embereket egymáshoz közel hozni. Természetes módon és ne virtuálisan szocializálódjanak, szeressék egymást.

A számítógép egy nagyszerű eszköz és nagyon hasznos is lehet. De ha hagyjuk magunkat általa elcsábítani, mintha egy lény lenne, az ellenünk fordulhat. Ebben a korszakban az embernek lehetősége nyílt arra, hogy megismerjen mindenféle technikai újdonságokat. De nekünk, embereknek uralni kell ezeket, nem hagyhatjuk, hogy szolgálókká váljunk. A szellemi foglalatosságok mellett jó lenne, ha nem veszítenék el a kapcsolatot a természettel. Az egyik legjobb kapcsolódás az, hogy meglocsolunk egy virágot, retket, paradicsomot vagy salátát termesztünk. Ezáltal segítjük a lelkünket és a testünket is, hogy egészséges maradjon.

Ökológia és vallás szimpózium

Orlando Balaş moderátor honlapján megtalálhatóak azok a nagy egyházi személyek, papok, lelkészek, rabbik és muzulmán vezetők diskurzusai, akik részt vettek a 2011

A püspöki rezidencia

márciusában Nagyváradon megszervezett „Ökológia és vallás” szimpóziumon. Akkor főtisztelendő Virgil Bercea, nagyváradi görög katolikus püspök a „humánökológia” fogalmáról, beszélt, melyet II. János Pál pápa és XVI. Benedek pápa is népszerűsített. Ez meghatározza az emberi kötelességek fogalmát, ami az élet és a természeti környezet tiszteletben tartását és védelmét jelenti. A hívőknek a természetben meg kell látni Isten teremtő beavatkozásának eredményét, melyet az embernek felelősségteljesen kell használni a jogos igényeinek kielégítésében, tiszteletben tartva a teremtés egyensúlyát. A föld a Teremtő ajándéka, melyet „örizni és művelni” kell. Ha az emberek és a környezet közötti kapcsolat jobb lesz, akkor képesek leszünk a Földet örökségül hagyni a jövő generációi számára, hogy méltósággal lakják.

Bercea Püspök rávilágított arra, hogy a természet szétrombolása az emberek rossz anyagi és erkölcsi állapotának az eredménye és az egyháznak kötelessége, hogy nevelje és megtanítsa őket arra, hogy a természet nem csak egy meggazdagodási forrás. Az a mód, ahogyan az ember az Isten által teremtett Földdel bánik, visszaköszön abban, ahogyan saját magával is bánik.

„Minden vallásban; Igen, azt mondtam, hogy nem minden keresztény felekezet, hanem a világ minden vallásában, nagyon fontos az ember és a természet kapcsolatára épülő gondolkodásmód, mint lelki mozgatóerő. Ez a szemléletmód segíthet az embernek abban, hogy a természettől eljusson az alkotásig, mely által részt vesz a Teremtő tervében, és így a keresztény ember Isten valódi képmásává válik.”

Fotó: Cristian Horgos

A természet nem meggazdagodási forrás, hanem fontos kapcsolat ember és Isten között

Írta: Domokos Tamás

Barangolás, barlangolás a Barangolókkal

Természeti értékeink, örökségünk határok nélkül

A Körösök Völgye élménymagazin elülső borítóján a szerkesztők által felsorolt tucatnyi témakör szélesre tárja a Körösök vidékére vonatkozó ismeretek tárházának kapuját, melyen tekintve megkapó sokszínűséget látunk.

Cristian Horgoš magazinbeli turisztikai írásai különösen megfogtak. Ismét rádöbbenhettem, hogy milyen jelentős változások mentek végbe az elmúlt 40 év alatt az Erdélyi-szigethegységbe irányuló gyalog- és vizitúrák, illetve téli sportok területén. Bennünket, alföldi embereket mindig is vonzottak a keleti látóhatáron a kedvező időjárási viszonyok esetén feltűnő, halványkék hegyszilvüettek, amelyek nincsenek is olyan távol tőlünk, hiszen mintegy 150 km-en belül már elérhetőek e csodálatos tájak. Az 1970-es évek végén e vidékről még alig állt rendelkezésre turistatérkép vagy turistakalauz. Ma is kegyelettel őrzöm az 1989-es változások előtti időkből származó, fétissé vált román és magyar nyelvű relikviákat, úgymint a Munții Apuseni: Hartă turistică-t, a Liviu Vălenas és Adrian Iurkewicz publikálta Studiu complex al Carstului din zona Șuncuiuș-Mișid-t, illetve a Collecția Munții Noștri köteteket. Ma már nem panaszkodhatnak a hegyeket járók, hiszen egyre-másra jelennek meg a jobbnál jobb térképek, fotóalbumok és füzetek, de kitűnő példaként említhető Perei Árpád túravezető turisztikai honlapja is a Bihar hegységről. Fontos megemlítenem az előző lapszámokban megjelent, a barlangok világával foglalkozó, formájában és tartalmában is megkapó, Cristian Horgoš által jegyzett írásokat, valamint az Erdélyi-szigethegység izgalmas látnivalóit bemutató, esztétikus prospektusokat is. Jelen alkalommal

A Barangolók a Szelek-barlangja lejárataánál

a barlangokkal foglalkozó írásokhoz kívánok kapcsolódni a békéscsabai Petőfi Utcai Általános Iskola sokszínű turisztikai irányultsága közül a „barlangolások” rövid bemutatásával.

A kezdetektől, 2004-től fogva Barta Gábor és Dr. Domokosné Megyesi Éva pedagógusok voltak az általános iskola ún. barangolóinak lelkes vezetői. Domokosné természetjárás iránti érdeklődését még földrajztanára, Irányi Dezső keltette fel, szigethegységi ismereteit pedig a 80-as és 90-es években tett családi kirándulások alapozták meg. A túravezetések során volt mit kamatoztatnia, majd továbbadnia. Később a pedagógus testnevelő, a „Békéscsaba sportjáért” kitüntetett Papp Ferenc kenutáborok szervezésével is színesítette a Barangolók Körösök völgyi programpalettáját. A túrák és a túrán résztvevők számának gyarapodásához nagymértékben hozzájárult a 2007-ben elnyert „Természeti értékeink, örökségünk határok nélkül” című pályázat is.

2008 és 2009 folyamán megújult, busszal is jól járhatóvá vált a Belényes-Biharrósa-Carina-Erdődámos-Barátka műút, amellyel megteremtődött annak lehetősége, hogy a Réviszoros földalatti karsztjelenségein (endokarszt) túl megismerhessük a Királyerdő-hegység karsztplatóin százszámra

„Retour à la nature” – vissza a természetbe

fellelhető dolinák (exokarszt) sajátosságait és hidrológiai (forrástápláló) jelentőségét, valamint képet alkothassunk egyes dolinák mezőgazdasági hasznosításáról is. A Barangolók az elmúlt évek során az Erdélyi-szigethegység szinte minden barlangját bejárták. A Körös-völgyi barlangok közül meglátogatták a Zichy-, a Nagy-Magyar-, a Toplica-, a Mézgedi-, a Denevér- és a Medve-barlangot, a Szelek-barlangját, az Eszkimó-jégbarlangot, a Csodavárat, valamint megismerkedtek a Szegyesdi-völgy barlangjaival is. A felsoroltak közül vitathatatlanul a megközelítően 50 km hosszú Szelek-barlangja és a három dolinából összeszakadt szakadékdolina, a Csodavár a leglátványosabbak. Ez utóbbi jól reprezentálja a karsztosodás létrejöttének két fontos elemét: a töréseket létrehozó erők (tektonika) és a víz szerepét. A barlangok titokzatos világának felfedezése után, a felszínre érve új csodákkal találkozhatunk: a napfény lombok közötti játékával, a langyos és fenyőillatos erdei levegővel, az áfonyaszüret örömeivel, a teleki-virág (*Telekia speciosa*) aranyárga ragyogásával és a madarak szimfóniájával. Így járul hozzá egy tanulmányi kirándulás a szép és a jó dialektikájának megértéséhez.

Pádis vidékének különleges vonzása és a Barangolók tevékenységének népszerűsége a Petőfi Utcai Általános Iskola néhány osztályát a Csodavár Menedékházba csábította, hogy ott rendezzék meg erdei iskolai programsorozatukat. A fennsíkra történő feljutás az izgalmas sorozata volt. A buszból kiszállva egy utánfutós traktor várt bennünket a Köves-Körös partján fekvő Vasaskőfalva községben. Bogatelepig (530 m) csak az okozott némi izgalmat, hogy az út igen közel futott a folyóhoz. A makadámút a telepre vezető híd előtt jobbra fordult, és csodálatos bükk- és fenyőerdőkön át megkezdte a szerpentinezést a Pádisra (1100-1300 m), majd enyhe kapaszkodó után befutott a Valea Seacă-ba, a menedékházhoz. Közben a hegyek árnyéka gyorsan megnyúlt és szorításuk egyre hidegebb lett, így aztán jól esett a turistaház melege és a kiadós vacsora. Az öt nap a Pádis-fennsík csodálatos karsztvidékén gyorsan elszaladt.

J. J. Rousseau „Retour à la nature” tanácsát mindig érdemes megfogadnunk. A kikapcsolódás mellett egyben be is kapcsolódunk, természetesen valami másba. Miben különbözik a

Barangolók vezetői Vasaskőfalván

tornaórától a túrázás? Kötetlenségében, nagyobb változatosságában és a kísérő motívumok sokaságában. És a földrajztól, a biológiától, a kémiától vagy éppen a fizikától? Minden összetettségében, összefonódottságában, mozgásában és valóságban, gyakran hatalmas méreteiben, megfoghatóan jelenik meg. Egy légyölgő galócákkal (*Amanita muscaria*) telehintett erdőszél eszünkbe juttatja gyermekkorunk mesekönyveinek világát, a vastag hó és az alóla kikandikáló csodabogyók (*Ruscus*) nemzeti színeinket jelenítik meg. Az erdőszéleket díszítő lila fecsketarócs (*Gentiana asclepiadea*) neve kis utánagondolással kibogozható. A Gentiana szóból származik az enciánkék szavunk, az asclepiadea névből a görög hitregék gyógyító istene, a kígyós bottal megjelenített Asclepius rejtőzik. A fecsketarócs pépes főzetét törések gyógyítására használja a népi gyógyászat.

A túrák során elengedhetetlen a köszönésen túli kapcsolatteremtés a helyi lakosokkal. Ilyenkor jól jön a nyelvismeret. A Szegyesdi-völgy barlangjainak bejárása után focizásra került sor a község egyik kis terén. Néhány helybeli, általános iskolás fiú metakommunikációval és labdamutogatással a mieink tudtára adta focizási szándékát. Hamarosan megkezdődött a Szegyesd-Békéscsaba összecsapás. A mérkőzés időtartamára és az eredményre már nem emlékszem, de nem is ez volt a lényeg. A busz hazaindulásakor nagy integritással, *la revedere*-zéssel és szíázással búcsúztak egymástól a gyerekek és a nézelődő, öreg, kötényes bácsik.

A túrázás, a „barlangolás” fizikumot erősítő, szellemet pallérozó hatásáról még sokat lehetne írni. Kezdve a „*Mens sana in corpore sano*” (Ép testben ép lélek) latin közmondással, és befejezve a napjainkban oly elterjedt mozgáshiányos élet ostromozásával. A következő Czárán Gyula idézet kiemeli a sok-sok nevelési motívum közül azt, ami szűkebb és átvitt értelemben egyaránt igaz.

„Ha együtt indultok: úgy menjetek végig!
Ne hagyj el társaidat, akármilyen történet!”

(Czárán Gyula)

A Barangolók – Erdei iskola a Pádison

Fotó: Domokos Tamás

Nagyszalonta (Salonta)

Írta: Tószögi György

„Mint ha pásztortűz ég őszi éjszakákon,
Messziről lobogva tenger pusztaságon:
Toldi Miklós képe úgy lobog fel nékem
Majd kilenc-tíz ember-öltő régiségben.”
(Arany János: Toldi)

A nagyváradi püspökség pápai jegyzékében már 1332-ben Zalanta néven említett település a 16. század végéig a Toldi család birtokaként jelentéktelen, néhány tucat házból álló, 250-300 lelket számláló település volt. A törökök 1598-ban teljesen elpusztították, a nem messze álló, Köles-érről elnevezett várát lerombolták.

Bocskai István erdélyi fejedelem által 1606-ban hozott 300 hajdú alapította újra Szalonta néven, akik új várat 1620-ban kezdték építeni. A fiatal várat II. Rákóczi György fejedelem az ismételt török veszedelem miatt 1658-ban leromboltatta, csak őrtornya maradt

Arany János szobra a Csonkatorony bejáratá fölött

Az „Arany Porta”, ahol Arany János szülőháza állt.

„Lecsapolták a Gyepést – Régen lecsapolták; Üres medrét nem egy helytt Már fel is szántották; Nekem mégis tele van Buzgó vízfórrással; Üresen is tele van Dalos áradással.”
(Erdélyi József: Az igazság)

meg csonkán. A csak ember-öltő múltán újraneépülő településnek ezután több birtokosa volt, a nemesi családok európai híru állatállományokat tartottak a környékbeli, árvizekkel bőven öntözött dús réteken, a 19. század elején alakulni kezdő kézműves céhek pedig fejlődésnek in-

„Fekete Körösnek hófehér a habja,
mikor a szabadság vágya elragadja.”
(Sinka István: Alvó Körösök)

Sinka István mellszobra

dultak. A település virágzásának a század közepén, illetve annak második felében lezajlott folyószabályozások és mocsárlecsapolások adtak nagy lendületet: vasút épült, állami intézmények alakultak, nagy ütemben nőtt a város lakossága. Az első világháborút követően már Romániához tartozó város fontos ipari központtá nőtte ki magát. Napjainkban Nagyszalonta a Partium kapujaként egy dinamikusan fejlődő modern, de örökségeit méltó módon őrző és ápoló, szellemi kincsei ébren tartó, 17.000 lelket számláló település,

amely határon átnyúló kapcsolatokat erősítve is igyekszik a kor lehetőségeivel élni, kívánalmának megfelelően.

Nagyszalonta polgármesteri hivatalának impozáns épülete

A hely szelleme

Vannak helyek a világon, amelyeket nagy szellemi energiák hatnak át. Nagyszalonta városa kétségtelenül ezek közé tartozik. A településnek számos olyan ember a szülőtte, akik hatalmas szellemi kincseket hagytak a világra, a mai napig áthatva, formálva, gazdagítva az emberi lelkeket, öntudatok mélységeit. Közéjük tartozik Földi János orvos, költő (1755-1801); Arany János költő (1817-1882); Arany László költő (1844-1898); Székely László műépítész (1877-1934); Zilahy Lajos író (1891-1974); Erdélyi József költő (1896-1978); Sinka István költő, író (1897-1969); Kulin György csillagász (1905-1989); Bihari Klára író (1917-1997); Kiss István szobrászművész (1927-1997).

Közülük is kiemelkedik Arany János, a magyar irodalom költőóriása, de Zilahy Lajos, Erdélyi József, Sinka István is a legnagyobbak között említhető, illetve Kulin György, aki szintén az égi erővel állt kapcsolatban, a tudomány oldaláról. Szülőházaikat emléktábla jelöli. Arany János szülőháza helyén (Arany porta) gyönyörűen rekonstruált parasztház látogatható, ahol az egykori egyszerű szalontai családok mindennapjaira jellemző néprajzi gyűjtemény tekinthető meg. A város rendkívüli látnivalója a lerombolt hajdúvár állva maradt őrtornya, a ma már szintén felújított, gyönyörű és impozáns Csonkatorony, amely öt kiállítótermének egyike a torony történetét mutatja be, négyben pedig az Arany János emlékműzeum kap helyet.

A híres szülöttek szellemiségei azonban nem csak a kiállítótereken és emlékhelyeken, köztéri szobrokban jelenődnek meg. Kitérünk, átítatják a várost, ott szunnyadnak az emberek mindennapjaiban, az egykori időktől máig vezető rokoni, ismerősi szájakban, emlékekben. Szép példája ennek a szalontai temető, ahol a magyar irodalom legszebb sírverse olvasható, amelyet Arany János írt lánya, Arany Juliska emlékére.

„Midőn a roncsolt anyagon, Diadalmas lelked megállt; S megnézve bátran a halált, Hittel, reménnyel gazdagon, Indult nem földi utakon, Egy volt közös, szent vigaszunk: A LÉLEK ÉL: találkoznak!”

Fotó: CrisPer

KULIN GYÖRGY (1905–1989), aki a főkönyv helyett először az ég, majd a közművelődés felé fordult

Írta: Domokos Tamás

A Körösök völgyének természeti adottságai, kultúrtörténete hihetetlenül gazdag. Már az is reménytelennek látszik, hogy az ember felsorolja azoknak a nevét, akik e vidék híres szülöttei, vagy híres ideszármazói, híres kötődői. Ilyen nevek bukkannak elő a történelem lapjairól, mint Szt. László, Janus Pannonius, Arany János, Szigligeti Ede, Ady Endre, Octavian Goga, Ioan Sîrbu és végül, de nem utolsó sorban, a XX. század egyik legnagyobb magyar csillagásza, az amatőr csillagászat apostola, akinek ma kisbolygó (3019 Kulin) és üstökös [Whipple-Bernasconi-Kulin (1942a)] viseli a nevét, a nagyszalontai születésű Kulin György.

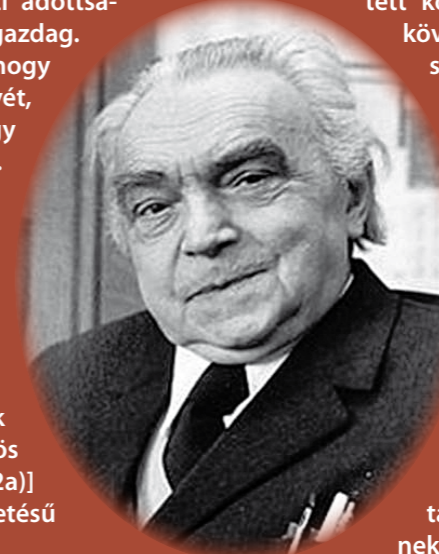
Kis kitérővel jutott el a csillagászathoz. Közgazdasági tanulmányokat folytatott Budapesten, majd édesapja szalontai cipőüzemében két évet könyveléssel töltött el, ezt követően pedig egy évig katonai szolgálatot teljesített a román hadseregben. 1927-ben beiratkozik a Pázmány Péter Tudományegyetem matematika-fizika szakára., 1935-től a svábhegyi Asztrofizikai Observatóriumban kezd dolgozni díjtalan gyakornokként. 1936-ban felfedezett kisbolygóját szülővárosáról nevezi el (1436 Salonta). „Gauss és Väisälä-módszer kritikai összehasonlítása” címet viselő doktori disszertációját 1939-ben védi meg. Doktorijában a Föld és a bolygók távolságának meghatározására szolgáló új eljárásokat ismertette. 1941-ben napvilágot lát „A távcső világa” kötete, mely további három kiadást ér meg. 1942-ben megjelenő, 170 000 év keringési idejű új üstökösöt hárman fedezik fel (Whipple-Bernasconi-Kulin 1942a). 32 év telt el a Halley-üstökös keltette gyermekkori sokkjától, a világégvárástól, a gonosz csillagok lelövésének ötletétől! A következő évben, az „1809 Prometheus” kisbolygó felfedezése után, a háborús viszonyok miatt leszerelik az Observatórium 60 cm-es tükrös távcsövét. Ezekben az időkben fogalmazódik meg benne: „Az iskolából kikerülő minden fiatal legalább annyit lásson a távcsövön át az égbolttól, amennyit Galilei látott.” Ennek zálogát a következő évek csillagászati ismeretterjesztésében, és a távcsőépítés elterjesztésében látja. 1946. november 11-én megalakul a Magyar Csillagászati Egyesület, 1947-ben létrehozza, ismeretterjesztési központként, az Uránia Bemutató Csillagvizsgálót a Gellérthegyén, amelyet nyugdíjazásáig igazgat.

Az 1960-as évek második felében rendszeres olvasója voltam a Turistának és a Föld és Ég folyóiratnak, mivel a természetjárás érdekelt, és sokat túráztam. Az egyetem elvégzése után a Fekete-Körös jobb partján fekvő Sarkadon kaptam állást a Sarkadi Gimnázium és Szakközépiskolában, ahol tanárkodásom első éveiben, tanítványaim közül néhányan szóba hozták a csillagászkodást, a távcsőépítést. Az elhatározást tervezés, majd

tett követte. A kalandos alkatrészeszerzést követően, melyben Gyurka bácsi is jelentős segítséget nyújtott, összeállítottuk a Newton rendszerű villás távcsövünket. Nem maradt más hátra, mint jó időben felvinni az elkészült távcsövet a gimnázium tetejére és megkeresni Gyurka bácsi szülőhelyének, a 22 km-re fekvő Nagyszalontának a képét a távcsőben. A távcső építése előtt még nem tudtuk, hogy Nagyszalontának nemcsak Arany János a nagy szülőtte, hanem Kulin György is. Ezt Gyurka bácsitól tudtuk meg. Érezhetően ellágyult, amikor elárulta, hogy miért áll közel hozzá a sarkadi távcső elkészülte. Többször beszélt és írt nekünk Szalontáról. Azóta már megtanultuk gyermekkorában írt sorait is: „Nagyszalonta nevezetes város. Ott születtem én és Arany János.”

Akkor még nem tudtam, hogy Gyurka bácsinak a dermesztő égi mezőn, körpályán futó száguldó testek vizsgálatán kívül van egy korábbi szenvedélye is; földi mezőn, téglalap alakú pályán egy jó arasznyi börgolyó kergetése: a foci. Középiskolásként a Szalontai Sport Clubban játszott balszélsőt és balösszekötőt. Az élet furcsa firtoraként, a focinak köszönhettem, hogy katonai szolgálatát szülővárosában állomásozó zászlóaljnlál tölthette le. Ezt kapták jutalmul a szalontaiak a hadsereg labdarugó bajnokságának a megnyeréséért. Hetven éves múlt, amikor 1975-ben, Békéscsabán tartott országos bentlakásos csillagászati tanfolyam alkalmával, beszállt egy kispályás focizásba, a mez-nélküliek csapatát erősítette.

A Csillagászat Baráti Köre 1989-ben Magyar Csillagászati Egyesület néven megújul. Még jelen van, az Egyesület tisztelete jeléül megkapta az 1. számú tagsági könyvet. Ekkor már nincs sok ideje hátra. Budapesten, 1989. április 22-én az égi mezőkre távozik, oda, ahol a 3019 Kulin kisbolygó és a W.-B.-Kulin 1942a üstökös fáradhatatlanul rója pályáját.

Néprajzi kincsek a Partiumban

Írta: Cristian Horgoș

Mircea Cămpianu, a híres kolozsvári etnológus 2008-ban írt „Bartók Béla nyomában Bihar megyében 100 év után” című doktori disszertációjában kiemeli, hogy „Bartók Béla 100 évvel ezelőtt felbecsülhetetlen értékű, román népi hagyományelemekben rendkívül gazdag térséget fedezett fel”.

A gazdag folklór a népi énekesek által ma is megjelenik, hiszen a hagyományos vidéki lakodalmak alkalmával ők emelik a hangulatot varázsigékkel, csujogatással. Ilyen alkalmakkor elmaradhatatlan a tölcséres hegedű használata. A tölcséres hegedűn játszó mesterek és előadóművészek egyébként más, hagyományos rendezvények alkalmával is feltűnnek, mint például Körösfeketető Vására, a Sívám Vásár, vagy éppen a Gainai Leányvásár alkalmával.

Az együttesek közül, akik megpróbálják továbbvinni a jellegzetes hangszer hagyományát, kiemelkedik a „Crișana” szakmai csoport, az Aușana együttes, a nagyváradi Gyermekepalota mellett működő Florile Bihorului együttes, illetve a nagyváradi Francisc Hubic Művészeti Iskolához tartozó Rapsodia Română zenekar.

Megjegyzendő, hogy a 2013-as év kezdetével összevonták Nagyváradon a Kézműves Mesterek Vásárát a Folklor Nemzetközi Fesztivállal, így a szervezői hátteret a Mária Királynő Színház és a Crișana Szakmai Művészeti Csoport együttműködésén túl a Körösök Vidéke Múzeum, a Bihar Megyei Kulturális Hagyományőrző és Népszerűsítő Központ és a nagyváradi Hóra Egyesület jelenti.

„Élő” múzeumi kollektív néprajz

A Körösök vidékén fellelhető gazdag néprajzi és folklór elemek élő módon is megtekinthetővé válnak az Erdélyi-sziget-hegység egyes falvaiban a múzeumok kollektívja által.

A nagyváradi Körösök Vidéke Múzeumnak van egy kifejezetten jó reprezentációval bíró néprajzi részlege, amelyről bővebb információ a www.muzeultariicrisurilor.ro, magyar nyelven is elérhető weboldalon található, de a belényesi Történelmi és Néprajzi Városi Múzeumnak is vannak kifejezetten értékes kiállítási darabjai.

A turisztikai útvonalak mentén szintén találhatók egyedi gyűjtemények, mint a Maria Goina Múzeumház Bondoraszó településen, a Fluturi Múzeum Kiskoh településen (a Medvebarlang közelében), a sólyomkőpestesi iskola melletti néprajzi múzeum, a Pătrăhăițești településen fellelhető kézműves múzeum és műhely, a Hagymányok Háza turisztikai tanya, melyet a Biharrósa községhez tartozó Alsóvidrán lehet megtalálni (nem messze a Farcubányánál lévő Kristálybarlangtól vagy a Biharrósa bejáratánál található vízmalomtól).

Patkó, csengettyű és kolomp árús

A származási helyükön, de úgyszintén a hagyományőrző vásárokon is megcsodálható a révi fehér kerámia – mely a közelmúltban Mózes Tereza által megjelentetett könyvben került bemutatásra, – a Lehecsényi piros kerámia vagy a már említett tölcséres hegedű, amelyek mind a Körösök vidékére jellemző elemek.

Igazi néprajzi értéknek és ikonográfiának számít az a több mint hatvan, bihari településeken található fából készült templom is, melyeket történelmi műemlékké nyilvánítottak.

A tojásfestés – melyet Drágota faluban szerveznek – a húsvéti ünnepek alkalmából megtartott kisebb fesztiválnak jó alapot szolgáltat, végezetül pedig említsük meg a Körösök Vidéke Múzeum Néprajzi részlegét, amely 16.414 tárgyból álló gyűjteménnyel rendelkezik. A műtárgyak az öt fő nyugat-romániai néprajzi vidékről származnak: Kraszna–Berettyó, Sebes–Körös, Belényes, Tenke–Nagyszalonta, Fehér–Körös. Az összes kiállítási elem hat kollektívba van rendezve: fa és fém, kerámia, népviselet, textil, ikonok és kultikus tárgyak, festett tojás. A néprajzi kollektívok különálló részlegekben találhatóak a kiállítóterben.

A fa és fém kollektívban tudományos értékei és magas művészi színvonala révén kiemelkedik a parasztságra jellemző bútortárgyak. Ezek közül is említést érdemel a belényes-vidéki támlás szék, a lombfűrészszel ki- és bevágásokkal dekorált támlás lóca és a leginkább Szitányban készített hozományi ládikók, amelyek nagy hagyományt bíró településekről származnak. Egyesek helyi mesterremek nagy térségeket fedtek le, kiemelkedik ezek közül Bondoraszó, ahol még mai napig is gyártanak dekoratív jellegű ládikákat vagy a bükkfa deszkából készült magtárat ősi technikákkal vagy más, nagy művészi értékkel bíró termékeket, Füzespáteleken (Szilágy megye), Zarándnádason (Arad megyében),

Vércsorogon és Kalota faluban (Bihar megye). A ládák és asztalok, a tálak és evőeszközök, a jól átgondolt praktikumú használati tárgyak, a fontos dekoratív jelleggel is bíró, Körösök vidékére jellemző hagyományos néprajzi világához tartoznak.

A fa kollektív még tartalmazza a háztartási eszközök széles tárához köthető textilipari eszközöket – kendertörő, motolla, kefekötegek, guzsaly, szövőgép, stb. –, illetve az ételek elkészítéséhez és tárolásához, felszolgálásához használt tárgyakat, úgymint vályúkat, szitákat, kanalakat, üstöket, tányérokat, melyek legtöbbször megkérdőjelezhetetlen művészi értékekkel bírnak.

A hagyományos művészet egy része megmaradt és ily módon számos iparművészeti remek ma is megtalálható a Nagyváradon minden évben megtartott Népművész Mesterek Vásárán is.

Fotó: Cristian Horgoș,
Tószögi György

A vásárok elengedhetetlen eleme a lacikonyha

A Partium ma is fontos élő hagyománya a népviselet, a néptánc és a népzene

A RÉVI SÓVÁM

Tutajosok és hegedűsök a Sóvám Vásáron

Írta: Cristian Horgos

Immár 45. alkalommal került megrendezésre a Biharban az egyik leghosszabb ideje fennmaradt hagyományörző esemény, a Révi Sóvám Vásár. A révi fesztivál neve még a 13-15. század időszakból maradt fent, mikor is a völgyben megadóztatták az Erdélyi sóbányákból az Alföldre szállított sót. Középkori dokumentációk szerint Révnél egy állandó vámpont működött a Sebes-Körösön Erdély és a Nagyvárad között, ahol is a vámok megtartották maguknak a szekereken vagy a Körösön, tutajokon szállított sónak egy részét.

Mint a Duna völgyében

A településen, e régi szokás tanúságaként a szoros bejáratánál áll egy még megmaradt kőtornyocska. A tornyot nyolc méter magasra egy sziklára építették, három megfigyelőablaka volt, mely egyben lőrésként is funkcionált. A tornyot és a mellette lévő mesterséges barlangot „Sárkány Háznak” nevezték és funkcióját illetően hasonlított a Nagy Kazán-szorosnál található Veteráni-barlanghoz, mely úgyszintén vámpont volt

a középkorban. A „Sárkány Háza” torony talapatánál még ma is megtalálhatóak azok a vasszerkezet-maradványok, melyekhez hozzákötötték vám idejére a tutajok kötelét.

A Sebes-Körös szorosának torkolata más kereskedőket is csalogatott, kik élelmiszert vagy kerámiából, fából készült kézműves termékeket és háztartási cikkeket árultak a vámnál. A portékák gazdag kínálata következtében lassan kialakult a Sóvám Vására.

A hagyomány szerint a Sebes-Körös völgyében megtartandó vásárt június hónap első hétvégéjén szokták megrendezni. A szokásoknak megfelelően az eseményt Rév Polgármesteri Hivatalának helyi tanácsa és a Kulturális Központ szervezi, partnerségben a Bihar Megyei Kulturális Hagományörző és Népszerűsítő Központtal.

A turizmus népszerűsítése magyar-román kapcsolatok által

A 2013-as program bevezetőjeként a Magyarország-Románia határon átnyúló turisztikai fejlődésért létreho-

zott üzleti inkubátor került megnyitásra. Ezután, mint mindig, a vásár hivatalos nyitányaként, a sóval megrakott tutaj érkezését várták, mely hagyományosan a Sebes-Körösön létesített sóvám tornyától indul, egészen a futballpályáig.

Miután lezajlott a Mitiță Negrean együttes koncertje, a fiatalok szabadtéri diszkóban szórakozhattak. A második nap úgyszintén a focipályán kezdődött, méghozzá bográcsos főzőversennyel. A déli órákban Körösök völgyéből származó meghívott művészyüttesek léptek fel a Sóvám Vásár versenyszínpadon elnevezésű program keretén belül, amely rendezvény a kultúrháztól egészen a pályáig került lebonyolításra a Megyei Kulturális Hagományörző és Népszerűsítő Központ zsűrizése alatt. A népviselet-bemutató a program különleges színfoltja volt, a legszebb leányokat és büszke legényeket kiüntetéssel jutalmazták.

Román és magyar művészek

A második koncertest keretén belül olyan román előadók léptek fel, mint Tinu Veresejan, Roxana Nemeș, Lassaria & Caytlin és Ellie White, illetve a Magyarországról meghívott

Parafatutajon érkezett a só a Sebes-Körösön

László Attila (az elmúlt években a magyarországi fellépők között volt a „Rezeda” együttes, Karcagi Nagy Zoltán & Andy, illetve LL Junior). A szabadtéri diszkó a hagyományos tűzijáték után ismét kezdetét vette.

A Sóvám Vásár minden évben több ezer érdeklődőt vonz a helyszínre, beleértve a magyarországi testvértelepülések önkormányzatait: Körösszegapáti, Székkutas és Felsőpakony mellett Hajdúszoboszló is képviselteti magát, mely várossal Rév egy közös pályázatot valósít meg a határon átnyúló inkubátorház együttműködésben.

A 2013-as révi Sóvám Vásár sok kíváncsisodót vonzott

Szállások és kikapcsolódási lehetőségek

A Révre érkező turisták a „Roua Munților” turistaháznál vagy a „Corimen” panzióban tudnak megszállni, Vársonkolyoson pedig a „Contele Dracula” hotelban, a Pensiunea Albastră panzióban, vagy a Bihar megyei Ifjúsági Turistaházban. Több napos tartózkodással így a fesztivál remek lehetőség arra is, hogy kipróbáljuk a környék aktív pihenést nyújtó lehetőségeit: a raftingot, a barlangászatot, az extrém hegymászást vagy a könnyedebb hegyi túrázást.

Ki kell emelni, hogy a Rév környéki karsztvidéken számos híres barlang található: a Nagy Magyar-barlang, a Kecskés-barlang, Devence-barlangok vagy a Cseppkőbarlang, hogy csak néhányat említsünk. Mivel a barlangok feltárása során az archeológusok a bronzkorból származó leleteket is találtak, a Réven található barlangok és vízesések, magával az egész szorossal együtt már 1955-ben természetvédelmi területté lettek nyilvánítva és jelenleg a Bihar megyei Védett Területek és Fenntartható Fejlődés Központ, valamint a Körösvidéki Múzeum felügyelete alatt állnak.

Fotó: Cristian Horgos

A révi Sóvám Vásáron vízi játékot szerveztek a gyerekeknek

Rév települését 1332-ben említik először írásos dokumentumok. 1405-ben Luxemburgi Zsigmond Erdélyben elsőként nyilvánította szabad várossá, még Nagyvárad előtt. A helyiek a mai napig mesélnek olyan legendákat, illetve még kutatnak olyan kincsek után, melyek a dákok idejéből származhatnak. Annak a menyasszonynak a kincsei sem merültek feledésbe, aki a tolvajok elől menekülve a szikláról a szorosba ugrott, de szintűgy emlékezetes egy osztrákok által lelőtt tolvaj zsákmánya is, aki vonatokat rabolt ki úgy, hogy szalonnával kente be a síneket az emelkedőknél.

Alkalmanként esküvői fényképek is készülnek a vásár napján

Akárcsak egykoron, ma is kosárban hozzák a sót

FOTÓGALÉRIA

Bemutakozik: **MOTKÓ BÉLA**

Fényképezős történetem margójára...

Jól emlékszem ma is, hogy április dereka dacára akkor éjszaka fagypontig hűlt a levegő, de a dűlőúton leállított jármű rakterében, a hálósák- és pokróchalom alatt azért nem volt olyan barátságtalan a világ. A másnap fölött érzett izgalom miatt nehezen jött álom a szememre, így amikor az ébresztő (végre) elkezdett diszkréten hangoskodni, nem igazán tudtam eldönteni, hogy mennyit sikerült aludnom és mennyi idő telt el anélkül. De ez akkor már nem is számított, mert a forró kávé, a csípős levegő és a kalandváras feszültsége percek alatt kiűzték az álmot a szememből. Még javában éjszaka volt, de illő volt hamar elindulni a leskunyhóhoz, mert oda még sötétben meg kellett érkezni.

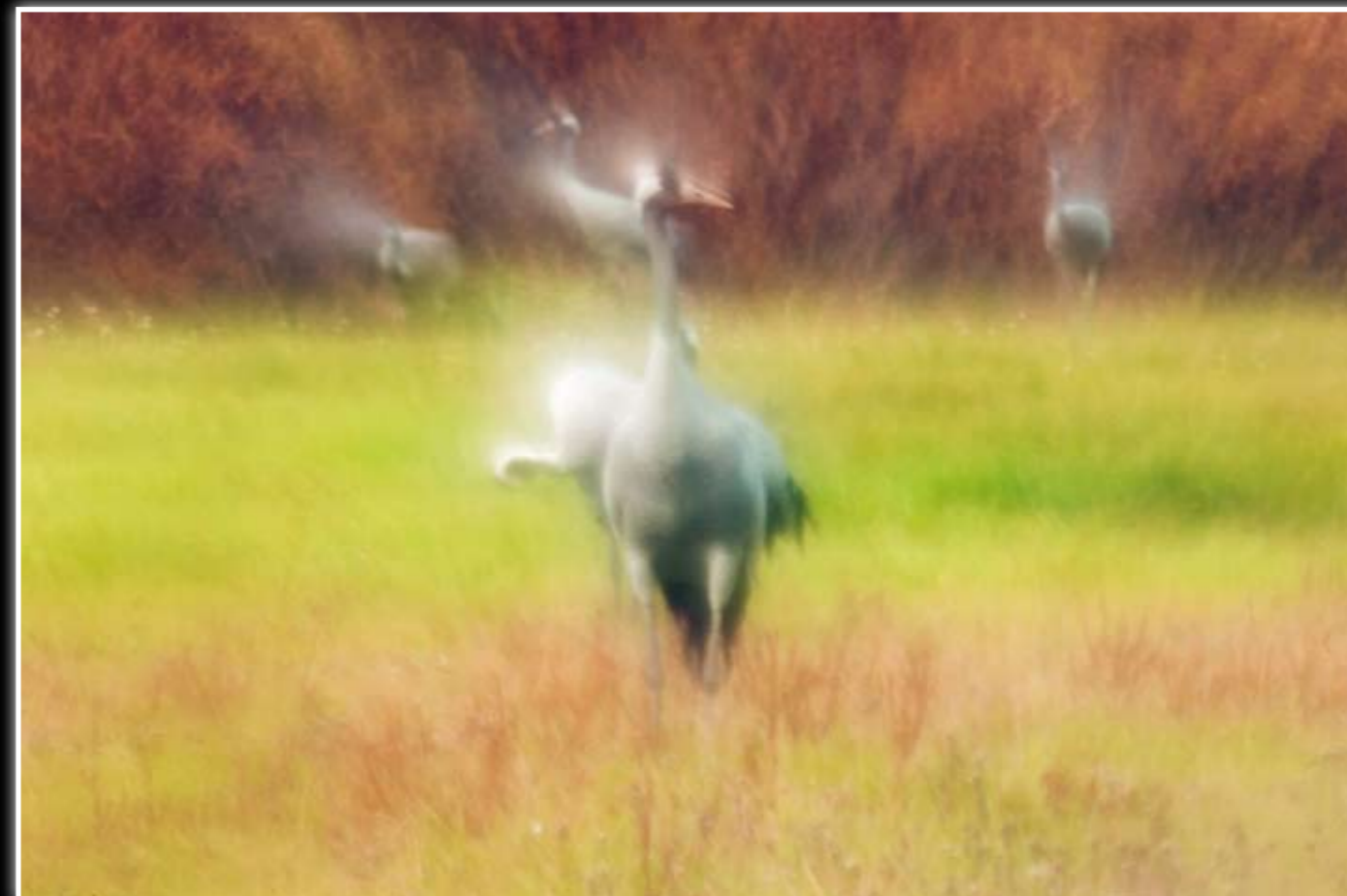
Az Alföld és az ő lapossága! Ameddig a dűlőúton ballagtam báméskodva néztem a szikrázó csillagokat, füleltem az éjszaka rejtélyes hangjait és összerendeztem, amikor a virágzó kökénybokrok mögött egy őz szinte mellettem riasztott. Ahogy a földút elfogyott és át kellett vágnom a kaszáló túloldalára, már a lábaimra is ügyelnem kellett. Nemsokára orra estem és még pár-szor sikerült letérdelnem a pusztai ismeretlen főméltósága előtt. Kétségtelen, hogy ezekben a fűszeres motyogással kísért eseményekben a zombékokkal teli laposok is segítően közreműködtek. A les helyét és az odavezető irányt inkább csak sejtettem, de végül épségben megérkeztem a kis nádkunyhóhoz. Módfélett örültem, hogy a fém-üveg holmikkal telezsúfolt, nehéz zsáktól, a menet közben ide-oda verődő háromlábától és az egyéb kacatoktól sikerült végre megszabadulnom. Még sötét volt, de keleten már éppen megvasadt az ég alja. Bepakoláztam, összeraktam a fényképe-

ző-felszerelést, elsimítottam a derékaljat és újfent a pokróc alá bújtam, sietnem már sehová sem kellett. Ittlétem okán, jövedelem célján és miértjén kezdtem el töprengeni, de sokra nem juthattam, mert megint elnyomott az álom. Ez azonban már más volt: határon lebegés, a tudat szürke zónája, ahol az ember hol itt van, hol meg amott, vagy egyszerre két helyen. A levegőbe szökő pacsirták, a kunyhó tetején csörgő sordély és az ébredő mező hangjai kibogozhatatlanul összekeveredtek az álmokképek világával. Ebben a vízióban egyszer csak megszólalt egy szokatlan, de számomra ismerős hang, egy-egy ismétlődő dübbenés, mélyen szóló, furcsa dobütés... Abban a pillanatban tudtam, hogy szerencsével és jó helyre érkeztem: a kunyhó előtt teljes pompájában dürgött a pusztai óriásmadár, egy hatalmas túzokkakas...

Egyszer egy jó barátom osztotta meg velem gróf Széchenyi Zsigmond egyik gondolatát: „Gondosan gyűjtögesd a hajnalpír sugarát, hogy öregkorodban legyen mire emlékezned.” Ha egy mondatban kellene a természetfotózás miéértjéről mesélnem, akkor ezt az idézetet választanám.

bela.motko@gmail.com

Helyi termékek a „Szatyorban”

Írta: Bonyhádiné Pásztor Enikő

Azon a bizonyos szeptember végi „Szatyros” reggelen, azért indultunk útnak Kecskemét felé, hogy egy civil kezdeményezésként indult, bevásárló közösség működését megismerjük. Kérdések kavargtak bennünk, hiszen mi itt a Körösök völgyében nagyon fontosnak tartjuk a helyi termékek ismertségének és fogyasztásának népszerűsítését a lakosság körében.

A termelők és a fogyasztók önszerveződéséből, civil segítséggel, az országban már több ponton indult hasonló kezdeményezés, sőt határon túli példákat is ismerünk, mégis ez a térségünkhöz közeli kecskeméti példa keltette fel érdeklődésünket. Mint a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület és a Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás munkatársai, békéscsabai önkéntesekkel karöltve kerestük fel a Kecskeméti Szatyor Bevásárló Közösség megalkotóit, a kezdeményezés fő szervezőit. Célunk az volt, hogy egy jól működő helyi termelőket összefogó, tudatos fogyasztókat nevelő, újszerű példa tapasztalatait és eredményeit hozzuk el magunkkal.

(2012. szeptember)

műhelytitkokat, az ottani vásárlói-termelői közösségi csoportosulást. Innen indult az egész.

– *Mi volt az elképzelések ezzel a kezdeményezéssel?*

– Egy alternatív bevásárlási módot szerettünk volna kialakítani, ahonnan jó minőségű, friss áruval, lehetőleg organikus helyi termékekkel és helyi receptekkel tér haza a vásárló, elérhető áron. Fő célunk a helyi gazdák és vásárlók kapcsolatának erősítése és a helyi termékek népszerűsítése volt, ahol az élelmiszer-kilométerek lecsökkennek, a termelők megbecsülése pedig növekszik.

– *Mi kell egy jó bevásárló közösség működéséhez?*

– Először is egy lelkes önkéntes csapat, aki minden csütörtökön átveszi a termelőktől érkező árut és megtölti a kosarakat a leadott megrendelések szerint. Egy jól működő program, színes helyi termék listával, internetes portállal, ahol a vásárló összeállítja a bevásárló listáját. Kell egy barátságos hely, ahol a szatyrozás lebonyolítható és egy tudatos vásárlói közösség, amely fontosnak tartja, hogy helyi terméket válasszon.

– *Vannak már tapasztalatok az elmúlt két év szatyrozása alapján?*

– Igen. Nagyon fontos, a bevásárló közösségbe mindenféle termelői csoportot bekapcsolni, hogy széles legyen a választék: tejtermékek, pékáru, zöldségek, gyümölcsök, méz, szalámi, szalonnaféle, befőttek, szörpök és lekvárok. Fontos, hogy legyen egy nap, a

bevásárlás napja, ami nagyon szervezeten elő van készítve: a bevásárló listák alapján a gazdák kiértékesítése megtörténjen és az áru mindig adott időben, mennyiségben meg is érkezen a termelői köröktől. Fontos, hogy legyen hangulata a vásárlás helyszínének, szervezzünk kóstolókat, bemutatókat, receptcseréket időnként.

– *Mitől egyedülálló ez a forma a mai pénzközpontú világban?*

– Nincs árrés, nincs kereskedelem, nincs fizetés az önkénteseknek, a közösség ereje és közös elképzelése működeti a bevásárló közösséget.

– *Nem volt nehéz a vásárlókat megtalálni?*

– A vásárlói és persze a szervezői keménymag a MÁK (Mozgalom az Átalakuló Kecskeméért) tagjaiból áll, de a közösség folyton alakul, jelenleg közel 100 szatyrosuk van. Ez egy önszerveződő csoport, a szatyor híre szájról-szájra terjed városunkban. Akit érdekel ez a fajta tudatos szemlélet, az megtalál minket és itt is marad. Vannak, akik időről-időre eltűnnek, de mindig visszatérnek, aztán vannak, akik leszakadnak és nem jönnek többet.

– *Miért jó ez a forma a helyi termelőknek?*

– Jobban tudnak tervezni a beérkezett bevásárló listák alapján, annyi terméket hoznak a szatyornapra, amennyire igény van. Amelyik gazdának nincs ideje piacon árusítani, az is eljut a vevőhöz a termékeivel. Valamint, az internetes portál lehetőséget biztosít a termékek és a gazdák, bemutatkozására egyaránt.

– *Kiknek ajánlanátok a bevásárló közösséget?*

– Tudatos anyukáknak, apukáknak, nagyszülőknek, akik valóban helyi termékeket szeretnének családjuknak kínálni, akiket a terméken kívül a termelő maga is érdekel, akinek fontos a helyi

érték. Ajánljuk azoknak is, akiknek segítség az internetes portálokon való megrendelés és idő hiányában örömmel fogadják, ha mások töltik meg a bevásárló szatyrukat. Szívvel ajánljuk ezen kívül azoknak, akik szabad idejükben szívesen kapcsolódnak egy ilyen közösségi kezdeményezéshez.

(www.kecskemetszatyor.hu)

Fotó: Baka Andrea

Bérces Dórával, Oláh Edittel és Rátkai Edittel a Kecskeméti Szatyor Közösség tagjaival beszélgettünk. Arra kértük őket mutassák be nekünk közösségüket és eddigi tapasztalataikat.

– *Honnan jött az ötlet, hogy Kecskeméten is szervezzetek bevásárló közösséget?*

– A hagyományostól eltérő vásárlás témakörében 2011-ben nagyszerű előadók voltak lehetőségünk városunkba meghívni. Így érkezett hozzánk Kármán Erika is, a pesti Szatyor Bevásárló Közösség alapítója és a Zöld ernyő klubban mesélt a kezdeményezésükről. Ekkorra megérett bennünk az elhatározás és honosítani szerettük volna a pesti csapat kezdeményezését, megszületett a Kecskeméti Szatyor közösség gondolata és szervezői csapata. Egy csütörtöki napon elindultunk és részt vettünk egy igazi pesti szatyrozásban, átvettük a tapasztalatokat, megismertük a

„Kosár” bevásárló közösség Békéscsabán

...mert fontos, hogy mi van a kosarunkban

A Fenntartható Térségért Alapítvány szervezésében hamarosan induló kezdeményezés tudnivalóit margóra írta Vidovenyecz Tímea, a program egyik szervezője.

A kosárközösség egy olyan helyi kezdeményezés, amelyet azért hoztunk létre, hogy helyi és biotermelőktől származó, vegyszermentes gazdálkodás során termelt, friss termékek kerüljenek a kosarunkba. A békéscsabai „Kosár” hamarosan az organikus élelmiszerek, a természetes

alapanyagokból készült tisztítószer, szappanok, tisztálkodószer, a helyi kézműves termékek beszerzési forrásául szolgál majd. Bízunk abban, hogy ez a környezettudatosságot ösztönző vásárlási forma egyre több embert ösztönöz majd a fenntarthatóság szem előtt tartására.

A kosárközösség további előnye, hogy a bizalmon alapuló közvetlen kapcsolatokon keresztül megbízható árusoktól kiváló minőségű termékeket tudunk beszerezni. Nem utolsó sorban pedig ez az alternatív vásárlási forma környezetvédelmi szempontból is igen hatékony, hiszen a lehető legkevesebb szállítással jár, valamint időt is spórolhatunk vele, hiszen csak egy kattintás és a bevásárló listánk megrendeléseként érkezik a bevásárló közösséghez.

(www.feta.info.hu)

Fotó: Vidovenyecz Tímea

Írta: Vidovenyecz Tímea

Helyben helyit Békésen

Napjainkban az egészségesebb, természetesebb életmódra törekvő, mind tudatosabb vásárlói szokásokat követő emberek fokozott érdeklődést mutatnak a helyi termékek, illetőleg maga a helyi termelés folyamatai, sajátosságai iránt. Nem csoda, hiszen ezeket a portékákat olyan dolgos és lelkiismeretes emberek készítik és termelik, akiknek fontos a sajátjukat félmjelző minőség, melyben szülőföldjük hagyományos értékei jelennek meg.

Békés városa számos helyi termelővel, helyi termékkel büszkélkedhet. Méltán híres a békési kosár, a pálinka, a méz, a szilvalekvár, a tésztafélék, a húskészítmények és egyéb kézművestermékek.

A számtalan egyediség közül meg kell említeni Varga János méhészt termékeit, az akác-, repce-, vegyes- és magvasmézeket, mely utóbbiak között

Írta: CrisPer szerk.

olyan kuriózumokat találhatunk, mint a napraforgós-, mogyorós-, és a diós méz. A 60 méhcsalád szorgos munkájának köszönhető, hogy a mézek mellett virágpórt, méhpempőt és propoliszt is vásárolhatnak azok a helyiek és turisták, akik kedvelik ezeket a termékeket.

A békési kosarak, fonott bútorok, a békési népi kézművesség egyik legfontosabb hagyományait örökítik az utókorra. Kocsor Imréné kosárfonó, a népművészet mestere, termékeivel a mai napig élővé teszi a békési vesszőfonás hagyományát, e nehéz, de szép szakma rendkívül változatos termékcsaládjait.

A Lazarus Kft. fonott kosarai, bútorai szintén a vesszőfonás hagyományait örökítik tovább. A cég többféle minőségben készít mosható paplanokat, párnákat, takarókat, melyeket saját boltjaikban magánszemélyeknek és kereskedőknek is értékesítenek.

A békési földterületek nagyságának és minőségének köszönhető, hogy igen jelentős a földet művelők, kistermelők száma, akik helyben termesztett zöldségeiket és gyümölcsöiket a helyi piacon értékesítik. Az egészséges életmód szerepének növekedésével egyre fontosabbá válik a vegyszermentes és bio termények termesztése, értékesítése. A biotermelők közössége 1992-től szerveződik, a Békés és Környéke Biokultúra Közhasznú Egyesület pedig 2004-től tömöríti a termelőket egyesületi formában. A biotermelők rendszeresen vesznek részt szakrendezvényeken és szerveznek előadásokat e témákban, ezzel is erősítve intézményüket. Az egyesület mintakertet működtet, ahol biominősítésű zöldségeket: burgonyát, zöldbabot, szárazbabot és asztali gyöngy (fehérszemű) kukoricát termesztenek.

Berta György Béla igazodva az egyesület tevékenységéhez, 20 éve kizárólag bio terményeket termel, melyeket a Biokontrol Hungária Kht. rendszeresen ellenőriz. A termelő gondoskodik a friss biotermények feldolgozásáról is, gyümölcsök, gyógynövények, fűszernövények aszalványait, szárítmányait árusítja szilvából, szőlőből, körtéből, cseresznyéből, meggyből, hársfavirágból, bodzavirágból, mezei zsurlófűből.

A városban az állattenyésztésnek is magas kultúrájával találkozhatnak az érdeklődők. Varga István szacács-mészáros saját sertéstartásából felnevelt jószágai feldolgozásával biztosítja a megbízható és állandó minőséget. Mottója: „Az a jó szakember, aki nem a pénzt látja a sertésfeldolgozásban, hanem a szakmát.” Országsszerte ismert és elismert termékeivel – úgymint kenőmájás,

disznósajt, abált szalonna – találkozhatunk Balatonfüreden, Salgótarjánban, Kőszegen, Egerben, Szolnokon és Budapesten A Csavigakolbász termékeit kizárólag hagyományos módszerekkel készíti, adalékanyagokat nem használ. Tagja a Békéscsabai Kolbászklubnak, több évig vett részt egyetlen békésiként a Békéscsabai Kolbászfesztivál zsűrijében.

A Kun család a házi sajtok készítésére specializálódott, jelmondatuk: „Mindenképp házit és hazait!” Ennek jegyében friss házi tejből készítik hagyományos ízű sajtaikat, melyek tartósítószer- és ízfokozómentesek.

A békési gasztronómia kihagyhatatlan eleme a békési szilvapálinka, amelynek a Békésen és környékén termelt, eredetmegjelölt szilva az alapanyaga. A Békési Szilvapálinka Centrum műemléki védelem alatt álló épülete nem csak a híres pálinka főzésének a helyszíne, hanem kóstolóterem, pálinkatörténeti kiállítóhely, pálinkaterror is egyben.

Természetesen a békési helyi termékek sora számtalan és rendkívül változatos, az említetteken kívül a többivel is érdemes megismerkedni. Erre alighanem ma is az a legjobb módszer, ha ezeket közvetlenül a településen kutatjuk fel, illetve egy mindig kézenfekvő helyszínen, a békési piacon keressük.

Fotó: CrisPer szerk.

Sajt, orda és vaj Körösladányból

a Kiss Házi Sajtmanufaktúrából

Írta: Bonyhádiné Pásztor Enikő

Néhány éve még nem is sejtettük, hogy az ipari tejtermékek elterjedése és fogyasztása mellett újra nagyobb teret kapnak az egészségesebb, teljes tejből készülő, kézműves termékek. Renszánszát éli a tejjók nyitása, a különleges házi sajtok fogyasztása, a farmok és gazdaságok bemutatása. Mindez fontos része annak az értékörző folyamatnak, mely a régi receptek és hagyományok továbbélését segíti, valamint a helyi gazdaságok erősödését, a térség önellátási törekvéseit szolgálja.

Kiss Ferenc élelmiszeripari technológus mérnökkel beszélgettünk a kézműves tejtermékekről, a ladányi sajtokról és a családi gazdaság mindennapjairól.

– *Hogyan vetődött fel a tejtermékek készítésének gondolata?*

– Családunk mindig tartott jószágot, a tehén fontos volt a ház körül, így adódott, hogy kertész alapszakmám mellett megalakítottuk a Kiss Házi Sajtmanufaktúrát, amelyben családommal közel 20 éve dolgozunk. A Sebes-Körös menti ártéri, dús fűvű legelők, a széna jó minősége jelentősen hozzájárul a kiváló tejhez, amely meghatározza a sajtok alapkarakterét is.

– *Honnan a szükséges szakmai tapasztalat, kitől tanultad a recepteket?*

– Mindent elolvastam, ami a sajtokról szólt és a kezem ügyébe került, mindent kipróbáltam, majd versenyekre is neveztem termékeinkkel. A versenyeken az elnyert díjak, a fesztiválokon pedig az érdeklődő vásárlók erősítették meg abban, hogy érdemes ezzel foglalkozni. Hamarosan a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Hús- és Tejfeldolgozó szakán találtam magam. Az egyetemen a legnagyobb hatással az olaszországi és franciaországi szakmai gyakorlatok voltak rám. Magángazdaságokat, családi farmokat látogattunk, helyi recepteket és egyedi kézműves tejtermékeket ismertünk meg. Éreztem, hogy nekem is ezen az úton kell elindulnom.

– *Úgy ismerlek, hogy a megszerzett tudás átadása folyamatosan munkálkodik benned. Az oktatásba is bekapcsolódtál?*

– Gyomaendrődön a Bethlen Szakiskolában dolgoztam egy ideig, feladatként az ottani kecskefarm szomszédságában egy sajtüzem beindítását és a kecsketejből készülő termékcsála kialakítását kaptam. De nem ez volt az én utam, visszake-

Fűzvesző kosárban csepegnek ki a sajtok

Kiss Ferenc sajtésző Békéscsabán, a Széchenyi ligetben

rültem a gazdaságunkba és mostanság térségi fesztiválokon mesélek az érdeklődőknek a mesterségemről.

– *Volt-e korábban hagyománya a sajtészítésnek Körösladányban?*

– Néhány öreg juhász még ismerte a gomolyának, ennek az egyedi magyar tejterméknek a receptjét, melyet egy régi mondóka is megőrzött:

„Egészséges állatot, tisztán fejd meg,
ne légy rest, rögtön dolgozd fel.
A tejhez annyi oltót adj hozzá, hogy
fél óra alatt keményedjen meg.
Fél óráig kevergesd, fél óra után szedd ruhába,
meleg helyen egy órát csepegtesd.
Sózd, mint a szalonnát és meleg helyen pihentesd.”

– *Milyen kézműves tejtermékeket ajánlanál a vásárlóidnak?*

– Először is a majdnem feledésbe merült ordát, mely alacsony zsírtartalma miatt könnyen emészthető. Ajánlom emellett a házi vaj fogyasztását is, melyben az esszenciális zsírsavak széles skálája van jelen. Sokan nem tudják, hogy jellegzetes helyi ételünket a vert tejet (aludttej), olyan mikrobnak köszönhetjük, amelyek nem mindenhol találhatóak meg a világon. Ha a Kaukázusban hagyjuk magára a nyers tejet kaukázusi kefir kapunk, ha Bulgáriában, akkor joghurt lesz belőle. Elgondolkodtató, hogy melyik szolgálja jobban egészségünket. A sajtok közül megemlíteném a krémes állagú, friss sajtokat, a félkemény, a natúr és füstölt termékeket, a gomolyákat, valamint a kemény és a törékeny sajtok sokaságát.

Borsos-fokhagymás és diós-áfonyás orda

– *Van-e olyan specialitás, melyet te kezdtél el készíteni a Kiss Házi Sajtmanufaktúrában?*

– A „Ladányi büdöske”, a borsos-fokhagymás krémsajt és a diós-áfonyás orda jellegzetes termékeink. Sokan keresnek újra és újra fel törzsvásárlóként bennünket, hogy beszerezzék ezeket.

– *Milyen különleges fűszereket használ a kézműves sajtészítő?*

– Egyrészt a sajtészítés tradicionális fűszereit, így a köményt, a sót, a fokhagymát, a lilahagymát és a kaporot, valamint a zöldfűszerek közül jellemzően a kakukkfűvet, a rozsmaringot és a borsikafűvet.

– *Mitől kézműves tejtermékek ezek, mi-
ben térnek el az ipari előállítású termékektől?*

– A kézműves sajtészítő hagyományos technológiákat alkalmaz, így a szárítást, a sózást, a füstölést és a savanyítást, illetve nem pasztőröz. A kézműves termék egyedi, a recept mellett sok egyéb tényező is befolyásolja az ízt. Meghatározó az úgynevezett terroár, a hely, ahol a tej és a tejtermék készül, a legelő minősége, a helyi mikroklíma és mikroflóra, valamint a sajtészítő mester által alkalmazott sajátos technológiák. **Mindezek a helyi jellegzetességek a pasztőrözés által elvesznek, és az üzemi körülmények között jellemző újraoltás következtében uniformizált sajtokat kapunk.**

– *Tapasztalataid szerint mennyire ismerik az emberek a sajtok és tejtermékek értékeit?*

– Nem igazán. A gyerekek sem igazi tejet isznak már, tejtermék fogyasztásunk egysíkúvá vált. Pedig a kézműves tejtermékek iránti igény növelhető lenne, csak meg kellene mutatni a gazdaságokat, a termelési folyamatokat az embereknek. Franciaországban, Olaszországban és Ausztriában ez már nagyon jól működik a gazdák körében, odafigyelnek a felnövekvő generáció, a jövőbeni vásárlók tájékoztatására, oktatására.

– *Milyen a kapcsolat a magyarországi sajtészítők között?*

– Szépen alakult az utóbbi években. 2008-ban megalakult a Magyar Sajtészítők Céhe 12 sajtészítő összefogásával. A régi céhes hagyományoknak megfelelően, szakmai alapon védjegyet adtunk ki. Majd 2010-ben, kisebb gazdaságok csoportosulásaként jött létre a Magyar Sajtészítők Kézműves Céhe, hangsúlyozva a kézművesség szerepét a sajtészítésben is. Igény van a sajtészítők közötti információcserére, képzéseket is tartunk egymásnak.

– *Hol találkozhatunk kézműves tejtermékeitekkel?*

– Rendszeresen árusítunk a békéscsabai vásárcsarnokban és a gyulai piacon. A különféle fesztiválokon szinte az egész országban jelen vagyunk, melyek közül a hagyományos Nemzetközi Gyomaendrődi Sajt- és Túrőfesztivált emelném ki.

Fotó: Baka Andrea

Árusítás Békéscsabán a vásárcsarnokban

Csináld magad!

...a házi túrót

Ha a csomagolt bolti tej helyett az egészségesebb házi tej fogyasztása mellett döntünk, jó úton járunk. Érdeemes elővenni nagyanyáink receptjeit és elkezdni az aludttej és a házi túró készítését, mert saját túróknál sokkal finomabb a túrós csusza, a túrógombóc, a kapros-túrós galuska vagy akár a túrós rétes is. Szerezzük be piacon, közvetlenül a termelőtől, vagy tejautomatákból a teljes házi tejet! Kóstoljunk meg többfélét, így meg fogjuk találni a családunk ízlésének leginkább megfelelőt!

Az aludttej készítése

A házi túró készítését a tej altatásával kezdjük. Az aludttej készítése igazán egyszerű, mondhatni megmagától. A friss tejet öntsük egy porcelán vagy zománczott edénybe, és tartsuk szobahőmérsékleten 1-2 napig. A tej a tejsavbaktériumok segítségével megsavanyodik, összeáll és aludttej lesz belőle. Az aludttej a mi kultúrkörünkben népi eledelnek számít, manapság újból reneszánszát éli. Reggelire, vacsorára fogyasszuk leginkább.

A tej föle a tejföl

Az aludttejet a tej föle borítja az altatás végére. Az értékes tejfölt evőkanállal szedjük le és tegyük hűtőszekrénybe. A teljes házi tejföl nagyon jó minőségű, sütésre, főzésre, így például rakott ételek készítésére is használható.

Az aludttej hevítése

A túró készítése az aludttej hevítésével folytatódik, melynek során vízfürdőben melegítjük fel azt 40-50 Celsius fokra. A melegítés hatására az aludttej csomókba áll össze, és kiválik belőle a tejsavó. A masszát óvatosan, fakanállal keverjük át, vigyázva, hogy ne törjük a túrót. Ha a lágyabb túrót kedveljük, akkor az aludttejet ne hevítsük túl sokáig, mert a túró gumiszérvé, nyúlóssá válik.

Aludttej hevítése a vízfürdőn

Óvatosan fakanállal kavargatjuk át

A tejsavó kicsepegtetése

Végezetül csöpögtessük le a tejsavót egy ritka szövésű pamutvászon segítségével. A vásznot rögzítsük egy edény szájára, majd a szobamelegre visszahűtött túróalapot öntsük a vászonra. Szép lassan kicsepeg a savó, a vászonban pedig visszamarad a friss, házi készítésű túró. 1 liter tejből 20-25 deka friss túró lesz, amit felhasználásáig hűtőszekrényben tároljunk.

Ritka szövésű vásznon szűrjük át

Lecsepeg a tejsavó

Egyéb tudnivalók

Jó minőségű, vitaminokban és enzimekben gazdag túrót csak nyers tejből lehet készíteni. Nem alkalmas aludttej és túró készítésére a homogenizált tej.

Ha a friss, édes tejről az altatás (savanyodás) előtt szedjük le a színét – azaz a felszínen lévő zsíradékot –, akkor tejszínt kapunk. Az összegyűjtött tejszín fogyasztható frissen, édesen, de néhány napot várva savanyú tejföllé alakul és a hűtőszekrényben két hétig is eltartható.

Fotó: Bonyhádiné Pásztor Enikő

Kész a túró

Írta: Bonyhádiné Pásztor Enikő

Jutka néni konyhája

Írta: Boldog Gusztáv

A krémleves szederrel és málnaszörppel is tálalhatjuk, de a levesbetéteknek csak a fantázia szabhat gátat

Rebarbara

Az 1970-es, '80-as évek fordulóján diáksorsom a Német Demokratikus Köztársaságba terelt. Bár a nyári gyakorlatom nagy része földieper földeken telt, de az eperszüret mellett német honban szembesülhettem azzal a ténnyel is, hogy a Wartburg név nem csupán egy keletnémet gépkocsi márka, hanem egy vár, melyhez Árpád-házi Szent Erzsébet élete és a lutheri bibliafordítások is köthetők, a kocsmákban pedig az asztalon koppantva üdvözljük a már bent lévőket.

Tübingia kulturális nevezetességeinek sorában természetesen nagy súllyal esett latba a konyhaművészet, új ízekkel, vagy éppen a megszokott ízek hiányával is találkozhattam. A német és a magyar ételek, az izvilág között már akkor sikerült éles határt húznom.

A szár külső, szálas, hártyás rétegét éles késsel hánthatjuk le

A kultúrsokk egyik mély barázdáját a számomra addig ismeretlen rebarbara nevű növény, illetve az abból készült ételek sokfélesége, kombinálhatósága, sajátos aromája szántotta. Gyakran még egy menün belül is többször szerepelt a rebarbara, a krémleves után a főtt marhahúshoz rebarbaraszószt társult, majd desszertként jött egy nagy adag rebarbara fagyó. Ettem rebarbarát kompótként, sütemény töltelékeként és lekvarként és ittam rebarbarás üdítőitalt is, de nem váltam rebarbarakedvelővé. Három hét alatt ettem annyit, hogy 1980-tól 2012-ig nem is éreztem hiányát, de akkor fordult a kocka. Egy szerencsés véletlennek köszönhetem, hogy ismét felbukkant az életemben ez a növény és az egykor kialakult

A magában savanyú rebarbarát a gyümölcslevesekhez hasonlóan ízesítjük

véleményem gyökeresen megváltozott, egymásra találtunk a rebarbarával. Azóta az első saját növényem már ott hízik a kertemben.

Fotó: Boldog Gusztáv, receptek: Varga Judit

A vastag, húsos szárazakat ne vágjuk, hanem tőből csavarjuk ki a földből

A rebarbara hatalmas leveleivel dísznövényként is megállja a helyét

Rebarbaraleves

Hozzávalók 4 személyre: 5-6 db rebarbaraszár, 2dl tejföl, vagy tejszín, vagy 2 tojás sárgája, fél citromhéj, 10 dkg cukor (de lehet bármilyen édesítőszer), pár szem szegfűszeg, 1 db fahéj, fél rúd vanília, vagy fél csomag vaníliás cukor, 1 csapott evőkanál liszt.

Készítése: Megtisztítjuk a rebarbaraszárazakat, (lehántjuk róla a külső, vékony réteget) tisztítás után 2 cm-es darabokra vágjuk. A fűszereket külön felfőzzük 2dl vízben, majd leszűrjük, közben felteszünk 1 liter vizet a cukorral és a citromhéjjal. Ha forrni kezd, beleöntjük a darabokra vágott rebarbarát és a fűszeres levet, majd lassú tűzön addig főzzük, míg a rebarbara meg nem puhul. Újraforrástól számítva 4-6 perc, addig simára keverjük a lisztet a tejföllel, majd hozzákeverünk egy kis merőkanálnyit a levesből és állandóan kavargatva lassan belecsurgatjuk a levesbe 2-3 perces forralás után levesszük a tűzről, kivesszük belőle a citromhéjat és lehűtjük.

A rebarbara nagyon savanyú, de a levesnek nem szabad se túl savanyúnak, se túl édesnek lenni, ezért a cukor mennyiségét ízlésünk szerint változtathatjuk.

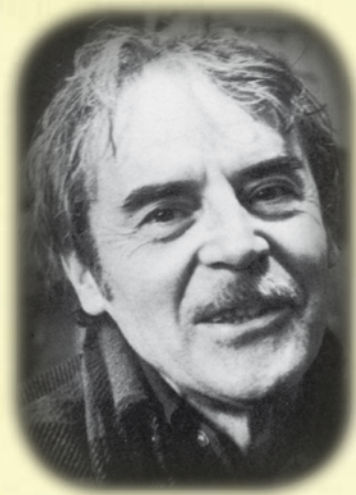
Ha tojássárgájával habarjuk be a levest, a lisztet való simára keverés után adjunk hozzá 1 dl hideg vizet, majd azzal is jól elkeverve csurgatjuk a levesbe.

Rebarbaraszószt

Hozzávalók 4 személyre: 8 db rebarbaraszár, 2dl tejföl, 1 mokkáskanálnyi só, 10 dkg cukor.

Készítése: A rebarbaraszárat tisztítás után 2 cm-es darabokra vágjuk és csak annyi forró vízben tesszük tűzre, amennyi az edény alját ellepi. Sztétfőzzük, ezután keverjük krémmé a cukorral és a tejföllel. Melegen adjuk asztalra.

Dr. Oláh Andor, az orvos, aki a természettel gyógyított

Írta: Soczó Krisztina, Bonyhádiné Pásztor Enikő

A gyógynövényekkel történő gyógyítás, a természetes életmód és a népi gyógymódok Békés megyében történő kutatása, megőrzése szorosan összefügg Dr. Oláh Andor nevével, aki felesége révén több mint két évtizedig élt és tevékenykedett

Békéscsabán illetve Dobozon. Szerencsések vagyunk, hogy élnek még körünkben olyanok, akik találkoztak, barátkoztak vele és családjával. Interjúnkban Tokodi Erzsébetet, Erdősi Gézáét és Vágréti Jánost kérdeztük az egykori barátok, páciensek közül.

– Osszák meg velünk, hogyan alakult ki az ismeretség a doktor úrral és családjával, mikor találkoztak vele?

Tokodi Erzsébet: – Betegként kerültem hozzá. Ahogy beléptem hozzájuk, a falon megláttam egy írást, amit nem fogok elfelejteni, amíg élek:

„Légy nyugodt, mint a hajnal csendje, / Bízz a jövőben, ahogy a napfelkeltében hiszel, / Szemléld derűs nyugalommal a világot, / Hiszen Terád is vigyáz, aki a világot teremtette és fenntartja.”

Mikor megláttam Oláh Andort, azt mondtam neki:

„Doktor úr, én úgy jöttem magához, mint az Istenhez”. Ha jól emlékszem ez 1972-ben volt. Ezzel kezdődött a barátságunk. Andor vonzotta az embereket, mindenkihez tudott kapcsolódni. Még ahhoz is, aki nem mindenkinek nyerte meg a tetszését.

Erdősi Géza: – Valójában én is betegként kerültem hozzá 17 évesen, amikor az ember még nincs még olyan önismert birtokában, hogy önmagát kezdje gyógyítani. Emlékszem, hogy a kórlapra azt a jelzőt írta, hogy „ideges”. Önmagában már az is élmény volt, hogy időt szánt rám, beszélgetett velem. Könyvtárszobának lehet nevezni azt a „rendelőt”, ahol betegeit fogadta. A könyvekből áradt egyfajta szellemiség, amit a gyógyítása során is alkalmazott, mivel a gyógyteákon túl könyveket ajánlott olvasásra. Amit ő már akkor alkalmazott, ma holisztikus gyógyításnak nevezzük. A gyógyítást beszélgetéssel kezdte és mindig a teljes embert vette figyelembe. A verbális terápia mellett a fitoterápia (gyógyteák) és a biblioterápia (terápiás olvasás) segítségével gyógyított.

Vágréti János: – Polgári családban született Budapesten, majd az 1960-as évek végén a békéscsabai kórházba került,

mint kórboncnok, ezt követően körzeti orvosként Dobozra. Közel 10 évig ott rendelt, egy hatszobás szolgálati lakásban. Családjával később ismét Békéscsabára költözött, ahol belgyógyász-főorvosként dolgozott. 1973-ban költöztek el Szentendrére. Sokat voltam Dobozon, 10 éves lehettem, a nyarakat ott töltöttem, de nem betegként ismertem meg. A szüleimmel szoros baráti kapcsolatban álltak életük végéig.

– A reforméletmód és a reformkonyha fogalmait Oláh Andorhoz köthetők. Ő írta a Reformkonyha című könyvet feleségével, Kállai Klárával és társszerzőjével, Vadnai Zsolttal, ami már több kiadást megélt és az ilyen témájú irodalom úttörői között szerepel. Mit tudnak erről?

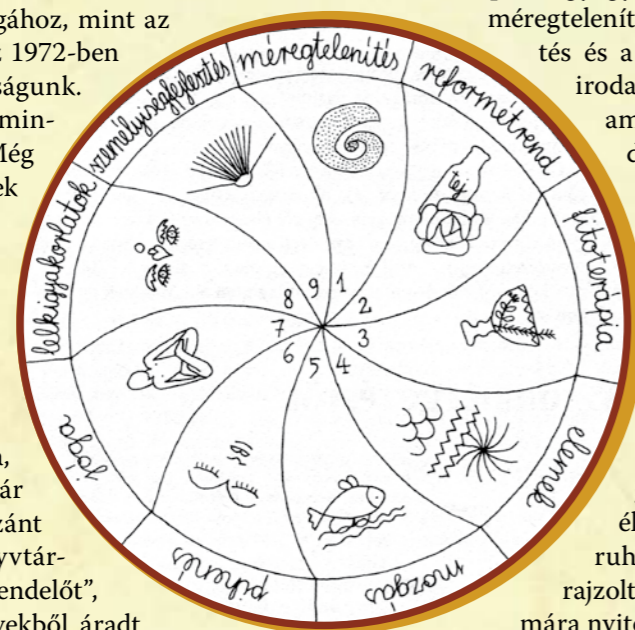
Erdősi Géza: – Ahhoz, hogy végül természetgyógyász lett, benne is egy szemléletváltásnak kellett történnie. Az 1950-es évek közepén kezébe került Gandhi egészségre vezérlő kalauza. Akkor találkozott először a nem ölés, nem ártás elvével, azaz, minden élőlény tiszteletének elvével. Ezáltal indult el benne egy reformszemlélet, reforméletmód a családon belül is.

Az Életerő folyóiratokat szintén ő indította útjára. Ezek tartalmazzák az általa szerkesztett körmanda lányegét, amiben szerepel a vízkúra, a jóga, a mozgás, a pihenés, az elemterápia, a gyógynövények, a helyes táplálkozás, a méregtelenítés, valamint a személyiségfejlesztés és a lelki gyakorlatok. Andor magas irodalmi kultúrával is rendelkezett, amit aztán a gyógyításba és minden könyvébe, kiadványába is beépített. A betegeknek idézeteket adott (receptekre felírva), ami nagyon sokat jelentett. Sajnos az akkori regnáló hatalom két alkalommal is meghurcolta és házkutatást végzett nála, mert másként gondolkodását veszélyesnek tartották. Kirívó volt a 60-70-es években az, ahogyan gyógyított, és ahogyan családjával élt. A gyerekeik maguk készítette ruhákban jártak, zenéltek, festettek, rajzoltak, faragtak. A ház mindenki számára nyitott volt.

– Tudnak olyan személyeket említeni, akiktől tanultak? Tudjuk, hogy Ferencsik István, Bicsérdi Béla is nagy életreformerek voltak és bátran kiálltak ezekért az eszmékért.

Tokodi Erzsébet: – Sokat emlegette a pitvarosi Mészáros Feri bácsit, aki csontkovács volt.

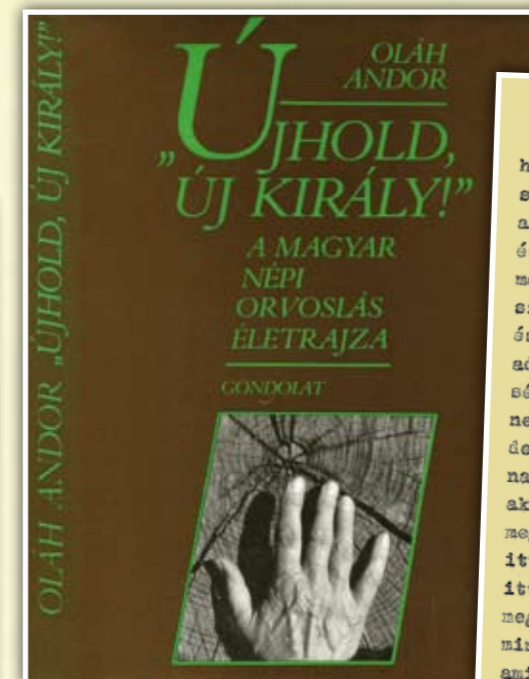
Erdősi Géza: – Szellemi vezetőkként kihagyhatatlan Karácsony Sándort, Lükő Gábort, Hamvas Bélát, Szepes Máriát megemlíteni.

Vágréti János: – Dobozon kezdett kutatni, az ottani emberekkel beszélgetett. Amikor eljutott külföldre, ott is a természetgyógyászatot kutatta. Eszter lányánál,

TEAKEVERÉK:

Koffeintartalmú italok (fekete-tea, kávé, kóla, energiatalok) helyett érdemesebb frissítő hatású gyógyteákat fogyasztanunk: borsmenta, csalánlevél, kakukkfű, rosmaring, csipkebogyó, ginseng. Oláh Andor és Kállai Klára által javasolt bázisteakeverék, ami tavaszi és őszi vértisztító gyógyteakúráként alkalmazható: apróbojtorján, borsmenta, cickafark, csalánlevél, diólevél, kakukkfű, komló, vagy macskagyökér egyenlő arányú keverékéent. A keverékből egy evőkanálnyit 2 dl vízzel leforrázunk, 15 percig állni hagyjuk, majd leszűrjük. Napi 2-3 csészényit fogyasszunk belőle.

Népi gyógymódokról szóló könyvén sajtóképe szerepel

astán már nem kell
habár tudom hogy a lélek halhatatlan
sokáig akarok élni még küzdek
a tavasz a nyár az ős és a tél miatt is
és befejezni mindazt amit elkezdtem volt
megsimogatni akit megütöttem
szeretni azt akit nem szerettem
és elefeledni mindent ami rossz volt
addig szeretnék élni hogy ne fájjon már
sértés csalódás megvetés pofon
ne fájjon már az élet csak ragyogjon
delelő napként ragyogjon életem
napkelte és nyugta nélkül álljon a seniton
akkor szeretnék meghalni amikor
megértem már a halálra mert nem fáj
itthagyni semmit dolgom végeztével
itthagyni senkit hiszen mindenkinek
megbocsátottam már mit ellenem vétett
mindenki megbocsátotta már mit ellene
amikor nincs bűn és bocsánat csak élet
nincs árnyék csak fény és egy lélegzik
a lélek mint a világgyögyem
otthona a világ és nem a föld
astán már nem kell lélegzeni sem
csak fényleni az őrök ragyogásában

Oláh Andor

szentendre 1985 március 31

Ausztráliában, az ott töltött három hónap alatt megismerte a bennszülött népek természetes életmódját. Több nyelvet beszélt, éjszakákon át írt, nagyon jól gépelt. Küldetésének érezte a gyógyítást, kutatást.

– Orvosi szempontból újszerű volt, hogy ötvözte az orvostudományt és a természetgyógyászatot. Ez ma is sokat

jelentene a gyógyítás terén, mert az orvostudományt nagyon lesűkítették a gyógyszerek területére. Hogyan kezelte a betegeit, miben volt más?

Erdősi Géza: – Környezetükben rendszeresen gyűjtötték a gyógynövényeket. Az azokból készített teák a napi táplálkozásuk részei voltak, de ebből adtak különböző keverékek formájában a pácienseknek is. Volt egy speciális teakeverékük, ami nyolcféle gyógynövényt tartalmazott, és amelynek az összetétele ma is ismert.

Tokodi Erzsébet: – A rendelésén, amit elmondtam magamról, azt mindet legépelte. Kérdezgetett, én válaszoltam és minden részletet legépelte. Mindig adott egy-egy idézetet, kérdezősködött, mit olvastam mostanában. Akkor éppen könyvtáros voltam. Ajánlott könyveket is, pl. a Szegények kincsét Maurice Maeterlinck-től, amely egyike féltve őrzött könyveimnek.

Erdősi Géza: – Volt egy általa összeállított kiadvány, afféle címlista, „Mit olvassak, avagy útbaigazító Ariadne-fonal a könyvek labirintus-birodalmában” címmel. Az olvasásnak is terápiás hatást tulajdonított, azt nagyon fontosnak tartotta.

Vágréti János: – Jelképes összegért gyógyított. Az emberek között nem tett különbséget, lehetett gazdag vagy szegény.

Tokodi Erzsébet: – Felesége, Kállai Klára, aki teljes értékű társa volt, szintén elvégezte az orvosi egyetem 3,5 évét, de csak a cselédkönyvet kapta meg, mert a gyerekek miatt nem tudta befejezni az iskolát, de a tájékozottsága, ismeretei, együttgondolkodása, lelki és szellemi partneriségének köszönhetően együtt tudtak gyógyítani.

KÖNYVAJÁNLÓ OLÁH ANDOR MŰVEIBŐL:

- „Újhold, új király!” – A magyar népi orvoslás életrajza
- A rák természetes gyógymódja és megelőzése
- A reuma gyógyítható! – A reumatikus betegségek megelőzése és természetes gyógymódja
- A természet patikája
- Életed az orvosságod
- Házipatika gyógynövényekből
- Reformkonyha – A természetes életmód és étrend elmélete és gyakorlata
- Szépségdiéta, belső kozmetikumok
- Szívünk védelmében – A szív- és érbetegségek természetes gyógymódja
- Vitaminok és nyomelemek, az életerő forrásai – Az immunrendszer erősítése és a betegségek megelőzése természetes eszközökkel
- Természetgyógyászat c. folyóirat
- Életerő magazin
- Életreform-füzetek sorozatból:
  - A gyógyító víz
  - A lazítás, mint megelőző és gyógyító módszer
  - Reforméletmód, -étrend – A természetgyógyászat
  - India üzenete – Mahatma Gandhi természetgyógyászati tanácsai
  - Énkontroll – Kisebrendűségi érzésünk leküzdése
  - Biogógyszerek – a gyógyító növények
  - A természetgyógyászat kiskatéja

Dr. Oláh Andor, feleségével, Kállai Klárával

– A gyógyteákon kívül milyen életviteli példákkal járt elöl?

Tokodi Erzsébet: – Megkérdezte, hogyan táplálkozom. Tanácsai hatására akkor tértem rá a vegetáriánus étrendre és azóta is odafigyelek az egészségemre. Sokszor voltam náluk vendégségben és kóstoltam ételeiket.

Erdősi Géza: – Egyszer többedmagammal Szentendrén meglátogattam őket. Az asztal körül ültünk és dél körül járt az idő. Klára, szinte láthatatlanul egyre több ételt csempészett az asztalra, körözöttet, újhagymát, kaprot, gabonacsírát végül a gőzölgő gyógyteát, aminek az ízét és hangulatát máig fel tudom idézni magamban. Klára konyhájában a habart és rántott ételek ismeretlenek voltak, mindent csak párolt. Andor egyre ritkábban fogyasztott főtt ételt. Előnyben részesítette a nyerskosztot, mert így érezte jobbnak. Még a sajtot is száműzte az étrendjéből, mert attól sokszor voltak hurutos problémái. Gyakori volt étrendjükben a müzli, vagyis gabonapelyhek idényjellegű gyümölcsökkel.

– Ez akkoriban modern életvitelnek számított?

Tokodi Erzsébet: – Egyedi volt. Ők nem modernek, hanem egyéniségek voltak.

Erdősi Géza: – Gondolkodásukban, életvitelükben, táplálkozásukban megelőzték korukat, életmódjuk ma is példaeértékű.

Tokodi Erzsébet: – Van egy videofelvétel az étkezési szokásokról, ami Andor 70. születésnapján készült. Ott volt a tökmagos saláta, csírából készült lepények, különböző gabonacsírák, amelyeknek nagy hívei voltak. Laktovegetáriánus

étrenden éltek, de csak savanyított tejtermékeket fogyasztottak.

– Hogyan lehetett beszerezni ezeket a természetes alapanyagokat abban a korban, amikor éppen az élelmiszeripar kezdett erősödni, a fehér liszttel, a fehér cukorral, ízesítővel, iparilag feldolgozott, mesterséges anyagokkal?

Vágréti János: – Reformélelmiszereket az 1970-es években még csak Budapesten lehetett beszerezni, gyógynövényboltok csak a fővárosban voltak. Mindenkit arra ösztönöztek, hogy ha tehetik, környezetükben gyűjtsék a teákba való gyógynövényeket.

Tokodi Erzsébet: – Sokat járunk a Körösparton gyógynövény-gyűjtés céljából. Sok csalánt

szedtünk. Klára főzeléket, salátát, levest is készített csalánból.

– A betegeknek inkább gyógynövényeket ajánlott?

Tokodi Erzsébet: – Igen, de voltak olyan betegek, akik megdöbbentek ajánlásán, ilyenkor a döntést a betegére bízta és felírta a gyógyszert, ha a beteg mégis ki akarta váltani. Úgy emlékszem, hogy minden betegének ajánlotta, hogy változtasson életmódján és próbálta a húsmentes, növényi étrend felé terelni pácienseit.

Vágréti János: – Nem szerettem olyan beteggel foglalkozni, aki nem tartotta be javaslatait, mert nagyon fontos a gyógyításban az orvos és beteg együttműködése, a bizalmi kapcsolat.

Erdősi Géza: – A méregtelenítést és a böjtöt tartotta a legfontosabbnak. Sok receptjük van a Reformkonyha című könyvben, amely könyvtárakban, antikváriumokban még fellelhető. Országosan ez volt az első ilyen témájú könyv, amellyel Andor a reformkonyha fogalmát bevezette a köztudatba. A hidegen sajtolt olajat rendszeresen fogyasztották és javasolták. A sötét színű tökmagolajat emlegették, ami kenyérré csorgatva nagyon egészséges. Az olajos kenyér fogalmát tőlük örököltém, és mind a mai napig fogyasztom. Előszeretettel pirították a kenyeret. Olajjal, pirospaprikával megszórva, idényzöldekkel, fokhagymával.

– Milyen terápiákkal gyógyított a verbális és biblioterápián, a gyógynövényeken, életmód-javaslatokon kívül?

Erdősi Géza: – Vízkúrát javasolt, hideg-meleg váltózuhanyt, úszást, hideg-meleg ülőfürdőt, sétát, napozást, túrázást. A 60-as évek elején még nem volt elterjedt a jóga,

mint fogalom és mint gyakorlat sem. Andor gyógyító módszerének azonban már része volt, ő maga is jógázott, amelyeket légygyakorlatokkal fejezett be.

Tokodi Erzsébet: – Fontosnak tartották a mozgást, úszást, a víz és a napfény gyógyító erejét. Klára már kora tavasztól rendszeresen napozott.

Erdősi Géza: – Közel laktam a házukhoz. Az udvarukon volt egy nagy diófa és amint jó idő volt, a fa árnyékában, felváltva dolgoztak az írógépen. Amint csak lehetett, a levegőn voltak, és a harkály mellett az írógép kopogása mindennapi háttérzöreje volt. A zene is fontos szerepet játszott az életükben.

A zeneterápia is hozzátartozott a gyógyításukhoz. Szorgalmazta, hogy ha valaki valamilyen hangszeren játszott, akkor azt ne mellőzze, hanem gyakorolja. Mindegyik gyermeke játszott valamilyen fafűvös hangszeren.

Vágréti János: – Amellett, hogy az értelmes tevékenységre való biztatás fontos része volt a gyógyításnak, mind ebben jó példát is mutattak. Andor egyszerre volt kutató, orvos és tudós.

Erdősi Géza: – Amikor eltörtem a lábszáramat és 9 hónapra betegszabadságra kényszerültem, Andorral gyakran váltottam levelet. Részletező soraimra, hogy hogyan történt a baleset, a következő választ kaptam: „Mások útja nem a Te utad, most már tudod, hogy a magad útját kell járnod. Ha nem azt teszed, akkor majd elköveti helyetted tudatalattid hangyaszorgalmú aknamunkája.” Adott étkezési tanácsokat is, hogy gyorsabb legyen a csontszövetképződés.

KÁLLAI KLÁRA REFORM RECEPTEI:

FŰSZERES REFORM PALACSINTA

Hozzávalók: 5 dkg graham liszt, 4 ek. zabliszt, 3 ek. szójaliszt, 2 ek. étolaj, 2 ek. őrölt napraforgómag, 6-8 dl víz, csipet só, 2 ek. őrölt kömény, 1 ek. őrölt kakukkfű, 1 ek. őrölt majoranna, 1 ek. boróka

A hozzávalókat összekeverjük, a szokványos palacsintatészánál jóval sűrűbb kell, hogy legyen. 1/2 órát pihentetjük, közben elkészítjük a tölteléket.

Töltelék: 1/4 kg reszelt cukkini, 1 fej lilahagyma, 1 csokor petrezselyemzöld, 1/2 citrom leve, 2 db paradicsom, 2 db zöldpaprika, 1 csokor kapor, 2 ek. étolaj

A paradicsomot, paprikát, a zöldfűszereket apróra vágjuk, belekeverjük a reszelt cukkinit, a hozzáadott citromlével és a sóval, jól átforgatjuk. A palacsintákat kiolajozott serpenyőben kisütjük és betöltjük.

– Hat gyermek mellett hogyan tudott mégis ilyen műveltségre szert tenni, tudását fejleszteni?

Tokodi Erzsébet: – Nem tudni, de állandóan gépelt, írta a könyveit, pedig még csak külön szobája sem volt. A dolgozószobájuk kora tavasztól késő őszig a szabadban volt. Munkabíróak voltak, próbálták úgy rendszerezni az életüket, hogy a fontos dolgokra legyen idejük.

– Nagyon kapcsolódnak az írásai, gondolatai Rudolf Steiner világához. Az antropozófiát is alkalmazta gyógyítása során?

Tokodi Erzsébet: – Természetesen! Tőle kaptam az első, „Hogyan ismerjük meg a magasabb világokat?” című Steiner-könyvet. Andor verseket is írt, amikben szintén érződik a spiritualitás.

Erdősi Géza: – A természetes életmód ma ismert képviselői közül Eöry Ajándokkal, Babulka Péterrel is kapcsolatban állt. Óriási ismeretségi köre volt.

– Örökölték-e Tőle a gyógynövény-felhasználással kapcsolatban olyan tanácsokat, ismérveket, amiket továbbadhatunk az olvasóknak?

Vágréti János: – Volt többek között egy speciális gyógytea-keverékük megfázás ellen, amely kamillából, apróbojtorjából, borsmentából, kakukkfűből állt.

Erdősi Géza: – Megtanultuk tőlük, hogy a gyógyteák mindennaposak legyenek étrendünkben. A menta, citromfű, hárs, bodza, kakukkfű, csipkebogyó általánosan fontos élvezeti- és gyógynövények.

Vágréti János: – Nem természetkezelt gyógynövényeket, de kakukkfű és ánizs volt a kertjükben, amiket süteményekbe, teákba tettek.

Erdősi Géza: – Másik békéscsabai vonatkozás, hogy a doktor úr legidősebb, Andor nevű fiának felesége volt a békéscsabai Bánszki Judit. Andor mellett ő is elindult a természetgyógyászat útján és a reflexológiában jelentős alapokat tett le Magyarországon. Az Életerő újságot együtt szerkesztette Andorral, amelyeket most már ő ad ki.

Erzsike felidézte Oláh Andor halálhírének és temetésének emlékét: nem sírtak, úgy érezték, mintha velük maradt volna. Egy alkalommal Szentendrén azt mondta: „A mester Benned él, Bennünk él, csak meg kell találni.” Ez annyit jelent, hogy keressük magunkban a mestert és tegyük lehetővé, hogy általa teljes és egészséges életet élhessünk.

ÉLETRAJZ:

1923. szeptember 26-án született Budapesten. Itt végezte az orvosi egyetemet.

1950-ben feleségül vette a békéscsabai születésű Kállai Klrát, akivel hat gyermeket neveltek.

1951-ben költöztek Békéscsabára, ahol korboncnokként dolgozott.

1961-ben áthelyeztette magát Dobozra körzeti orvosnak, mert vonzotta a falusi orvosi hivatás.

1967-ben visszaköltöztek Békéscsabára.

1973-ban Szentendrre kérte magát körzeti orvosnak.

1983-ban ment nyugdíjba, ettől fogva minden idejét a természetgyógyászatnak szentelte.

1994. február 13-án halt meg Szentendrén.

Írta: Bonyhádiné Pásztor Enikő

Gyalogoljunk az egészségünkért!

Tudatos életformánk egyik alappillére saját magunk és családjunk testi-lelki egészsége. Fontos, hogy egyre többet foglalkozzunk az életmódunk formálásával, azon belül a megfelelő testmozgás gyakorlásával. Idősek és fiatalok, kövérek és soványak egyaránt vágnak a dinamikus életmódra, a kellemes közérzetre és a magabiztosságra, melyet a különféle mozgások gyakorlása biztosít szervezetünknek.

Amikor mozgásformát választunk, legyen szempont az egyéni erőnlétünk, az, hogy mihez van a legnagyobb kedvünk és mi az, amit a friss levegőn, természetes környezetben is végezhetünk. Fontos, hogy az aktivitással töltött idő a testünknek és a lelkünknek egyaránt hozzon megújulást.

Ennyi bevezető után szóljunk most arról a mozgásformáról, amely újra reneszánszát éli hazánkban, mely minden korosztálynak ráfordítás nélkül elérhető és esélyt ad a testi-lelki egészségünk eléréséhez. A gyaloglásról van szó és annak különféle formáiról. A gyaloglásról, melyet végezhetünk rendszeresen és időszakosan, hosszabb és rövidebb ideig. Tehát nincs más teendők, mint lábunkra húzni egy kényelmes sportcipőt és egyedül, barátainkkal vagy családjunkkal útnak indulni a közeli erdőbe vagy parkba.

Séta napközben

Ha már munka közben nagyot ásítunk, vagy fájdalom hasít valamelyik testrészünkbe, tulajdonképpen jelzéseket kaptunk. Itt az ideje megmozgatni statikus munkában megfáradt tagjainkat, mély levegőt szippantani akár az iroda ablakán keresztül. Ha tehetjük álljunk fel és bátran induljunk rövid sétára akár csak az iroda épülete körül. Sétánkat kezdjük lassan, majd picit gyorsítva. A friss levegőn való mozgás felfrissít, oxigénhez juttatja szerveinket és újult erővel térhetünk vissza munkahelyünkre.

Ha időnk engedi, hosszabb sétára is indulhatunk, 20-30 perc rendszeres séta naponta már edzésnek számít, erőnlétet javít, erősíti a szívünket, krónikus betegségeket képes megelőzni, idősebb korban pedig a csontok szilárdságának megőrzésében segít. Figyeljünk séta közben az egyenletes mély lélegzésre és egyenes testtartásunkra.

Hétvégi kirándulás

Egy aktív hétvége meghatározó lehet a következő hét hangulatára és testi érzületeire. Meghatározó, hiszen próbára tettük erőnlétünket hegymászás, alföldi erdőjárás közben, tüdőnket teljesen átszellőztettük és természeti élményeket szereztünk. Aki rendszeresen útnak indul hétvégén, azt egy idő után már toporogva fogja várni a túracipője és indulnia kell. Hamarosan pedig a cipő gazdájának is hiányozni fognak a kilométerek, az erdő, a jó levegő, a csönd, a madarak és a fák.

Rendszeres gyaloglás

Ha készen állunk a tudatos életmódjavításra, akár el is kezdhethetjük ezt rendszeres gyaloglás formájában. A gyaloglás tulajdonképpen a séta gyorsabb változata, így elmondhatjuk, hogy gyalogolni mindenki tud, gyalogolni bárhol lehetséges és bármely életkorban elkezdhető. Járástempóban induljunk 15-20 perces útra, majd fokozatosan jussunk el a gyaloglótempóhoz, amelyet tartsunk legalább fél órán keresztül. Ez a fél óra egy ingerküszöb a szervezetnek, ekkor már emelkedik a pulzus, gyorsul a keringés és légzés, beindul a szervezet zsírégetése is, tehát elértük, amiért elindultunk.

A Körösök gátjai kiváló gyalogtúra útvonalak

Számos túraútvonalon tanösvénnyel is találkozhatunk

Néhány tipp, hogy hatékonyabb legyen a gyaloglás:

- **Használd a karod!** Lendületes karmozgással növelhetjük a gyaloglás iramát és ütemét is.
- **Lépj kisebbeket!** Kisebb és gyorsabb lépésekkel növelhetjük a tempót.
- **Használd botokat!** Testmagasságnak megfelelő hosszúságú botot kell választani: a behajlított alkarod derékszöget zárjon be a felkarral, és gyaloglás közben a bot kb. 45 fokos szöget zárjon be a sarkaddal.
- **Válassz megfelelő cipőt!** A cipőd legyen kényelmes, stabil, tartsa megfelelően a bokát.
- **Egyenes testtartással gyalogolj!** Tartsd egyenesen a hátad! Füleid, vállaid legyenek egyvonalban a csípőddel.
- **Sétálj emelkedőn!** Egy kisebb emelkedő azonos tempó mellett is jóval nagyobb erő kifejtést kíván.

A gyaloglás pozitív hatásai:

- serősíti a hát-, kar-, váll-, a láb, comb és farizmokat,
- javítja a testtartást, a test egyensúlyát és az állóképességet,
- a szabadban végzett gyaloglás stresszoldó hatású,
- növeli a test oxigén felvételét, javul a szervezet vérellátása, az agyműködés, elősegíti a jó közérzetet,
- jelentős védelmet nyújt a szív és érrendszeri megbetegedésekkel szemben,
- segít a csontritkulás megelőzésében,
- tökéletes tréning fogyni vágyóknak.

Erőteljes gyaloglás (Power Walking)

A rendszeres testmozgásként végzett erőteljes gyaloglás nem tévesztendő össze a sétálással. Lendületesen dolgoznak a kar és a láb izmai, lépeteink hosszúak és gyorsak, a kéz pedig le-fel mozog a lábbal ellentétes irányban. Ez a sport kíméletes az izmokhoz és az ízületekhez is, a megfelelő hatás eléréséhez viszont a kitartásunkra van szükség. Erősítésként nehezíthetünk, ha nem sík terepen, hanem emelkedőn gyalogolunk, ezzel fokozottan dolgoztatjuk a láb és a fenék izmait. A gyaloglás a végtagok mellett erősíti a törzset és a hátat, mert egyenes tartást követel. Megdolgoztatja a szívet, a tüdőt és a keringési rendszert, segít a jó kondíció megőrzésében.

Északi gyaloglás (Nordic Walking)

A „síjárásnak” is nevezett testmozgás a skandináv országokból érkezett hozzánk és egyre nagyobb a népszerűsége. A Nordic Walking a gyakorlatban igen egyszerű: gyors ütemben gyalogolunk síbotokhoz hasonló eszközök használatával a szokásosnál hosszabbakat lépve, és a járás átlós irányú mozgását hangsúlyozzuk. Síjárás közben testünket lendületesen előre hajtjuk, és a botok segítségével a hagyományosnál dinamikusabb, élénkebb ritmú mozgás történik: kombináljuk a gyaloglás és a sífutás mozgástechnikájának elemeit. Síbakancs helyett azonban két botra és kényelmes sportcipőre van szükségünk.

A rendszeres mozgás elengedhetetlen az egészségesebb élet, a jobb állóképesség, erősebb immunrendszer, a magabiztos, esztétikus külső és nem utolsó sorban lelki egészség eléréséhez. Nem szabad elfelejteni, hogy gyermekeink követik majd azt az életstílust, melyet megtapasztaltak otthon, láttak a szüleiktől gyermekként, így nekünk szülőknek is célszerű rendszeresen mozognunk, sportolnunk.

A Körösök völgyében számos olyan kiváló helyszín kínálkozik, amelyek a gyaloglást, mint szabadidős mozgásfajtát a természetjárás, túrázás élményévé emeli. Ezek közül általánosan kiemelendők az alföldi folyószakaszok gátjai, melyek kialakításuknál fogva, mintegy másodlagos funkcióként tökéletesen betöltik a Körösöket kísérő túraútvonalak szerepét.

A gátak mellett a síkvidéki erdő- és gyeptöltek jelenthetnek gazdag természeti környezetet a gyalogtúrákhoz, de a szántók közti dűlők is alkalmasak egy-egy kiadósabb barangolásra. A Körösök forrásvidékei pedig a klasszikus gyalogtúrák szinte kimeríthetetlen lehetőségeit rejtik a hegyvidékeken...

Fotó: CrisPer szerk.

Írta: Pap Attila

Felhőlexikon

Égi ismeretek túrázóknak!

Báránfelhők nyáron

Mindennapi mozgalmas világunkban a munkahelyeken kisajtott szervezetünk egyre jobban vágyakozik a természet csodavilágába, ahonnan egy kellemes túra után, este hazatérve, széleskörű méregtelenítésen átesve hajtjuk fejünket kényelmes párnáinkra.

Az alaposan megtervezett túrát és annak élményeit azonban teljesen átrajzolhatja az időjárás kedvezőtlené válása.

Milyen időnk lesz?

Bár ma már az időjárás-előrejelzések széles palettája áll rendelkezésünkre – mivel odafent, a felhők és a szelek magas mezején is megváltozott valami –, nem is olyan egyszerű az időjárás alakulását előre látni.

Középmagas lencsefelhők a Bihar gerince fölött

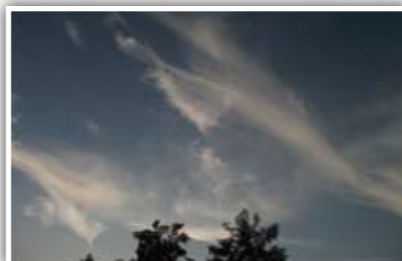
Ha azonban úgy nézünk fel az égboltra, hogy annak forgatagát valamelyest ismerjük, akkor a közelgő időjárás-változást okozó front könnyen elárulja magát. Egy érkező hideg- vagy melegfront előterében számos jel utal arra, hogy néhány órán belül gyökeresen megváltozik az időjárás, akár egy összetett veszélyeket rejtő zivatargócs születésének első jelei is jól felismerhetőek. Nagyon fontos dolog ez, ugyanis ha napközben rosszra fordul az idő,

Érkező hidegfront előterében vonuló lencsefelhők

nem mindegy, hol ér bennünket a zivatar, a szél, a villámlás, az eső vagy a havazás.

Az égboltot több rétegben tarkíthatják a különböző formájú és elhelyezkedésű felhők,

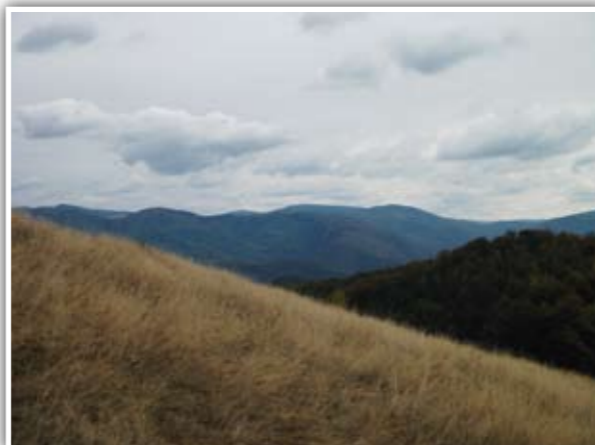

Szél forgatta magas felhők

amelyek néha különös, néha meglepő, néha pedig lenyűgöző formában színesítik bolygónk auráját. A felhők fölött mindig kék az ég, de mi van a felhők rétegei között?

A felhők anyaga és magassága között szoros kapcsolat van. A magas szintű felhők jégkristályokból állnak, a középmagas szintűek jégkristályokból és túlhűlt vízcseppekből egyaránt, tehát utóbbiak vegyes halmazállapotúak. Az alacsony szintű felhők túlnyomóan vízcseppeket tartalmaznak, csupán a téli hónapokban találhatók bennük jég- és hókristályok.

A magas szintű felhők megjelenhetnek az égbolton csendes időjárás idején is, de hideg- vagy melegfront előhírnökei is lehetnek. A lassú lehűlés rétegfelhőket hoz létre, a gyors lehűlés pedig gomolyszerű felhőket emel. A rétegfelhőből csendes és folytonos csapadékhullás érkezik. A magas szintben vonuló fátolyfelhőtomb – amely időnként betakarhatja az egész eget

Rétegfelhő alatt növekvő gomolyok

Magas szintű gomolytömb

is – előfutára lehet egy közelgő meleg- vagy hidegfrontnak is. Ilyenkor a vastagodó felhőzet akár néhány óra leforgása alatt elhomályosíthatja a napkorongot, és olyan érzésünk támadhat, mintha homályos üvegen át néznénk. Ebben az esetben biztos lehetünk abban, hogy több kilométer vastag rétegfelhő húzódott fölénk, és rövid időn belül tartós eső, télen tartós havazás indul meg. Erősödő déli szél és vastagodó felhőzet egyidejű észlelésekor érdemes lerövidíteni túránk útvonalát, mert néhány órán belül átalakul az időjárás.

A gomolyszerű felhők különállóak, általában sűrűek és éles körvonalúak. Tömb, kupola vagy torony alakúak is lehetnek, kiemelkedő felső részük ragyogóan fehér, míg alapjuk viszonylag sötét és vízszintes. Nyári időszakban főleg a nappali besugárzás hatására keletkeznek. Csendes, magasnyomású légköri képződmény időszakában (anticiklon) ezeket szépidő felhőknek is szokás nevezni. Ha a gomolyfelhők mérete a délutáni időszakig nem változik, fejlődésnek nem indul, jó idő várható. Gomolyfelhőkből kizárólag záporoszerű csapadék hullik. Amennyiben azok tornyosulása már délelőtt 11 óra körül látható és a levegő fullasztóvá válik, akkor hat órán belül záporok és zivatarok kialakulására is számítani lehet. A zivatar és a villámtevékenység az egyik legveszélyesebb időjárási helyzet a természetben, a hegyekben különösen.

Zivatarról beszélünk, ha dörgést hallunk. Nem feltétlenül jár csapadékhullással, de átmeneti szélrozsorúsodás kísérheti, amelyet száraz zivatarnak nevezünk. Nedves zivatarnak hívjuk azt, amikor csapadék is társul az elektromos jelenséghez. Intenzívebb esetben záporosó vagy jégeső formájában is jelentkezhet. Nyári időszakban, akár egy óra leforgása alatt is kialakulhatnak ilyen váratlan időjárási helyzetek. Markáns hidegfront

Betörő hidegfront fenyegető arca

Labilis, levegőben tornyosuló gomolyok

érkezősek és betörésekor, a nagy hőmérséklet-különbség következtében egész zivatarláncok állhatnak csatasorba, és ilyenkor nem kizárt akár a szupercellák kialakulása sem.

A Kárpát-medencébe betörő és tájain átvonuló hidegfrontok felhőtömbjeit időnként megfogja, haladásuk sebességét csökkenti az Erdélyi-szigethegység nyugati része, a Bihar-hegység vonulata. Éppen ezért, ha a túra napjának hajnalán a napkelte színeit tekintetünk elől a vastag felhőzet elzárja, a csendes eső miatt pedig a túra lemondását fontolgtatjuk, ne tegyük! Induljunk el bátran, mert az itteni rónaságról nem tudhatjuk, milyen idő fogad majd bennünket

**Ha kétes az idő reggel,
Menj csak bátran útra!
Ha nem mégysz el, és kiderül:
Megüthet a guta!**

(Czárán Gyula:
Kalauz Biharfüredi
Kirándulásokra 1903.)

szeretett hegyeink ölelésében. Elképzelhető, hogy a front mögött, a hegyekben az erős szél már kitisztította a levegőt, és a kék ég alatt, a rohanó gomolyok között vakítóan ragyog a Nap.

A túrák megtervezése során fontos, hogy figyeljük az időjárás alakulását. Tudni kell, hogy anticiklon esetén magas légnyomással járó, frontmentes időjárásra kell számítanunk. Bár felhők is lehetnek az égen, csapadékhullás ilyenkor nem várható. A méretüket nem változtató gomolyfelhők, a hófehér, magas szintű felhők néha virág formájú fajtái, illetve a mutatásban feltűnő, középmagas felhők (báránfelhők) észlelésekor bátran elindulhatunk, mert igazi túraidő várható.

A ciklonok érkezésének időszakában változékonyra fordul az idő, amelyre fel kell készülnünk. A nyakunkba zúduló frissítő záporosótól azonban ne ijedjünk meg, annak gyakran hangulatemelő ereje van. A hegyvidéki túrázás feltölt, értelmet csempész mindennapjainkba, mosolyt fakaszt, összehoz és felel meg még akkor is, ha netán elázunk.

Fotó: Pap Attila

Báránfelhők Napkeletről

Írta: Cristian Horgoș

Nagyvárad:

turisztikai látványosságok lépcsőzetes rendszerben

Nagyvárad történelmét a város és környékének földrajzi adottságai nagyban meghatározták. Jó stratégiai pozíciója miatt sok hatalom – beleértve az osztrákokat és törököket is – törekedett meghódítására. A Sebes-Körös révén mindig is rendelkezett bőséges friss vízzel, a folyó egyrészt utat nyitott az Erdélyi-szigethegység sóban, fémércekben, márványban és fában gazdag területei felé, másrészt az Alföld irányába.

A Körösök völgye legnagyobb települése kozmopolita értékeivel tűnik ki a magyar-román határmenti térségben. Ez az emberi sokszínűség nem csak a népszámlálás eredményeiben jelenik meg, hanem az épületek, terek, hagyományok és vallás tekintetében, illetve a művészetek által, legyen szó kézműves-ségről, vagy egyházi alkotásokról.

A hosszú és olykor viszontagságos évek alatt, két király és egy császárnő hagyta lenyomatát a város sorsa felett. I. (Szent) László letette annak az első erődítménynek az alapkövét, amely körül később kialakult maga a település. A vár fénykora és ezáltal a város konszolidációja Mária Terézia idejére tehető.

A Holnaposok szoborcsoport: Ady Endre, Juhász Gyula, Dutka Ákos és Emőd Tamás

Ferdinánd király 1919-ben egy olyan politikai paktumot kötött, amelyet a románok mellett a magyar és zsidó közösségek is elfogadtak, félve a bolsevizmus előretörésétől a Kun Béla által vezetett kormányzás idején. Miután a szovjetek bevezették a Román Szocialista Köztársaság-féle közigazgatási rendet, minden, királyságra emlékeztető szobrot és szimbólumot „száműztek” Nagyváradról is. 1989-et követően ezek visszakerültek a történelem által szentesített helyeikre.

Az elmúlt 20 évben megvalósult uniós fejlesztéseknek köszönhetően számos építészeti és egyben turisztikai értéket újítottak fel. Ezek közül kiemelkedik az Egyesülés tér (egykori Szent László tér) és Ferdinand tér, beleértve a Holdas templom és Szent Miklós-székesegyház épületét, amelyek egy, a közeljövőben kialakításra kerülő turisztikai útvonal állomásai. Az útvonal érinti továbbá a központi sétáló utcai palotákat a várral, a Vasile Alecsandri utcát (korábbi Zöldfa utca) és a December 1. parkot.

Zöld attrakciók és kerékpárút

A turisztikai attrakciók palettája az állatkert megnyitásától, Félixfürdőnek és Püspökfürdőnek köszönhetően színesebbé vált. A strandot aquaparkkal bővítették, amely további vonzerőt jelent. Azoknak, akik gyerekekkel utaznak Nagyváradra javasolt a Gyermekvárosban, illetve az Olasz park közelében található zöld övezet játszótereire is ellátogatniuk.

A városvezetés tervei között szerepel egy park létesítése a Kálvária-domb környékén, melynek egyik jellegzetessége, hogy a törökök innen bombázták a középkorban a vár falait. A „Gomba” környéki panoráma és az ott található étterem sok turistát és helybéli vonz, akik a domb tetejéről gyönyörködhetnek a város látképében.

A határon átnyúló turizmus jegyében valóságos zöld folyosó lesz az a 35 km-es, uniós társfinanszírozással épülő, Nagyváradot és Berettyóújfalut összekötő kerékpárút, amely 2014 márciusára készül el 6 millió eurós költségvetéssel.

Az útvonal jelentős része követi a Sebes-Körös folyását, beleértve Nagyvárad belvárosi részét is, így elvezet a város központjába, ahol azok a százéves, szemet gyönyörködtető és „zöld tüdőt” jelentő fűzfák és nyárfák találhatóak, amelyeket az Aqua Crisius egyesület alapítói mentették meg a „Hagyjatók zölden a Köröst!” kampányukkal. A városrendezés eredeti terveitől eltérően a Körös partjának e természeti értékeit meghagyták, környékükre rusztikus padokat, szemétkosarakat és hintákat telepítettek.

Art nouveau paloták

Sok építész véli azt, hogy az art nouveau irányzatnak Brüsszel után Nagyvárad a legreprezentatívabb városa. Köszönhető ez többek között olyan mestereknek, mint Rimanóczy Kálmán és ifj. Rimanóczy Kálmán.

A műemlékekké nyilvánított nagyváradai paloták főleg a város központjában koncentrálnak, sok ezek közül a sétálóutcán található. Ezen építészeti remekekről számos prospektus és weboldal nyújt széleskörű információt az érdeklődőknek, városnézés előtt érdemes tájékozódni.

Ezek közül mindenképpen említést érdemel a főutcán álló Apollo- és a Stern-palota, a Rimanóczy-palota, a Pénzügyi Igazgatóság Palotája (a volt poliklinika), a Ferdinánd téren található Poynár-ház és a Lévy-palota, a Fekete Sas Palota (Egyesülés tere), az Ullmann-palota (December 1 park), a Darvas-La Roche-ház (Iosif Vulcan utca), a Moszkovits-palota (Moszkva utcán). Kiemelkedő épületek továbbá a

A Ferdinánd tér és a Mária Királyné Színház

Deutsch-ház (Vasile Alecsandri/Zöldfa utca), a Gyermekek Palotája (Múzeum utca), a Postapalota (Roman Ciorogariu utca), az Igazságügyi Palota (Piața Traian tér), a Polgármesteri Hivatal, az ortodox egyház püspöksége (Ep. Roman Ciorogariu utca), a görögkatolikus egyházkerület épülete (Ep. Mihai Pavel utca) és a Római Katolikus Püspökség (Kanonok-sor), és úgyszintén meg kell említeni a református katedrális a Városháza utcában, az evangélikus templomot a Vladimirescu utcában és a jogi akadémia palotáját (jelenlegi Mihai Eminescu Nemzeti Kollégium) a Roman Ciorogariu utcában.

A Nagyváradon működő Nagyvárad Királyi Katolikus Jogakadémia (1780-1934) az egyik legrégebbi romániai felsőfokú intézmény. A színvonalas oktatásnak köszönhetően padosorai közül több híres személyiség került ki: Emanuil Gojdu magyarországi román jogász, Aurel Lazăr miniszter, Gh. Pop de Băsești főpedagógus, Vasile Mangra püspök, Gh. Plopu, aki vezető beosztásban volt a Román Legfelsőbb Bíróságon.

A barokk Püspöki palota

Európai szintű elismerésnek két épületkomplexum is örvend, a barokk Püspöki palota és a vár. A palota 1762 és 1777

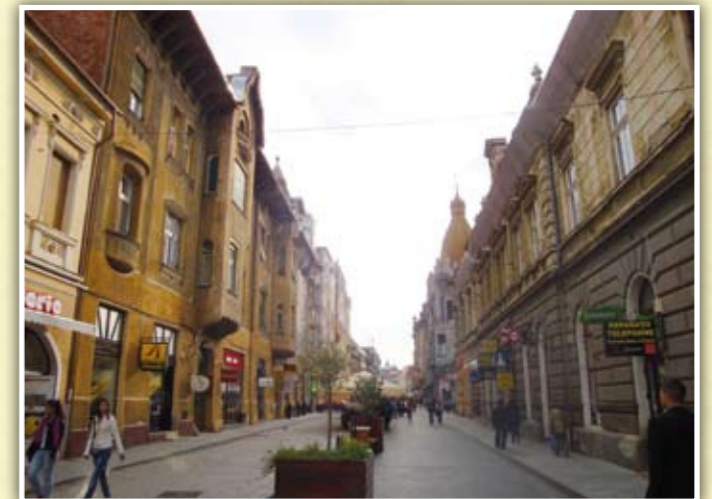
között épült Franz Anton Hillebrandt építész terve alapján. A belső díszítését stukkók, üvegezett cserépkályhák, márvány kandallók és antik bútorzat adják, a bemutatóterem freskóit Francisc Storno reneszánsz művész festette. A palota kápolnájában a bajor Johann Nepomuk Schöph készítette, imád-

A nagyváradai római katolikus székesegyház (Basilica Minor) és a Szent László szobor

kozó Carol Borromaeus szentet ábrázoló festmény látható. A Római Katolikus Püspöki Palota azon szárnyai, melyek a Körösök Vidéke Múzeum kiállításainak adnak otthont, naponta látogathatók.

Párhuzamosan a komplexummal, ugyanabban az építészeti stílusban emelték a Római Katolikus Katedrális, bazilika (Basilica Minor) ranggal. A székesegyházban a püspök általában a húsvéti és a karácsonyi ünnepi miséket celebrálja, de az épületben orgona vagy zenekari koncerteket is tartanak, folytatva azt a hagyományt, amelyet még Michael Haydn, Franz Joseph Haydn zeneszerző testvére kezdemé-

Republicii utca (Rákóczi út)

A barokk stílusú Püspöki palota

A nagyváradai vár

A görög katolikus egyházkerület épülete

nyezett. A katedrális körülölelő, forró nyári napokon árnyas szigetet jelentő park a magnóliák virágzásakor magával ragadó látványt nyújt.

A Körösök Vidéke Múzeumról is fontos szót ejtenünk, mely hamarosan az egykori kaszánya 19. században emelt, évszázados fákkal körülvevett műemlék-épületébe költözik. Ez a helyszín a palotánál nagyobb teret biztosít a kiállításnak, mint a barokk palota.

Új köntösben a vár

A vár mozgalmas történelme több nyelven is megtalálható az interneten, ezért nem térünk ki részletes bemutatására. A katonai szerepe mellett ki kell emelni a vár vallási és kulturális jelentőségét is. Többek között a várhoz köthetőek Regiomontanus csillagász kutatásai is – melyeket az első európai csillagász-megfigyelőben végzett. Tanulmányait a híres „Tabula Varadiensis” kötetben gyűjtötte össze, amely alapul szolgált Keplernek abban, hogy megállapítsa a bolygók mozgásának törvényeit. Regiomontanusnak köszönhetően, a *meridian zero* – azaz a 0. hosszúsági kör –, 1464 és 1667 között a nagyváradai várat szelte át. Jelenleg a várban teljeskörű felújítási munkálatokat végeznek. A közbeszerzési eljárást egy történelmi műemlékek restaurálására szakosodott magyarországi cég nyerte el. A régi erődítmény kenyérmúzeumnak, könyvtárnak és vármúzeumnak ad majd otthont, valamint a beruházások során kiállítóhelyiségeket, a hagyományos termékek megkóstolására kialakított termeket, középkori éttermet és a tradicionális kézműveséget és művészetet bemutató tereket hoznak létre.

Mesterségek, pálinka és bor vására

Az utóbbi időkben, azok a rendezvények, amelyek a népi kézműveseket, a bortermelőket, a pálinka- és palacsintakészítőket mutatják be, a December 1. parkban vagy a Nicolae Bălcescu parkban kaptak helyet. Utóbbi házigazdája a nagy népszerűségnek örvendő régiség- és kisállatok vásárának is, amelyeket évente két alkalommal rendeznek meg. Egyik alkalmat hagyományosan a Nagyváradai Ősz Fesztivál jelenti.

A Bor és Pálinka Vásárokon Bihar megye több térségéből is képviseltetik magukat a termelők, de aradi gazdálkodók is jelen vannak.

A Kézművesek Vásárán Románia számos szegletéből gyűlnek össze a mesteremberek, de Magyarországról is szép számmal képviseltetik magukat. A 2012-es évben tizenkilencedik alkalommal megrendezett vásár kínálatában népi dísz tárgyakat, népviseleti ruhadarabokat, nádból és szalmából készített fonottárukat, ikonokat, zenei hangszereket, maszkokat, festett tojást, népi festészeti remekket, üvegre és fára festett ikonokat, üvegből gyártott dísz tárgyakat (helyben készítve, lángon), mézeskalácsot, kürtöskalácsot, szövetanyagot, törölközőt, gyöngyöt, kézzel készülő babákat is meg lehet tekinteni. Mindemellett új elemmel gazdagodott a nagyváradai Nemzetközi Folklor Fesztivál, melyen Algéria, Bulgária, Görögország, Szerbia, Magyarország, Törökország és Szlovákia országaiból származó együttesek is felléptek. A jó szervezésről a Körösök Vidéke Múzeuma, a Mária Királyné Színház és a Bihar Megyei Kulturális Hagományörző és Népszerűsítő Központ gondoskodott.

Hotelek és éttermek

Nagyváradon többek között hét négycsillagos hotel és számos színvonalas étterm áll a vendégek rendelkezésére. A Continental szállodalánchoz tartozó Dacia Hotel és a Hilton szállodalánchoz tartozó Double Tree szálloda a Strand sétányon, az Elite Hotel a a Brătianu parknál, a Ramada Hotel az Aradi úton, a Maxim Hotel a Victor Babeş utcán, a Silver Hotel a Louis Pasteur utcán és a Nevis Hotel a Lăpuşului utcán található. A Sas Palotában lévő négycsillagos hotelen jelenleg felújítási munkálatokat végeznek, átadását követően várhatóan más rendeltetésre lesz.

Nagyvárad központjában több modern illetve rusztikus étterem is található, amelyben román, magyar, olasz, ázsiai konyha remekei kóstolhatóak meg. A legnívósabbak között megemlíthetjük a Graf, a Vinoterra, a Corsarul, a Pizza e Vino, a Leonesse, a Scorillo, a Capitolium éttermeket. A Körösre néző, vagy terasszal rendelkező éttermek közül ajánlható a Crinul Alb, a The Bridge és a Vandana.

Nagyvárad és Bihar nevezetességeiről, tematikus túrákról további információ a kétnyelvű www.thematic-routes.eu weboldalon található.

Fotó: Cristian Horgos

A Körösök grófjánál

Az első Kálnoky gróf a Körösök vidékéről származik és a 13. században kapott nemesi rangot Magyarország királyától, miután megmentette életét egy vadászat alkalmával, feltartva az uralkodó felé tartó megvadult medvét. Kálnoky – egy medvét nyilakkal ábrázoló nemesi címer mellé – megkapta továbbá azt a kovásznai birtokot is, mely a táj szempontjából nagyon hasonlít a Körösök völgyéhez.

A huszonötödik generációs Kálnoky Tibor gróf fiatalágát Franciaországban, Hollandiában és Németországban töltötte, feleségével, Annával Magyarországon házasságot kötött össze. Kálnoky visszaszerelte régi tulajdonait a Sepsiszentgyörgy melletti Sepsiköröspatak környékén, mely település Romániában az egyetlen, mely a Körösöktől távol is a nevében hordozza a Körösök völgyével való összefonódást, rámutatva egyben Köröspatak régi nemesi családjának eredetére is.

Károly herceg, az Egyesült Királyság hercege, egyik hű támogatója Erdély hagyományainak és turizmusának. Számos autentikus házat vásárolt már itt, melyeket barátja, Kálnoky Tibor Sepsiköröspatak grófja igazgat. Így adódott lehetőség arra, hogy Kálnoky családjával együtt visszaköltözhetett a Körösök völgyében lévő családi udvarházukba, gyermekeiket itt járattva iskolába is.

Kálnoky Tibor többször eljutatta a sajtónak az ökoturizmust ösztönző üzenetét, illetve az európai víziókat tápláló értékrendszerekről szóló véleményét: „Külföldön inkább negatív jellegű sajtója van Romániának és mi arra próbálunk rámutatni, hogy milyen is az igazi turizmus. A mi identitásunkban nem számít annyira az a tény, hogy magyar-e vagy román, sokkal

Kálnoky vendégház, Miklósvár

Kálnoky Tibor gróf

Károly herceg is meglátogatta Köröspatakat

inkább fontos a közös identitás, amely közelséget mutat a természettel”.

A Romániába látogató külföldi turisták megismerhették a Kálnoky Tibor által felújított értékeket és ennek köszönhetően a gróf által üzemeltetett turisztikai komplexumok bekerültek a „The Independent” magazin által készített legjobb „10 vadonbeli kirándulás” és a legjobb „etnikai értékeket őrző kirándulás a világból” ranglistába.

Fotó: Cristian Horgos

A legrégebbi udvarház

A legrégebbi bihari udvarház, melyet történelmi műemléknek nyilvánítottak, a Borsa családé Tenkeszélak-Feketekápolna községben. A Borsa család története a tatárok felett győzedelmeskedő Kolozs megyei Borsa völgyéből, a Kis-Szamos egyik mellékfolyójának környékéről származó Borsa Loránd erdélyi vajdáig nyúlik vissza. Egyes feltételezések szerint ő és testvére, Borsa Kopasz állhattak az 1290-ben Körösszegen, IV. László király ellen elkövetett gyilkos merénylet mögött.

Történelmi műemlék udvarházak

A Bihar megyei történelmi műemlék listán, a romániai kulturális vagyont képző kastélyok és udvarházak szerepelnek, számos több öszeomló félben van. (A nagyváradai palotákkal külön cikk foglalkozik.)

- Tenkeszélaki Borsa család udvarháza és a kolostor romjai
- Oláhszentmiklósi Toldy család kastélyának romjai
- Élesdi Batthyány-kastély (ma kórház)
- Árpád településen, Markovic udvarház (Feketebátor község)
- Esküllői udvarház
- Bályok településen található Degenfeld-Schomburg-kastély
- Belényesi Forgách Ház és Román Kaszinóház
- Fényesház (romjai), nemesi kúria Csokalyon
- Miskolczy udvarház Illye településen
- Fráter udvarház és Draveczy udvarház Gálospetrin
- Zichy vadász-kastély Magaslaka településen (Élesd)
- Zichy vadász-kastély Körösgégyenyben
- Alsólugason Zichy Dominik gróf udvarháza (ma iskola)
- Erdőgyarak, Tisza-kastély
- Csáky-kastély, Margitta (ma Polgármesteri Hivatal)
- Komáromi-kastély Ottományban
- Nagyszalontán, Arany János Palota és Roth Ármán ház
- Székelyhídi Stubenberg Palota
- Udvarház (ma öregek otthona), Szalárdon
- Telegdy-kastély (ma iskola) Mezőtelegden
- Zathureczky-kastély, Cécke

Írta: Kazinczy István

Írta: Bonyhádiné Pásztor Enikő

Körösladány

Amint a Körösök feltöltő munkája lehetővé tette, Körösladány környéke is alkalmassá vált az emberi megtelepedésre. A település határának története mintegy 7000 éves múltra tekint vissza, ebben az időszakban, az újkor elején a Körös-kultúrát képviselő népség hozta létre a térség első állandó telepeit. Noha az évezredek alatt a különböző népek többször váltották egymást, a Sebes-Körös alsó szakaszának vidéke folyamatosan lakott volt. A honfoglalás idején Körösladány területe szlávok vagy elszlávosodott avarok szállásterülete volt. Erre a település szláv személynévből képzett, de már magyar névadású, hajdani Nadány neve is utal.

Ez az őslakosság a 10. század közepén került a Vata nemzetség uralma alá, amely Vata 1046. évi pogánymegmozdulása után elhagyta faluját. A helyükre bessenyőket telepítettek, akiknek települése a tatárjárás idején néptelenedett el. Az ismét lakatlanná vált pusztát 1245-1247 táján a Borsa nemzetség egyik, utóbb Nadányi családnéven feltűnő ága kapta adományként. Ők népesítették újra a birtokközpontra való települést, ahová a Nadányiak 1410 és 1425 között – a gyulai várral egy időben – várkastélyt is emeltek. A magyar nyelv történetében ez idő tájt lezajló folyamat következtében – melynek során az 'n' hang több esetben felcserélődött az 'l' hanggal – Nadány neve mind gyakrabban olvasható Ladány változatban is, kiegészülve a „Körös” megkülönböztető jelzővel.

A Körös-vidéki reformációt leginkább oltalmazó Nadányiak 1552-ben kastélyukban hívták össze a körösladányi zsinatot, 1553-ban pedig Körösladány vált a János Zsigmondot trónjára visszaültetni kívánó főúri szervezkedés központjává. A török hódoltság, majd a Rákóczi-szabadságharc idején a település többször elnéptelenedett, de a zűrzavaros időszakok elmúltával mindig visszatértek lakosai. A megtelepedés véglegesen 1712-ben szilárdult meg. Ennek az új honfoglalásnak az emléke a vén Márkus mondája, amelyet Arany János is megörökített „A hamis tanú” című versében. A rebellis Nadányi család közel fél évezred után, 1720-ban vesztette el Körösladányt, valamint a Póhalomtól Vésztőig, illetve Szeghalmon át Füzesgyarmatig és Bucsáig terjedő, járásnyi területű Békés megyei birtokát. Királyi zálog fejében azt a később bárói rangra emelt Harruckern János György szerezte meg más, szintén elkobzott békési földekkel együtt. Az új birtokos rögvest kijárta a kormányzatnál a Körösladány név kizárólagos használatát a hűtlenség által bélyeg-

zett régi birtokos emléket feledtetni akarva”.

Körösladány fejlődése a 18. század vége táján kezdettismét fölívelni, amikor a település és tágabb környéke örökség révén a báró Wenckheimek tulajdonába került. 1790 és 1840 között járási székhely, majd a birtokos család által 1803 és 1805 között – vélhetően az elpusztult Nadányi-várkastély helyén – megépített kastélyának köszönhetően a Mezőberényt, Köröstarcsát, Szeghalmot, Füzesgyarmatot és pusztáit (köztük Bucsát és Fást is) magába foglaló uradalom központja. A társadalom átrétegződése a kiegyezést követően vette kezdetét, s a 20. század első felének – immár a gróf Meranok által örökölt – Körösladányát erőteljes parasztpolgári viszonyok jellemezték. A század második felétől ezt az utat terelte más irányba a népi demokratikus fordulat, ami a településfejlődés megtorpanását vonta maga után. A rendszer-változás hozta átalakulás a helyi vállalkozások megerősödését, nagyvállalatok (Henkel Magyarország Kft., Alpa Műanyag-csomagolóipari Kft.) megjelenését, 2007-ben pedig Körösladány városi rangra emelését eredményezte.

Körösladány lakossága büszke a múltjára, éppen úgy, mint neves szülőitőre is, így többek között a polihisztor református prédikátor Nadányi Jánosra (1643 k.-1707), a szabadságharc és a török emigráció tisztjére, az olasz egyesítés mártírjára, Tüköry Lajosra (1830-1860), az európai hírnevet szerzett vegyész Lengyel Bélára (1844-1913) és az eklektikus stílus előfutárává vált építész Kiss Istvánra (1857-1902). Miként a békési főispán, miniszter és miniszterelnök báró Wenckheim Bélára (1811-1879) is, aki ugyan Pesten látta meg a napvilágot, de Körösladányban lakott, ahol a nyughelye is található, hasonlóan az 1951-ben Körösladányba kitelepített író-történész Asztalos Miklóshoz (1899-1986).

Fotó: Sipos Imre, Szabó László

A báró Wenckheim család kápolnája és kriptája

Sebes-Körös

Virágok, motívumok és színek

Ma, a 21. század elején kedves mosolyt csal az arcunkra, amikor az utcán szembejön velünk a Kárpát-medence hímzészvilágának egy-egy színes motívuma. Reneszánszát éli a kézimunka, motívumok tűnek fel farmernadrágokon, pólókon, telefontartókon és válltáskákon is.

Vajon tudjuk-e milyen gazdag vidékünk hímzészvilágát, miféle motívumokat örököltünk a rég nem használatos ruhadarabokról? Tájházaiban és múzeumokban látható régi ködmönök, alsószoknyák, kötények, párnák, lepedők és dísztrüklők őrzik e gazdag minta- és színvilágot az utókor számára. Vegyük elő az örökölt textileket, ismerkedjünk a díszítések sokféleségével, és ha kedvet kapunk hozzá, hímizzünk, szöjünk, ezzel járulva hozzá ahhoz, hogy sokáig maradjon köztünk e színes világ.

Dr. Illés Károlyné hímző és szövővel, a népművészet mestereivel beszélgettünk a Dél-Alföld jellegzetes hímzéseiről.

– Milyen érzés ma szembesülni a népművészeti motívumok újrafelfedezésével, hiszen évtizedekig csak néhány alkotó kör és hímző tartotta életben ezt a tudást?

– Nagy öröm látni a fiatalok érdeklődését, kezdenek mintákat rajzolni, fonalakat beszerezni, hímezni, és eljönnek a hímzőkörökbe is. Én is fiatalként indultam gyűjtőutakra, hogy minél több tárgyat és díszítőtechnikát megismerjek.

– Ebben az időszakban kezdődött a hímzés az életben?

– Nem, jóval korábban. Nagymamám és anyukám készített babákkal nőtem fel, tőlük tanultam a szívvel készített tárgyak szeretetét. Gyermekkorom óta hímzek, sok minta a kezembe ivódott fiatal lány koromban, de akkortájt még nem éreztem ennek jelentőségét. Aztán jött az a bizonyos gyűjtőkorszak, ekkor döbbsentem rá, hogy milyen fontos tudás van a birtokomban, a kezemben.

– Kinek az irányításával kezdted meg a hímzész minták felgyűjtését Békés megyében?

– Dr. Szabó Imréné vezetésével az 1970-es években indult el az aktív gyűjtőmunka egy kis csoporttal, melynek én is részese lehettem. Neves néprajzosok, Dr. Varga Mariann és Borbély Jolán biztatására jártuk a településeket, rajzoltuk a mintákat. Többek között ekkor bukkant rá Hentz Lajos iskolaigazgató és testvére, Teréz gyűjtőútjuk alkalmával

Dél-alföldi szúcshímzés irházó öltéssel

a mezőberényi, régi stílusú szőrőhímzésre (egy kotló alatt). E hímzést Dr. Fél Edit, a Néprajzi Múzeum munkatársa is nagyra értékelte, hiszen a régi stílusú hímzések terén fehér foltnak számított ez a vidék. A gyűjtések alkalmával kerültek elő például a nagybányhegyesi szlovák főkötők is.

– Miképpen őrizhetőek meg ezek az értékek egy olyan korszakban, amikor a ködmön, a hímzett párnacsap, a főkötő és a dísztrüklő már kimentek a divatból?

– Ez lett a mi nagy feladatunk. Kerestük a hímzés új használati lehetőségeit, melynek során megmarad az öltéstechnika, nem változik a motívum, de az új funkcióknak megfelelően új kompozíciók szülehetnek. Ennek nyomán hamarosan kialakult a lakáskultúrában és az öltözködésben is a hímzész motívumok új helye. Ezt az értékmentő tevékenységet segítette az akkoriban induló Országos Népművészeti Kiállítás és a Kiss Jankó Bori Országos Hímzőpályázat, melyek azóta is motiválják a hímzők tevékenységét.

– Kérlek, mutass be nekünk néhány jellemző hímzést a Dél-Alföldről!

– Természetesen csak érinteni tudjuk ezt a hatalmas témát. Tudni kell, hogy vannak régi stílusú, új stílusú és legújabb stílusú hímzések. Az egyes vidékek különféle öltéstechnikákat

Hímzész minta tervezése

Dél-alföldi gyapjú szőrhímzés

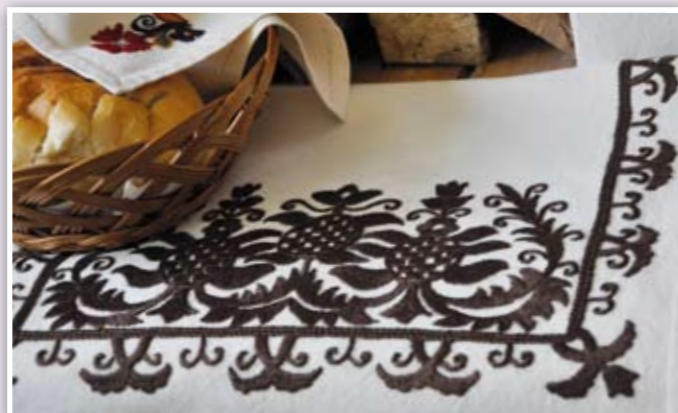
használnak, más-más motívum- és színvilágban gondolkodnak, eltérő fonalakkal öltenek. Ez a sokszínűség forrása.

– Mit kell tudni a régi stílusú hímzésről?

– Ezek az úgynevezett szőrhímzések, melyekhez a magyar rackajuh gyapjából készült, durvább minőségű fonalat használtak. Ezeknek a hímzéseknek az alapját a házi szőttesek adták, amely a mi vidékünkön – mivel kendertermő régió volt – leginkább a kendervászon, ritkábban a lenvászon volt. A fonalat növényi festékekkel színezték, így a színvilág harmonikus volt és csupán néhány tónus jellemezte. Az alkalmazott színek közül a barna és a nyersfehér a gyapjú természetes színe, a téglavöröset a festőbuzér és a vöröshagymahéj, az okkersárgát pedig például a sáfrány festőleve biztosította. A kéket volt a legnehezebb előállítani. Érdekesség, hogy volt olyan időszak, amikor a posztógyárakból kilopott katonai ruhák szabása alkalmával keletkezett hulladékokat főzték ki és annak kék levélvel festettek.

– Milyen további hímzéseket érdemes még megismernie az itt élőknek?

– Jellegzetes a Dél-Alföld szűcs-hímzése, mely a ködmönöket és a subákat díszítette. A különféle nemzetiségek szűcs-műhelyeiben készült ködmönök eltértek egymástól szabásukban, hosszukban, a motívumok helyében és kompozíciójában, valamint színösszeállításukban is. Ami közös volt, az a díszítésmények világa és elnevezései (pl.: tojásrózsa, pávaszem, gránátalma). A szűcsök céheiket is nemzetiség szerint alapították. Magyar szűcsközpont működött Békésen és Füzesgyarmaton, szlovák Békéscsabán, Mezőberényben, Szarvason és Tótkomlóson, román céhek voltak Kétegyháza és Gyulán, míg német szűcsök is dolgoztak Mezőberényben.

Mezőberényi szőrhímzés

– Milyen jellegzetes motívumokat találunk a szűcs-hímzéseken?

– A rozmaringos ág, a tojásrózsa, valamint a páros és hármas levelek minden ködmönön fellelhetőek, emellett jellegzetes virágmotívumok az ibolya, a kékfefejejs, a tulipán és a szegfű. Központi helyen díszít a szűcs-hímzéseken a pávaszem, a gránátalma, valamint a kakas és a szív-motívum is. Jellegzetes tömött mintázata miatt ki kell emelnünk a tótkomlósi, legszínesebbnek számító szűcs-hímzést, amelyen minden szabad bőrfelületet minta töltött ki. Ezzel ellentétben a legvisszafogottabb, szarvasi szűcs-hímzés fekete színhatása miatt ismert, amelyet orgonalila és permetkék elemek tesznek kissé élénkebbé.

– A hímzésen kívül más technikákat is alkalmaztak a szűcsök?

– A hímzés mellett használt berényi és csabai bőrrátétes eljárás lényege, hogy a szlovákok színes bőrdarabok felöltésével alakították ki a mintákat. A magyarok ködmönjein a fehér, hímzett irhabőr is megjelent. Ez utóbbi technika a terítők irhabőrzésében maradt fenn. Ma gyönyörű terítők, függönyök és egyéb lakástextilek hordozzák magukon ezeket a hagyományos díszítéseket.

– Ha valaki szeretne elmélyülni a magyarországi hímzés-kultúrában, hogyan juthat további információkhoz?

– Azt gondolom, hogy a Hímzés-minta gyűjtemény című könyvem segítséget nyújthat eligazodni, ha valaki szeretne tájékozódni a Kárpát-medence hímzései között.

Fotó: Barcsay Andrea

Dr. Illés Károlyné (sz. 1947, Nagybánhegyes) szövő, hímző népművész, a Békés Megyei Népművészeti Egyesület titkára és az Országos Hímző Szakbizottság elnöke. A békéscsabai Rozmaring Hímzőkör vezetője, számos hazai és külföldi népművészeti kiállítás résztvevője és rendezője. A magyarok lakta területek tájegységeinek hímzésével foglalkozik, de tevékenysége – amely gyűjtőmunkát is magában foglal – elsősorban Békés megye hímzéskultúrájára és a Békés megyei szűcs-hímzésekre irányul. Több díszítőművészettel foglalkozó kiadvány illusztrátora és szerzője.

- 1984 Népművészet Ifjú Mestere
- 1989 Népi Iparművész
- 2003 Népművészet Mestere Díj
- 2011 Országos Élő Népművészet Pályázat – Rozmaring Hímzőkör Gránátalma Díj

A komádi hímzés lepedővégekről került elő

KÖRÖS-VÖLGYI SOKADALOM

Gyula, Várkert

„Közhírré tétetik, hogy a Körös-Völgyi Sokadalom minden évben megtartatik. A gyulai vár tövében nyaranta oly vásár szerveződik, hol a Dél-Alföld legügyesebb mesterembere mind-mind bemutatják. Megszokott a vásári forgotag, csöröge, néptánc és népzene, tánkra perdül leány és nagyszüle. Van mindig játék, Körös-völgyiek főzőversenye, kiderül ki az év fazekasmestere. Megtudható, mire jó a morzsoló és a kalán, mitől hengeredik a kürtőskalács a fán. Aki látja, nem bánja meg soha, napokig tart a vásári komédia. Hiszen a népi vigasztalás a felnőttek is kijár, főként, ha portékával megtelik a kosár.”

Amikor 2000-ben Millenniumi Sokadalom néven először került megrendezésre a fesztivál, a szervezők sem gondolták, hogy a rendezvény ilyen mély gyökeret ver Gyulán, a vár tövében. Az elmúlt 13 év igazolta, hogy a sokadalom várva várt program a szakmának, a turistáknak és az itt élőknek egyaránt.

A Békés Megyei Népművészeti Egyesület elnökével, Pál Miklósné Ancival beszélgettünk.

Mesterség bemutató – pásztorbot faragás

Békés megye élő népművészete kiállítása a fősátorban

– Aki megfordult már a rendezvényen, az érezhette annak családi és nosztalgikus hangulatát. A hét-köznapok rohanásából kiszakadva mintha megállna itt az idő, hasonlóan a budai várban megrendezésre kerülő Mesterségek Ünnepehez. Van-e kapcsolat a két rendezvény között?

– Az alap gondolat ugyanaz: az élő népművészet bemutatása a nagyközönségnek vásári hangulatba ágyazva. Ennek a célnak a megvalósításáért tevékenykednek három napon át a kézművesek, a népzeneészek, a néptáncosok, így szerveződik minden év júniusában, a Gyulai Várszínház évadnyitójaként a sokadalom.

– Mi a titka a rendezvénynek? Hogyan tudja évről-évre megtartani azt a minőséget, amely a legjobb alföldi kézművesek és táncosok mellett nagyszámú vendéget is vonz?

– Elhivatott szervezői csapat áll a fesztivál háttérben, amely az elmúlt évek során a legjobb tudása szerint gyarapította a programkínálatot. A rendezvény főszervezője a Békés Megyei Népművészeti Egyesület, a szervezésben és megvalósításban részt vállaló partnerei a Békés Megyei Néptáncosok

Szövetsége, a Balassi Táncgyűttes, a Gyulai Várszínház, a Nemzeti Művelődési Intézet Békés megyei irodája és a Gyulai Nonprofit Rendezvényszervező Kft.

– Mikor került sor az első Körös-Völgyi Sokadalomra?

– 2000-ben, a millennium emlékévében. Sokan nem tudják, hogy az első két évben a térségi fesztivál Budapesten, a Hősök terén rendezett országos Millenniumi Sokadalmon is bemutatkozott, melyen Magyarország hat térsége mellett a Felvidék, Erdély és a Vajdaság is képviseltette magát. Ezután lett Gyula, a közép-korai téglavár kertje méltó helyszíne a rendezvénynek. Ebben az időszakban még a Millenniumi Kormánybiztosi Hivatal támogatta a programot.

– A külső támogatás megszűnését követően mi adta az ösztönzést a folytatáshoz?

– Gyula Város Önkormányzata mellénk állt, anyagi támogatásával is hozzájárult a programsorozat folytatásához. Emellett a szervezők lelkesedése sem csökkent, az első két év sikere, az élő népművészet bemutatásának vágya tovább munkálkodott bennünk.

– Térségi találkozó ez a rendezvény, ahol évről évre összegyűlnek a népi kézműves mesterek, a néptáncosok, a mesemondók, az énekesek és mindazok, akik a hagyományápolást fontosnak érzik. Mely programokat kedveli leginkább a közönség?

– Nehéz választani a rendkívül színes palettáról, de az alföldi népművészeti egyesületek vásárát mindenképpen ki kell emelnünk. Itt közvetlen a mesterektől vásárolhatunk békési kosarat, berényi háziszótttest, alföldi sütoedényt és sok egyéb népi használati tárgyat. A kézműves versenyek szintén nagy népszerűségnek örvendenek. A Dél-alföldi Fazekas Versenyen és a Dél-alföldi Fafaragó Versenyen a térség legjobb fazekasai és fafaragói mérik össze tudásukat, izgalmas és mókás helyzeteknek lehetünk tanúi, munka közben ismerhetjük meg a mestereket.

– A laikus közönség is belekóstolhat a kézművességbe?

– Természetesen. A népi mesterségek bemutatóit éppen azért hozzuk ki a sokadalomba, hogy aki még soha nem ült szövőszéken, avagy nem volt kezében csipkekészítő verőke, az is kipróbálhassa magát. Számos egyéb mesterségbe is bepillantást lehet nyerni, melyek alkalmával sokan kedvet is kapnak képzéseinkhez, amelyek között szerepel például a szövés, a fonás, a csipkeverés, a fafaragás, a csuhé- és szalmafonás, a nemezelés, az agyagózás, a bőrozés, a gyöngyfüzés, a tojásfestés, a cserép-kályha- és kandallóépítés és a mézeskalács-készítés.

– Mi tekinthető a rendezvény központi elemének?

– Egy hatalmas sátorban élő népművészeti kiállítást rendezünk be, melynek tematikája évről-évre változik. A legutóbbi sokadalomkor az asztal és környezete, az esküvő textíliái és a vesszőbútorok szerepeltek a programban, idén pedig a nemez- és bőrművesség volt a téma. A kiállítás megállásra szólít, figyelmünket a szépre, a természetesre, a hagyományosra irányítja. A zenés

Viharsarok legfinomabb pogácsája verseny

vásári forgatagból belépve a sátorba színek és formák ölelnek körül bennünket, és olyan tárgyak között sétálhatunk, melyek otthonunk díszéivé válhatnak. Ebben a közegben könnyen találhatjuk meg a kapcsolatot a régi és az új, a hagyományos és az újszerű között.

– A népmesék, a népdalok és a kézzel hajtott körhinta mellett mi minden várja még a legkisebbeket?

– A gyermekek egy régimódi játszótéren, népi játékokkal mulathatják az időt. Az erőpróbák, a gólyalábon járás és a kukoricamorzsolás mellett a kézműves játszóház is sok gyermek önfeledt szórakozását – és egyben tanulását – biztosítja.

– Manapság egyre többet halunk a népi gasztronómiáról. Hogyan jelenik ez meg a rendezvényen?

– A vendéglátók kenyérlángost, házi rétest, lepcsánkát, csörögét és kürtöskalácsot kínálnak. Nagyon népszerű a Körös-Völgyi Főzőversenyünk, amely a szabad tűzön készülő ételek megmérettetése. Kihirdetésre kerül a Viharsarok legfinomabb pogácsája díj, valamint évek óta bemutatkoznak a Dél-alföldi Mézeskalács-díszítő Verseny legjobbjai is.

– Milyen társrendezvények kapcsolódtak a sokadalomhoz az évek során?

– A Határmenti Összművészeti Fesztivál, az Országos Gyermektánc Fesztivál, a Békés Megyei Gyermek- és Kisgyűttesek Néptáncversenye, a Békés Megyei Táncosok Találkozója, valamint mindezek méltó zárása, a Néptáncgála.

– Mit ad a ma emberének a Körös-Völgyi Sokadalom?

– Nosztalgát, érzelmeket, ízeket és illatokat, mosolygót, nyílt tekintetű barátokat, embertársakat, és egy befogadó, értékörző közösséget. Jöjjenek el és ismerjenek meg bennünket!

Honlap: www.bmne.hu

Fotó: Békés Megyei Népművészeti Egyesület

Békés Megyei Népművészeti Egyesület:

Az 1990-ben alakult egyesület mára kiemelt helyet foglal el Békés megye köznevelésében. Tevékenységének fő célja a hagyományos népi kézműves tudás megőrzése és népszerűsítése. Élen jár a térség szellemi és tárgyi népművészeti örökségének feltárásában, megismertetésében. Szakmai és szervezeti szinten támogatja a helyi népi kézműves alkotóközösségek munkáját.

Az egyesület jelentős szerepet vállal az oktatás és képzés területén is. A Kézműves Szakiskolával közösen szervezi a népi kismesterségek középfokú tanfolyamait, a népi játék és kismesterség oktatói, illetve a népi játszóház vezetői kurzusokat. Az ország egész területéről és a határon túlról is vannak résztvevői az egyesület nyári népművészeti táborának, mely egyedülálló hangulatával évente 250-300 főnek nyújt életre szóló élményt.

Az egyesület mesterség-bemutatókkal, népi kézműves játszóházakkal és népművészeti kiállításokkal vesz részt a régió rendezvényein, emellett az Országos Textiles Konferencia, a Körös-Völgyi Sokadalom, gyermek és ifjúsági kézműves pályázatok, valamint a népi tárgyalakítás zsűrijének főszervezője.

Népi kézműves vásár Körös-Völgyi főzőverseny Régimódi játékok

A nemzet nyári színháza

A Gyulai Várszínház

Az ország első szabadtéri várszínházát fél évszázaddal ezelőtt, 1964-ben hívták életre. A folyamatosan bővülő programkínálatnak köszönhetően a Gyulai Várszínház július elejétől augusztus közepéig tartó évada mára összművészeti fesztivállá nőtte ki magát: a szervezők esténként történelmi drámákkal, kortárs darabokkal, opera-, musical-, balett- és bábszínházi előadásokkal, valamint komolyzenei, dzsessz-, blues-, népzenei és világzenei koncertekkel várják a kultúrára éhes közönséget. A jubileumi évad kapcsán Gedeon József igazgatóval beszélgettünk a várszínház múltjáról és jelenéről.

– Idén jubileumi évadához érkezett a Gyulai Várszínház. Melyek azok a legfontosabb események, amelyek az elmúlt 50 évet fémjelezték?

– Az idén ötvenedik évadát ünneplő Gyulai Várszínházban 1964-ben hangzott fel először Erkel Ferenc *Hazám, hazám* című áriájának dallama, mely azóta is az eseményorozat szignálja. A gyulai teátrum volt hazánk első várszínháza, s ma is az ország vezető szabadtéri színházai közé tartozik. Az ötlet, hogy Gyulán – a dubrovnikai példát követve – színházat kell létrehozni Miszlai Istvántól, a békéscsabai Jókai Színház rendezőjétől származik, akinek elképzelését a város és a megye vezetői is támogatták. A hatvanas években elsősorban külföldi szerzők

vígjátékait és – a szép, reneszánsz várudvarnak köszönhetően – történelmi drámákat mutattak be a várban, de a helyszín kitűnő akusztikája miatt a komolyzene is hamar megjelent a programban. Sík Ferenc, aki 1973-tól 1993-ig

Somogyvári Pál és Stefanik Irén 1964-ben a *Hernaniban*

volt a Gyulai Várszínház művészeti vezetője, elsősorban a kortárs magyar drámák és a határon túli magyar szerzők műveinek bemutatóhelyévé tette a várszínházat. A kilencvenes évek elejétől, a politikai rendszerváltozás után már olyan művek is elhangozhattak, amelyekre korábban nem nyílt lehetőség. A színháznak ettől kezdve már nem politikai üzeneteket kellett közvetítenie, így a repertoár összművészeti fesztivállá bővíthető ki. A kezdetektől mostanáig több mint 400 drámát játszottunk, amelyből 150 bemutató, 50 ősbemutató volt. Magam 1995 óta vagyok a Gyulai Várszínház igazgatója. Irányításom alatt továbbra is a műfaji sokszínűség jellemzi a teátrumot, a színházi előadások mellett szerepet kap a tánc, a zene, a képzőművészet, a film, valamint ezek kortárs irányzatai is bemutatkozási lehetőséget kapnak.

– Milyen előadásokkal várják idén a színházzszerető közönséget?

– A jubileum alkalmából szervezett ünnepélyes megnyitótól az idei évad egy héttel korábban, június 22-én

kezdődik. Az ezt követő, augusztus 11-ig tartó időszakban mindennap előadásokkal várjuk a nézőket. Négy új bemutatónk lesz az idei évben. Shakespeare *Hamletjében* Bocskári László rendezésében láthatja a közönség. Zalán Tibor *A fáklya kialszik* című darabját – mely a gyulai vár 1566. évi várvédelme témájában kiírt drámapályázat győztes műve – augusztus 2-án mutatjuk be Csizsár Imre rendezésében, de felolvasó-színházi formában az általunk felkért másik két szerző darabja is megtekinthető lesz. Emellett a programban szerepel egy harmadik felolvasó-színházi bemutatónk Krasznahorkai László írásaiból. A Kossuth-díjas író városunkban született, és itt töltötte első 18 évét. Most felkértem arra, hogy gyulai vonatkozású műveiből válogassunk a fesztiválra. A negyedik bemutatónk a Beatles együttesről szóló, *Bors Örmester* című musical lesz. Ezenkívül nemzeti drámáinkat, a *Bánk bánt* és az *Ember tragédiáját*, valamint az operák közül a Hunyadi Lászlót is bemutatjuk. Az idei évadban is széles műfaji kínálatot nyújtunk, mindenki megtalálhatja az ízlésének megfelelő programot. Látható lesz egyebek mellett a Szegedi Kortárs Balett *Carmína Burana* című táncjátéka, és idén is lesz Irodalmi Humorfesztivál, valamint Jazz és Blues Fesztivál világsztárok részvételével.

– Az összművészeti fesztivál keretében 2005 óta minden évben megrendezik a Shakespeare Fesztivált, mely mára nemzetközileg is elismert rendezvényre nőtte ki magát, több neves brit szaklapban is beszámoltak róla. Hogyan született meg a fesztivál ötlete?

– Én magam nagy Shakespeare-rajongó vagyok, a drámaíró műveit a színházművészet meghatározó alkotásainak tartom, ezért 1999 óta minden évben műsorra tűzzük egy-egy Shakespeare-darab bemutatóját. Miután a várat 2005-ben felújították, valami újat szerettünk volna létrehozni, ekkor született meg bennem az az ötlet, hogy rendezzünk itt egy nemzetközi Shakespeare-fesztivált. Mivel

a gyulai erődítés egy veronai típusú téglavár, úgy lehet itt eljátszani Shakespeare drámáit, hogy szinte nem is kell díszlet. Már a kezdetektől fogva olyan jeles rendezőket sikerült megnyernünk, mint Peter Brook, Purcărete, Necroșius vagy Koršunovas, akik mindannyian különböző módon mutatták meg nekünk Shakespeare világát. A londoni Globe Színház társulától kezdve a New York-i Aquila Theatre Company művészei mellett dél-koreai és japán színészek is megfordultak nálunk, tehát valóban azt mondhatjuk, hogy a rendezvényből nemzetközi fesztivál lett. Alapító tagja vagyunk az Európai Shakespeare Fesztiválok Networkjének, melynek köszönhetően már háromszor nyertünk európai uniós támogatást. Öt-hat társfesztivállal működünk együtt, így Gyulán is bemutatathatjuk Európa legjobb Shakespeare-produkcióit.

– Gyulán télen sem maradnak színvonalas előadások nélkül a színházbarátok, hiszen a nyári évad után kamaradarabokkal várják a közönséget.

– A Gyulai Várszínház Kossuth utca 13. szám alatt működő kamaratermében októbertől március végéig hetente mutatunk be kamaraszínházi előadásokat, önálló produkciókat, komoly- és könnyűzenei koncerteket, dzsessz- és népzenei esteket. Az egykori úri kaszinó 1906-ban épült, majd a háború után művelődési központ lett, s Jókai Kultúrház néven működött tovább. A színház 1996-ban kapta meg az épületet. Itt alakítottuk ki azt a 200 személyes kamaratermet, ahol a nyári évad produkcióihoz hasonlóan az ország legjelesebb művészei lépnek fel. Az épület előterében 1999-ben nyílt meg a Kamargaléria, ahol a legjelentősebb kortárs magyar művészek anyagait állítjuk ki.

– Igazgató úr több alkalommal is a nemzet nyári színházának nevezte a Gyulai Várszínházat. Mire gondolt pontosan, amikor így fogalmazott?

Stefanik Irén és Latinovits Zoltán 1966-ban *A néma leventében*

Horváth Sándor, Gurnik Ilona és Bessenyei Ferenc a *Bánk bánt*ban 1967-ben

A Song of the Goat Theatre az Edinburgh-ban több díjat elnyert produkcióját mutatja be idén Gyulán

A Gyulán élő színművész, Kovács Lajos Spiró György *Az iposztor* című drámájának címszerepében 2011-ben

– Valóban úgy vélem, hogy a Gyulai Várszínház a nemzet nyári színháza, hiszen a magyar színházművészet legjelesebbjei léptek és lépnek fel nálunk. Sík Ferenc a Magyar Nemzeti Színház igazgatója volt, vezetése alatt, a várszínház nagy korszakában olyan nagyságok álltak itt színpadon, mint Őze Lajos, Bessenyei Ferenc, Sinkovits Imre vagy Agárdy Gábor. A Nemzet Színésze címet 2000 óta osztják ki, mostanáig 22-en kapták meg ezt a titlust, s közülük 21-en játszottak Gyulán. Ezt egyetlen másik magyar színház sem mondhatja el magáról. Ez a kiemelkedő szám annak köszönhető, hogy az ország minden színházából hívunk művészeket, így sokszor olyanok is találkoznak itt, akik egyébként más társulatokban játszanak. A repertoárunk a Nemzeti Színházban is megállná a helyét, hiszen gyakran műsorra tűzzük a nemzeti drámákat, illetve további fontos magyar darabokat is bemutatunk.

– Az idei színházi világnapon igazgató úr Hevesi Sándor-díjat vehetett át. Kik kaphatják meg ezt az elismerést?

– A Hevesi Sándor-díj egy olyan szakmai elismerés, melyet az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Nemzetközi Színházi Intézet ítél oda. A több mint 10 évvel ezelőtt

Szűcs Nelli, Tóth László és Orosz Melinda a *Tótékban* 2004-ben

Götz Anna és Bessenyei Ferenc 1990-ben *A kassai polgárok c. darabban*

alapított díjjal minden évben három művészt és színházi szakembert tüntetnek ki. Az idei évben Mundruczó Kornél filmrendező és Khell Zsolt díszlettervező mellett színházigazgatóként és fesztiváligazgatóként jómagam kaptam meg az elismerést a magyar színházművészet külföldön való megismertetéséért és népszerűsítéséért. Nagy öröm számomra a díj, melyet elsősorban kultúraközvetítői tevékenységemért vehettem át. Azt hiszem, hogy ez a legszebb dolog, amit elmondhat az ember magáról. Egész életem a kultúra közvetítésének jegyében telt, hiszen korábban, magyar szakos tanárként a gyerekeknek igyekeztem a lehető legtöbbet átadni. Úgy gondolom, hogy a Hevesi Sándor-díj nemcsak számomra, hanem a Gyulai Várszínház számára is nagy elismerés, amely egy teljes pályaszakaszt minősít. Köszönöm a kollégáimnak azt, hogy 15 éve Magyarország egyik vezető szabadtéri színháza lehetünk, a siker közös munkánk eredménye.

Fotó: Gyulai Várszínház

Információ: 5700 Gyula, Kossuth u. 13. Tel.: 06-66/463-148
E-mail: gyulaivarszin haz@t-online.hu Honlap: www.gyulaivarszin haz.hu
www.shakespearefesztival.hu

Gáspár Tibor, Petrik Andrea és Kovács Krisztián 2010-ben a *Psychében*

CSABAI NYÁR 2013

Írta: CrisPer szerk.

Békéscsabán 100 éve nem látott mérvű építkezéseknek lehettünk tanúi az utóbbi években. A csatornázás, járda- és kerékpárút-építések, az energetikai fejlesztések után a Csabagyöngye Kulturális Központ építése illetve a belváros felújítása, mind egy tudatos városfejlesztési koncepció részei. Ezen városképzési beruházások legújabb gyöngyszeme a megújult Szent István tér.

Az infrastruktúra felújításán túl a főtér revitalizációjának célja, hogy olyan teret alakítsunk ki, amely felidéri a tér régi, patinás, eredeti hangulatát, így az újra a társadalmi élet központja lesz, minden lakos számára elérhető közéleti, művészeti, gazdasági, sport és szórakoztató tevékenységeknek adva otthont.

Városunkban a megújult tér lehetőséget nyújt eddig nem látott méretű és színvonalú rendezvényekre, közösségi programokra. A 2013-as CSABAI NYÁR lesz az új díszterem premierje, az első nagyszabású rendezvénysorozat a Szent István téren. A több mint 120 programból álló CSABAI NYÁR napi rendszerességgel kínál versesteket, koncerteket, gyermek- és családi programokat, szabadtéri színházi produkciókat, valamint térzenei előadásokat.

A városképet is meghatározó évszázados főtéri házak között végre megvalósul az a több évtizedes álom, hogy a Szent István tér újra Békéscsaba pezsgő főtere, Békés megye szíve legyen.

nos és Czumbil Örs) – *Ingyenes program* – „Városházi Esték”

Szent István tér 19.00 **Utcazene: Balázs Csongor és Berta Jimmy** – *Ingyenes program*

JÚLIUS 30–AUGUSZTUS 2.

Munkácsy Mihály Múzeum Nyári kézműves tábor – *Részvételi díj: 10.000 Ft*

JÚLIUS 31., SZERDA

Szent István tér 19:00 **Illyés József blues műsora** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 1., CSÜTÖRTÖK

Szent István tér 19.00 **Musical, musical!!! Komlósi Kata és Gulácsi Tamás estje** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 2., PÉNTEK

TeÁtrium (Ibsen udvar) 20.30 **Színházi Előadás – Árva Bethlen Kata és Lizi Melinda** – a Békéscsabai Jókai Színház művészeinek előadásában – *Jegyár: 1.500 Ft*

Csabagyöngye Kulturális Központ 20.30 **Lay Down kiülős koncert (terasz)** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 3., SZOMBAT

Szent István tér 19.00 **Kontor Tamás és Szabó Eszter koncertje** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 4., VASÁRNAP

Szent István tér 17.00 **Vasárnapi Fagyizó Kádár Ferkóval** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 5., HÉTFŐ

Szent István tér 19.00 **Premier Művészeti Szak-középiskola bemutatója** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 6., KEDD

Szent István tér 19.00 **Utcazene: Kabai Gábor gitáros** – *Ingyenes program*

TeÁtrium (Ibsen udvar) 18.00 **Családi Délután – színházi játszóház 6-12 éves korig** – Seregi Zoltán és Józsa Mihály a Békéscsabai Jókai Színház művészei vezetésével – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 7., SZERDA

Szent István tér 19:00 **ENDORFIN zenekar** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 8., CSÜTÖRTÖK

Szent István tér 19.00 **Musical, musical!!!** – *Fiatal művészek estje* – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 9., PÉNTEK

TeÁtrium (Ibsen udvar) 20.30 **Stúdió Előadás – Bor és Lányka** – Szarka Gyula zeneszerző és Szarvas József színművész estje – *Jegyár: 1.500 Ft*

Csabagyöngye Kulturális Központ 20.30 **Édeskeserű – unplugged kiülős koncert (terasz)**

AUGUSZTUS 10., SZOMBAT

Szent István tér 19.00 **Torony Band – nosztalgia-klub koncert** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 11., VASÁRNAP

Szent István tér 17.00 **Vasárnapi Fagyizó az Em-lékházzal** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 12., HÉTFŐ

Szent István tér 19:00 **Bross koncert** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 13., KEDD

Szent István tér 19.00 **Utcazene: Bogdány Tamás és barátai** – *Ingyenes program*

TeÁtrium (Ibsen udvar) 18.00 **Családi Délután – színházi játszóház 6-12 éves korig** – Kara Tünde (Jászai-díjas) és Czitor Attila a Békéscsabai Jókai Színház művészei közreműködésével – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 14., SZERDA

Szent István tér **Kerekes Jutka és csapata** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 15., CSÜTÖRTÖK

Szent István tér 19.00 **Cseh Tamás Dalok – Babócsai Réka és barátai** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 16., PÉNTEK

TeÁtrium (Ibsen udvar) 20.30 **Stúdió Előadás – Sinka István művei** – Horányi László színművész előadásában – *Jegyár: 1.500 Ft*

Csabagyöngye Kulturális Központ 20.30 **8. Klarinét és Szaxofon tábor kisegyüttese Random Trip** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 17., SZOMBAT

Szent István tér 19.00 **Felcsik Házhoz Jön – tánc-ház** – *Ingyenes program*

Csabagyöngye Kulturális Központ **ZENIT Fúvós-fesztivál** – *Ingyenes program*

Munkácsy Mihály Múzeum 14.00–17.00 **Szent István ünnepéhez kapcsolódó családi játszóház (Lenkefi terem)** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 18., VASÁRNAP

Csabagyöngye Kulturális Központ **ZENIT Fúvós-fesztivál** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 19., HÉTFŐ

Csabagyöngye Kulturális Központ **ZENIT Fúvós-fesztivál** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 20., KEDD

Szent István tér 11:00 **Szép cerceruska, előadja Csörtán Zsóka a Békéscsabai Napsugár Báb-színház művésze és Földesi Márton 15.00 Gyermekprogram 16.00 Vitrovszki zenekar – Vitéz László és zenekara 17.30 Csaba Néptáncgyűttes 18.00 Péterfi Bori & Love Band**

Kísérőprogramok:

9:00–20:00 Meseházi játszóház, vásár és kiállítás 11:00–19:00 Óriás ugrálóvár és elektromos kisautók – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 21. SZERDA

Szent István tér 19.00 **Acid Jazz Co. táncestje** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 22. CSÜTÖRTÖK

Szent István tér 19.00 **A Csaba Néptáncgyűttes műsora** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 23. PÉNTEK

Csabagyöngye Kulturális Központ 20.30 **Borsodi Blue kiülős koncert (terasz)** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 24. SZOMBAT

Szent István tér 19.00 **Positív koncert (ska, reggie)** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 25. VASÁRNAP

Szent István tér 17.00 **Vasárnapi Fagyizó a Lencsési Községi Házzal**

AUGUSZTUS 26. HÉTFŐ

Szent István tér 19.00 **Alföld Vonósnégyes koncert** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 27. KEDD

Szent István tér 19:00 **Renci Duó** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 28. SZERDA

Szent István tér 19.00 **Rave Trio – Vozár M. Krisztián és vendégei koncertje** – *Ingyenes program*

AUGUSZTUS 29. CSÜTÖRTÖK

Szent István tér 19.00 **Musical, musical!!! – Sánta László koncertje** – *Ingyenes program*

Munkácsy Mihály Múzeum 16.30 **Virág Éva kiállítás megnyitó (Munkácsy Mihály Múzeum Tégla Terem)**

AUGUSZTUS 30. PÉNTEK

Csabagyöngye Kulturális Központ 20.30 **Random Trip koncert (terasz)** – *Ingyenes program*

Csabagyöngye Kulturális Központ 20:30 **Orszlán kiülős koncert**

AUGUSZTUS 31. SZOMBAT

Szent István tér 19.00 **Varga Ádám és Kölcsey Szabolcs koncertje** – *Ingyenes program*

SZEPTEMBER 1., VASÁRNAP

Szent István tér 19.00 **Vasárnapi Iskolakerülő az Antovszki Band-dal**

SZEPTEMBER 2. HÉTFŐ

Csabagyöngye Kulturális Központ 20.30 **Elszállt a nyár... – A Csabai Színistúdió koncertje** – *Ingyenes program*

SZEPTEMBER 6. PÉNTEK

Szent István tér **Hagyományok tere** – Csabai nyárzáró kulturális és gasztronómiai fesztivál Operettgála a Békés megyei Szimfonikus Zenekarral – *Ingyenes program*

SZEPTEMBER 7. SZOMBAT

Szent István tér **VI. Csabai Blueskert fesztivál** – *Ingyenes program*

SZEPTEMBER 8. VASÁRNAP

Szent István tér **Békéscsaba, a Magyar Dal Fővárosa** – *Ingyenes program*

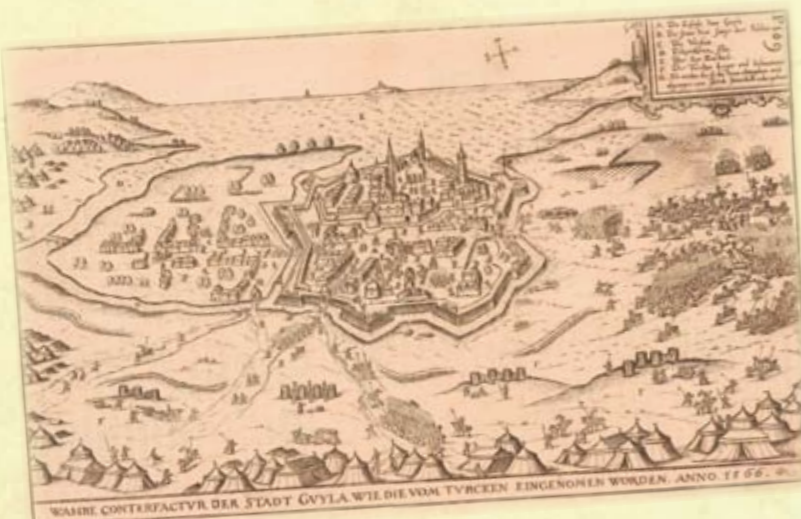
A végvári harcok színtere ma a régmúlt kincseit őrzi

Írta: Súr Enikő

A Gyula szimbólumának tekinthető várat a 15. század elején kezdték el építeni Maróti János macsói bán megbízásából. A török hódoltság időszakában a végvárrendszer fontos pillérévé váló erődítmény 1566-ban 63 napig tartó ostrom után került Pertev pasa kezére. A számos gótikus építészeti részletet megőrző síkvidéki téglavár és azt körülölelő gyönyörű várkert ma a városi rendezvények egyik legfőbb színtere. A felújított vármúzeumban 24 kiállítóteremben követhetjük nyomon Gyula középkori és kora újkori történelmét.

A gyulai vár múltja és jelene

A vár története ezer szállal kötődik a királyi udvarhoz. Az erődítést azután kezdték el építeni, hogy a bán 1403-ban adományul kapta a gyulai uradalmat Zsigmond királytól. Miután a Maróti család fiúágon kihalt, az uradalom és az ahhoz tartozó vár 1476-ban visszazállt az uralkodóra,

A gyulai várban 24 kiállítóterem várja a látogatókat

Mátyás királyra, aki néhány évvel később fiának adományozta azt. Corvin János 1504-ben bekövetkezett halála után özvegye, Frangepán Beatrix, majd annak új férje, Brandenburi György örökölte a királyi birtokot.

A Fehér-Körös egyik szigetére épült erődítmény véderejét a környező mocsárvilágnak köszönhetette. A vizenyős talaj miatt téglafalait tölgypfa cölöpökre és két méter magas terméske falakra emelték. A máig fennmaradt belső várat övező derékvár sarkain ötszögletű bástyákat építettek. Ezek egyikének helyén állították fel 1974-ben Tóth Béla bronzból készült lovasszobrát, a Végvári vitézt, mely a hősiességgel harcoló várvédők emlékét őrzi. A védőfalaként szolgáló derékvár nyugati bástyáját – a ma a Rondella terasznak helyet adó három méter falvastagságú ágyútoronyt – feltehetően Corvin János építtette a 15. században.

A végvárra nyilvánított erődítést 1560 körül Paolo Mirandola hadmérnök tervei alapján erősítették meg. A belső várat és a korábban kialakított külső várat huszárvárral és palánkkal – vagyis földbe ásott cölöpök közé döngölt agyagfállal – vették körül. Az 1800-as években lebontott külső védműből csupán a kaputorony maradt meg. Hazánk egyetlen törökök által emelt világi építményét később hozzáépítették a Harruckern–Weinckheim–Almásy-kastélyhoz. A torony hazánk egyetlen törökök által emelt világi építménye.

Az erődítmény a török korban az ország három legerősebb várának egyikévé vált, így nem meglepő, hogy ostrommal soha nem tudták elfoglalni, 1566-ban és 1695-ben is alku révén cserélt gazdát. A Pertev pasa vezette, 30-40 ezer főnyi török sereg 1566. július 2-án vette körül Gyulát, mely Szigetvár és Eger mellett a török szultán legfőbb célpontja volt. A települést mintegy 1500 magyar, szerb és horvát, valamint 600 német vitéz védte. A végvárak közül a gyulai erődítményt tartották a legtávolabbi védői: kilenc héten át sikerült ellenállniuk a töröknek. Miután a külső vár védhetlenné vált, a belső várban pedig vérhasjárvány tört ki, Kerecsényi László várkapitány megegyezett a törökökkel, hogy szabad elvonulás fejében szeptember 2-án átadja az erődítményt. Az ellenfél azonban nem tartotta be ígérését: a kivonulás napján rátámadt a várvédőkre. A kivonuló katonák közül csak kevesen tudtak elmenekülni, jó részüket fogságba ejtették vagy megölték. A vár kapitányát Nándorfehérvárra vitték, majd kivégezték. Gyula 129 éven keresztül maradt török kézen, az erődítményt csak 1695-ben a török katonák kiéheztetésével sikerült a keresztény csapatoknak visszafoglalniuk.

A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc idején a gyulai vár a császáriak kezén volt. A kurucok sikertelen ostromát követően az erődítés elvesztette katonai jelentőségét, egy ideig a megyegyűléseknek, a vármegyei börtönek és a levéltárnak adott otthont, majd főként gazdasági célokra használták. Történelmi szempontból az 1849-es esztendőben jutott újra fontos szerephez: a szabadságharc magyar tisztjeinek egy része, köztük a későbbi tizenhárom aradi vértanú közül tízen, a vár előtti téren rakta le a fegyvert az orosz seregek előtt. A várkertben látható honvédtiszti emlékmű ennek a szomorú eseménynek állít emléket.

Az erődítés régészeti feltárása és rekonstrukciója az 1950-es években kezdődött meg, múzeum 1962, színház 1964 óta működik benne. Teljesen felújítva, az új történelmi kiállítással 2005-től várja a látogatókat. A vár nem csupán kiállítóterem, hanem számos városi program színhelye. A nagyobb rendezvények alkalmával begyűjtik a korhű sütőház óriási kemencéjét, és felizzik a parázs a kovácműhelyben. A várkapolnában és a lovagteremben rendszeres tartanak esküvőket, fogadásokat, az egykori borozó pedig időszaki kiállításoknak ad otthont. A hét bizonyos napjain a Gyulai Kulturális és Rendezvényszervező Nonprofit Kft. szervezésében jelmezes tárlatvezetésen vehetnek részt az érdeklődők, ezenkívül táncház, alkotóház, múzeumpedagógiai foglalkozások, sétaszínházi előadások, gasztronómiai, népihangszer- és harci bemutatók színesítik az ódon falak között megtartott programokat.

A felújított vármúzeum

A 24 kiállítóterem nagy részében a korabeli és rekonstruált bútorkészítési tárgyak életszerű elrendezése által kaphatunk képet a vár egykori lakóinak mindennapjairól. Az emeleten található **fegyvertárban** egyebek mellett szűrő-, vágó-, sújtó- és löfegyvereket, valamint az 1848-49-es forradalom és szabadságharc gyulai eseményeinek emlékét állító tárgyakat helyeztek el. A teremben egy középkori vértet 19. századi mását is megvizsgálhatják közelebbről a látogatók. A múzeum **alabárdos szobájában** 15-18. századi szálfegyverek: lándzsák és alabárdok díszítik a falakat. A dolgozószobaként berendezett teremben gyönyörűen faragott 16-17. századi bútorkészítési tárgyak és a gyulai vár 16-18. századból való ábrázolásai is megtekinthetők. A **török terem**ben jellegzetes török fegyverek, hangszerek, használati tárgyak,

A Végvári Napokon korhű harci jelenetek idézik meg a török hódoltság időszakát

csecsebecsék és egy férfi viselését is kaphatunk képet a török uralom időszakáról, a **várúri fogadószobában** pedig 16. században készült tűzikutyák és 17. századi bútorkészítési tárgyak által nyerhetünk betekintést az egykori várakók életébe. A szobában a falfülke melletti ajtót kitérve a vár középkori árnyékszékének rekonstrukcióját is szemügyre vehetjük az érdeklődők. Az emeleten egy három teremből álló várúrnői lakosztályt is berendeztek. A múzeum egyetlen faburkolatú termében, a **várúrnői hálószobájában** egy 16. századi mosdószekevény, egy tükör, egy ollós szék, valamint egy hímezőráma rekonstrukciója is helyet kapott.

A földszinten fellelhető **kápolna** nem csupán a vármúzeum része, hanem szentmisék, istentiszteletek és esküvők helyszíne, ezért ez a többi teremmel ellentétben egyszerű és modern berendezést kapott. A helyiséget 1445. június 10-én szentelte fel Miklós tripolisi püspök, egri segédpüspök az apostolfejedelmek tiszteletére. A vár korabeli rangját jelzi, hogy itt őrizték egykor az esztergomi Főszékesegyházi Kincstár felbecsülhetetlen értékű múkincseit, a Mátyás-kálváriát. A díszes ötvösmunka másolatát a kápolna vitrinjében csodálhatják meg a látogatók. A négy egységből álló **várbörtönben** a kiállított tárgyak a középkori büntetési módokról vallanak. A termekben a kivégzések és a kínvallatások formáit, a középkori megszégyenítési módszereket, valamint a korabeli fogva tartás körülményeit és a testfenyítő büntetéseket ismerhetjük meg. A **sütőház** legimpozánsabb része, a kemence az erődítményben ülésező megyei tisztikar, az uradalmi személyzet és a rabok kiszolgáltatására épült a 18. században. Az erődítmény konyhájában egyebek mellett középkori cserépfazekakat, korsókat, fűszertartó és rézből készült konyhai edényeket állítottak ki.

Nyitva tartás: hétfőtől vasárnapig 9 órától 19 óráig
Információ: www.muvmagazyn.hu,
www.gyulaimuzeumok.hu

Fotó: Oláh Szabolcs, Rusznyák Csaba, Súr Enikő

Jaj, de BABA!

Babatarlat
Békéscsabán

Írta: Kotroczó Henrietta

A belvárosi lakóházak dzsungelében egy csodálatos mesevilág bújik meg. Somlyai Lajosné, Marika magán-babagyűjteménye az óvodás korú gyermekektől a felnőtt korosztályig mindenki számára szórakoztató programot nyújt. A kuriózumnak számító kiállítás mintegy 20 évnyi kitartó, szenvedélyes munkával állt össze.

A békési születésű tanítónő, tulajdonos 1994-ben, egy spanyolországi nyaralás alkalmával talált rá a gyűjtemény első darabjára, Alvarezre. A 20. századi karakterbabát a következő évben egy Párizsból származó kislány követte. A „Világ babái” sorozat 10 darabja után nem volt megállás: Marikát elragadta a babák semmihez nem hasonlítható világa, gyűjtésük szenvedélyévé vált. A több száz darabosra felduzzadt kollekciót eleinte otthon tartotta, majd hosszú évek dédelgetett álmának megvalósulásaként, két évvel ezelőtt, 2011-ben nyitot-

ta meg babakiállítását a megyeszékhelyen, a Munkácsy utca 7. szám alatt.

A mintegy 90 m²-es területen több mint 800 különféle baba került elhelyezésre a tematikusan kialakított vitrinekben. A babák eredeti ruhában vagy éppen a tulajdonos keze munkáját dicséző öltözetben, különböző kellékekkel kiegészítve tekinthetők meg. Vásárolt és ajándékba kapott babák egyaránt megtalálhatók a gyűjteményben. Amit Gombóc Artúr érezhetne egy csokigyárba betérve, azt élhetik át a tágra nyílt szemmel ámuló gyerekek a megszámlálhatatlanul sokféle baba között. Ismert mesefigurák, porcelánbabák, rongyból, műanyagból, fából, papírmasékból, szilikonból készült babák, aprók és óriás méretűek, régi és egészen modern darabok tárulnak a látogatók szeme elé. Az egyedi babák mellett helyet kaptak a tömegigények kielégítését szolgáló darabok is. A Négy Évszak Terem lakóin, a mesecirkuszos vitrin-

A gyűjtemény első, „alapító” darabja: Alvarez

A babakiállítás megálmodója a Vanda nevű élethű (reborn) babával

A Négy évszak terem őszi és téli babái

szereplőin, a népművészeti vagy nemzetiségi babák gyűjteményén keresztül a szemlélődő előtt kitarul az egész világ. A változatos díszletek között elhelyezett tárgyak sokszínűsége szemet gyönyörködtető. Mindegyik babának megvan a maga külön története, melyről a tulajdonos az érdeklődőknek szívesen mesél. A tapasztalatok szerint a tárlat magával ragadó, fantáziát megmozgató élmény, melyet nem lehet megunni. Aki egyszer látta, biztosan visszatér máskor is.

A bababirodalom gazdája további álmok megvalósításán dolgozik. A múzeum területét újabb helyiséggel szeretné bővíteni, hogy a még bemutatásra váró darabok is méltó helyre kerüljenek. Annak érdekében, hogy a „mindent a szemnek, semmit a kéznek” elvvel szakítson, és még élményszerűbbé tegye az itt eltöltött időt a gyerekek számára, pályázati forrás bevonásával óriásbabaház kialakítását tervezi, mely játszóházként és gyermekmegőrzőként is funkcionálna. S hogy a gyűjtemény darabjaira ácsingózó gyermekek még elégedettebben távozzanak, a jövőben művészbabák árusítását is szeretné megvalósítani.

A Babaház vendégkönyvébe egy idős tanító néni az alábbi sorokat írta:

„A babák gyermekkorunk emlékképei. De ez a kiállítás sokkal több annál. Vajon melyek vagyunk mi? A világnak hátat fordító bújócskázó? A nagy szemekkel rácsodálkozó vagy a hetykén nyelvet öltő? A kötélén rángatott Marionett vagy a szomorú szívű bohóc? Tesék választani! Itt a tükör!”

A kérdésre a választ megtalálják hétfő kivételével, keddtől vasárnapig 10.00 és 18.00 óra között a Mesés Babaházban.

Bővebb információ:

(70) 526 8955, www.facebook.com/MesesBabahaz

Fotó: CrisPer szerk.

A kiállított babák sokszínűsége szemet gyönyörködtető

Virágos Békés

Írta: Hajdu Lívía

Szeretettel várjuk a Dél-Alföld egyik legvirágosabb településén!

Virágokkal övezett főút vezet be a városba érkezőket az 1795-ben épült római katolikus templomig

Békés városa az elmúlt esztendőben minden alkalommal nevez a Virágos Magyarországért virágosítási, parkosítási és környezetszépítő versenyre. Számos különdíj elnyerése után a település 2011-ben a legrangosabb elismerést érdemelte ki, Arany Rózsa díjat kapott. Ezt a címet a hat magyarországi régióban osztják ki, Békés a Dél-alföldi régió legvirágosabb települése lett.

Szökőkút a Múzeum közben

Látványos, út menti virágsor fogadja a Békésre látogatókat, a virágba borult főtér pedig Békés egyik legszebb, a látogatókban mély nyomot hagyó része. A helyi önkormányzat minden évben kiemelt figyelmet fordít a vonzó településkép és az esztétikus lakókörnyezet kialakítására, megőrzésére. Évente 15-20 ezer egynyári virágpalántát ültetnek a város számos pontján. A kiültetett virágok jelentős részét magyar fajták alkotják, melyek klimatikus viszonyainkhoz jobban alkalmazkodnak és a kórokozókkal szemben is ellenállóbbak. Az idei egynyári különlegességek között megtalálható a Kleopátra tüje és a Begonia Stara, a díszfüvek között pedig a mexikói árvalányhaj, illetve a sárga levelű, bordó bugájú díszköles.

A belterületet átszelő Élővíz-csatorna ökológiai folyóként szolgál a település mozaikos elrendezésű zöldfelületi rendszerében. A Kettős-Körös városzéli környezete – jelentős természeti értéket képviselve – még magán viseli az ártéri ligeterdők sajátosságait, ezért vonzó célpont a horgászturizmus számára, melyet a dánfoki kishajó-kikötő is erősít. Távlati cél az Élővíz-csatorna és a Kettős-Körös természeti környezetéből adódó turisztikai lehetőségek minél hatékonyabb kiaknázása és a zöldfelület-fenntartás szempontjából kiemelkedő jelentőségű öntözővíz-szükséglet biztosítása.

Békés zöldfelülettel kapcsolatos jövőbeni célkitűzései

A város törekszik a főközlekedési utak mentén húzódó zöldfelületek fejlesztésére, a fasorok hiányzó vagy elöregedett

Csendes sétaútvonalak a Békést átszelő Élővíz-csatorna belvárosi szakaszán

Az Erzsébet-ligetet a Karacs Teréz utcával összekötő híd - Békés a huszonegy hídja révén viseli a „Hidak városa” elnevezést

fáinak pótlására, valamint közparkjainak fenntartására és folyamatos fejlesztésére. A költséghatékonyság jegyében a következő években a Virágos Magyarországért verseny legfőbb bírálati kritériumává az egynyári virággyakat kiváltó évelők telepítése válik. A város frekvenciált helyein a klimatikus viszonyainkat kedvelő, dendrológiaileg értékes, valamint épített környezetünkkel is harmonizáló díszfák, díszcserjék, évelők és egynyári növények telepítése a cél. Békés emellett egy emlékfáknak helyet adó park létrehozását is tervezi.

A célokkal összhangban a város óvodáiban és iskoláiban kiemelt figyelmet fordítanak a természet- és környezetvédelem oktatására. Jó példa erre a Fürkész Központi Óvoda tudatos pedagógiai munkája, ahol 2013 szeptemberében egy új

A kiemelt képes virággy minden évben más-más szimbólummal köszönti a városba érkezőket

A várost észak-déli irányban átszelő Ófehér-Körösön nem csalódik az, aki vízre száll, hisz a víztükörre hajló romantikus fűzfák mellett evezhet az Erzsébet-ligeten át.

meteorológiai állomás kerül átadásra. A társadalmi összefogás keretében felépülő létesítményben napórát, valamint szélesség- és csapadékmérőt használhatnak majd a gyerekek.

A város minden évben különlegességgel készül a virágot kedvelőknek és a településre látogatóknak. A görögkeleti templomnál – az Ady utcai körforgalomnál – 2013-ban Békés város hivatalos zászlaja rajzolódik ki virágokból. A közelmúltban, az olimpia évében hasonló módon tisztelgett a település a békési sportolók és a jelenkori olimpikonok előtt, a város újjáépülésének 300. évfordulóját pedig „Békés 1711-2011” feliratú, képes virággy szimbolizálta.

Az országos megmérettetés mintájára, helyi szinten is megszervezi a város a Virágos Békés környezetszépítő versenyt. Minden évben szép számmal érkeznek nevezések a különböző kategóriákban. A Madzagfalvi Napok alkalmával díjat osztanak a legszebb virágos udvar-ház, virágos balkonveranda, virágos közintézmény, virágos tanya és számos egyéb kategóriában.

Fotó: Gazsó János

Virágos Magyarország

A Virágos Magyarországért verseny – immáron csaknem két évtizede – Magyarország legsikeresebb környezetszépítő versenye, amely évente közel kétmillió embert mozgósít a kulturált környezet megteremtése, megőrzése érdekében. A versenynek minden évben vannak kiemelt témái, melyek 2013-ban a helyi természeti értékek, a tájérték, illetve különös hangsúlyt kap a növény- és állatvilág megőrzése.

A virágos közintézmények kategória egyik győztese a Teleky Utcai Óvoda (Fotó: Teleky Utcai Óvoda)

Békéscsaba a sportturizmus fellegvárává válhat

Egyedi vonások, nagyszerű, kiaknázásra váró lehetőségek

Írta: Szigeti Csaba, Kotroczó Henrietta

Bátran állítható, Békéscsabán az idegenforgalom megélénkítésének egyik formája lehet a sportban, a sportturizmusban rejlő lehetőségek kihasználása. S bár a sportturizmusra vonatkozóan nem létezik általánosan alkalmazott definíció, ha elfogadjuk Hudson megfogalmazását, mely szerint „...a sportturizmus azokat az állandó lakóhelytől való elutazásokat tartalmazza, amelyek célja a versenysportban vagy a rekreációs sportban való részvétel vagy azok megtekintése, de lehet célja valamely sporttal kapcsolatos helyi vonzerő megtekintése, mint pl. sportmúzeum, sportstadion, hírességek csarnoka stb.”, akkor könnyen igazolhatóak a fentiek. Az is világos, hogy a sportturizmus a különböző turisztikai ágakkal szoros, sőt elválaszthatatlan kapcsolatban áll. Így például egyes elemei a rendezvény-, a konferencia-, a fesztiválturizmus és a kulturális turizmus szerves részei. Az alábbiakban kísérletet teszünk arra, hogy megvizsgáljuk, ezen elemek hogyan jelennek meg Békéscsaba város turizmusában.

A megyeszékhelyen a rendezvényturizmuson belül a sportágazat is helyet és rangot vívott ki magának. Gondoljunk csak vissza a műrepülő és ejtőernyős világválogató versenyekre vagy éppen a 2004. évi Női Kézilabda Európa-bajnokságra. Ezek mindegyike igen komoly szakmai, erkölcsi és anyagi sikerrel járt, a helyi turizmust élénkítette.

A nemzetközi megmérettetések, világválogatók alapfeltétele a megfelelő infrastruktúra, így a stadionok, sportcsarnokok és egyéb sportlétesítmények megléte. Ebben a tekintetben – bár az elmúlt években történtek fejlesztések – Békéscsaba városa sajnos nem áll a legjobban.

A nagy országos és nemzetközi viadalok, illetve a világválogatók megrendezéséért óriási a konkurenciaharc a települések között. Ennek ellenére – a tapasztalatok alapján – elmondható, hogy a válogatott csapatok szívesen jönnek Békéscsabára, egyrészt a szakszerű szervezés, másrészt az igen nagy szurkolói érdeklődés miatt.

A városmarketing, valamint a mozgás iránti érdeklődés felkeltése szempontjából kiemelkedően fontos, hogy minél több rangos, nagy tömegeket vonzó sportrendezvény kerüljön lebonyolításra Békéscsabán. Egyes nemzetközi viadalok megrendezésének már komoly hagyományai vannak. Az or-

szágos és a nemzetközi sportélet egy-egy programot már Békéscsabával azonosít (pl. Békéscsaba–Arad Szupermaraton), s a helyi érdeklődés is egyre számottevőbb.

Az elmúlt években több sporttörténelmi jelentőségű, igen nagy szurkolói és médiaérdeklődést kiváltó program házigazdája lehetett Békéscsaba. A női és férfi kézi- és vízilabda-válogatottak rendszeresen választották Békéscsabát egy-egy nemzetközi találkozójuk helyszínéül.

Tavaly ünnepelte megalakulásának 100. születésnapját a város és a megye legismertebb, legsikeresebb egyesülete, a Békéscsabai Előre. A centenáriumi eseményei – nemzetközi viadalok, mérkőzések, konferencia, emléktábla-avatás, ünnepi közgyűlés – számtalan drukker, sportrajongót, egykori sportolót vonzott a városba.

A konferenciaturizmuson belül mindenképpen helye lenne a sportkonferenciaturizmusnak, s bár Békéscsabán évről évre rendeznek valamilyen országos vagy régiós sportkonferenciát, sport fórumot, ezek többnyire csak egynaposak. Megfelelő turisztikai fejlesztésekkel – elsősorban szállodai férőhelybővítéssel – e területen előrelépésre számíthatunk.

Az aktív turizmus Békéscsaba egyik húzóágazata lehet, hiszen a feltételek adottak. Az Élővíz-csatorna jelenléte,

Sporttörténelmi kiállítás

a Körösök közelsége, a városban, illetve annak közvetlen közelében lévő parkok, erdők és horgásztavak, avagy az egyre javuló kerékpárút-hálózat mind-mind kiváló lehetőségeket rejtenek az előrelépéshez. Az extrém sportágakat tekintve ugyancsak rendkívüli adottságokkal bír a település. Békéscsaba igen komoly repülő és ejtőernyős hagyományokkal rendelkezik, a további extrém sportok lehetőségeinek megteremtésével a város további vendégeket vonzhatna.

A sportmúzeumok látogatása a kulturális turizmus része. Ma már mind több városban érzik úgy a sportban tevékenykedők, hogy lenne mit megmutatniuk az utókornak, így egyre több helyen alakítanak ki sportmúzeumokat. Békéscsabán 2010 őszén jött létre a Sporttörténelmi Gyűjtemény a Városi Sportcsarnokban. Habár jelenleg átalakítása, aktualizálása miatt nem látható a tárlat, a többes látogatottsági szám azt jelzi, hogy komoly érdeklődést kelthet egy ilyen típusú kiállítás.

Egy-egy sikeres csapat mérkőzéséért akár több száz, esetenként több ezer kilométert is hajlandóak utazni a szurkolók. Bár igen szorosan kapcsolódik a sportrendezvény-turizmushoz, ezt a szegmenst érdemes megkülönböztetni. Egy valóban eredményes, a média által is kiemelten kezelt, népszerű csapat fenntartása és versenyztetése komoly, s állandó turisztikai érdeklődéssel járhat. Békéscsabán az elmúlt években történt e téren előrelépés, hiszen a női kézilabdacsapat három egymást követő esztendőben is elindulhatott a nemzetközi kupában (EHF-kupa). Azt azonban már ebben az időszakban is lehetett tudni, hogy a rendszeres európai kupaszerepléshez, valamint a nemzetközi szinten is számottevő eredmények eléréséhez a korábbiaknál jelentősen nagyobb támogatói szerepvállalásra lett volna szükség.

A sportolók felkészülésének bizonyos szakaszában kifejezetten fontos, hogy a megszokott közegükből kiszakadva csak a sporttevékenységre koncentrálhassanak. Az edzőtáborok valójában erre szolgálnak. A különböző sportágak ugyan más és más infrastruktúra-igénnyel bírnak, de elmondható, hogy Békéscsabán több sportág edzőtáboroztatásra is lehetőség van. Többek között rendszeresen itt készül a kick-box válogatott, egy-egy korosztályos kézilabda-válogatott, illetve gyakori vendég valamely arab futballcsapat is. Alapvetően jellemző, hogy a sportolók ilyenkor az alacsonyabb fokozatú szállásokkal is beérik. Éppen ezért helyszíneként kifejezetten ideális az iskolacentrum és környéke, hiszen kis távolságon belül megtalálható a kollégiumi szállás, az étkező, az egyetemi és a városi sportcsarnok, de még a Kórház utcai sportkomplexum – labdarúgó- és tenispályával, műanyag borítású atlétikai bázissal, súlyemelő- és tornateremmel –, sőt az Árpád fürdő sem ta-

Magyarország – Norvégia férfi vízilabda-mérkőzés

lálható messzire. Egészen komoly lehetőségek rejlenek a sportturisztikai elemekben is!

Az edzőtáborok jelentőségét a vállalkozói kör is felismer- te: nemrégiben tették le a négycsillagos Munkácsy Hotel

Az elmúlt évek nagy érdeklődést kiváltó rendezvényei, válogatott mérkőzései:

- 2004-ben: 6. Női Kézilabda Európa-bajnokság egyik csoportkörének helyszíne, Magyarország–Ukraina női kézilabda-válogatott mérkőzés;
- 2005-ben: Magyarország–Macedónia férfi kézilabda Eb-selejtező, Pannon GSM Karácsony Kupa négy nemzet kézilabda tornája (Magyarország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia);
- 2006-ban: Magyarország–Románia férfi vízilabda-mérkőzések;
- 2007-ben: Magyarország–Olaszország női vízilabda-mérkőzés;
- 2009-ben: Magyarország–Görögország férfi kézilabda Eb-selejtező;
- 2010-ben: Magyarország–Svédország női kézilabda Eb-selejtező; Magyarország–Németország férfi vízilabda-mérkőzés;
- 2012-ben: Magyarország–Románia férfi vízilabda-mérkőzés.

szálláslehetőséget kínálva, mint amit például az iskolacentrum biztosíthat.

A sport területével kapcsolatba hozható helyi fejlesztések sorát bővíti, hogy a tervek szerint az Árpád fürdő a jövőben egy új, 33 x 25 méteres medencét kap.

Amint a fentiek is jelzik, Békéscsaba igen komoly lehetőségekkel rendelkezik a sportturizmus terén. E lehetőségek kiaknázása érdekében a hatályos sportkonceptió és sporttámogatási rendszerben az önkormányzat ki is tűzte a célokat: a sportlétesítmények infrastruktúrájának fejlesztése, rangos nemzetközi sportrendezvények, konferenciák, egyéb sporttal kapcsolatos, „sportturisták” számára is vonzó programok szervezése, támogatása, a városmarketing-tevékenységen keresztül a sportágazattal kapcsolatos lehetőségek (edzőtáborozás, aktív turizmus) kijánlása, valamint a sportdiplomácia további javítása.

Vagyis már igen sok tényező adott ahhoz, hogy a sportturizmus Békéscsaba életébe szervesen illeszkedhessen. Sőt, hogy számtalan egyediségével Békéscsaba városa rövid időn belül akár a sportturizmus egyik fellegvárává válhasson.

Fotó: Kormos Mihály

Írta: Cristian Horgoş

A köröskisjenői Kings Land Klub és fejedelmi ajánlatai

Lovaspóló, fríz lovakon való lovaglás, repülőzés, golf, horgászat, vízibicikli, madárles és kultúra a szabadterén. Ezek a 60 hektáron elterülő Kings Land komplexum üdőkártyái, amely két, 8 hektáron elhelyezkedő tóval is kiegészül. A tavak, melyek amatőr- és versenyhorgászok számára is rendelkezésre állnak, pontyok, kárászok lakhelyei, de magukhoz vonzzák a Sebes-Körös menti dombok lankáinak vadmadarait is. A kingsland.ro, a komplexum hivatalos weboldala, 360°-os panorámafotó segítségével 10 virtuális túrát mutat be.

A szabadidőközpontnak Köröskisjenő ad otthont, mely 15 km-re található Nagyváradtól. Az E60-as úton

eljuthatunk autóval és kerékpárral egyaránt. Akik az attrakciót kerékpárral szeretnék megközelíteni, azoknak ajánlatos a kevésbé forgalmas Nagyvárad-Podgoria-Fugyi-Köröskisújfalú-Köröskisjenő útvonalon haladni.

A községben található Bihar megye egyetlen privát reptere, mely sárkányrepülő, vitorlázórepülő, és ultrakönyű repülőgépek rendelkezésére is áll. Repüléstechnikai kínálatát időszakosan páros ejtőernyőzési lehetőséggel egészíti ki. A 3000 méter magasból történő ugrásokhoz segítséget magyar kiképzők nyújtanak.

A szabadidőközpontban működő lovasklub a Romániai Póló Szövetség érdeklődését is felkeltette, a tevékenység technikai koordinátora Takács Róbert, a szövetség alelnöke.

A nemzetközi szabványoknak megfelelő golfklub „academy course” típusú pályáját, hamarosan kilenclyukúvá bővíti. A pálya felelőse Gabriel Toader oktató, kinek hírnevét nemzetközi versenyeken elnyert kupák öregbítik.

A fogadókomplexum tágas, elegáns étterme, bankettek, lakodalmak, csapatépítő tréningek helyszíne. A látogatók a tavak partján elhelyezkedő rusztikus házakban térhetnek nyugovóra. A közeljövőben a Kings Land Klub vezetői a szállásszolgáltatás színvonalát egy Spa központtal rendelkező hotellel kívánják fejleszteni.

A látogatóközpont számos sportrendezvénynek is helyt ad. Látványos esemény volt a június 15-én megrendezett Lófogatverseny, melyen Rákóczy Gergő, az Érköbölkút-

Gabriel Toader amatőröknek adott golflécke közben

A szobrászműhely keretén belül díjat nyert alkotás

Köröskisjenő környékén az ultrakönyű repülőgépek szokványos jelenségnek számítanak

Székelyhíd Klub tagja is részt vett. Az országos bajnok egy bronzérem birtokosa is, melyet az Európa Bajnokságon szerzett Svájcban, Magyarországon pedig világbajnoki kilencedik helyezést ért el. A Cséffán megrendezett nemzetközi lófogatversenyen a bihariak megcsodálhatták az általa vezetett Lipicai, Kisbéri és Holland sportlovakat.

A BMW Group West Prémium Golf Kupát amatőr és gyermek versenyzőknek rendezték meg, ahol a nyertesek a szervezők által felajánlott értékes nyereményeknek örülhettek. A látogatóközpont területén lévő tavak időszakosan triatlon versenyzők úszó számának is helyt adnak. Június 28-án rendezték meg a Kings Land Xterra Triatlon 2013 versenyt, mely 1 km-es úszásból, 28 km-es kerékpározásból és 7 km-es futásból állt. A program szervezője Klosz Péter, a Master Ski&Bike Sportklub tagja volt. A versenyt gyermekek számára is megrendezték.

A lovaglólhelyszíneken megfelelően kialakított akadálypályák is találhatóak

A lófogatverseny látványos programelem

Kiss-Roth Monica házigazda azt nyilatkozta, hogy a Kings Land vezetői kiemelt figyelmet fordítanak a kulturális eseményekre, még akkor is, ha ezeknek költsége kifejezetten magas. „A kultúra fejlesztésére irányuló befektetések nem pénzügyi formában térülnek meg, viszont mi leginkább saját címerünket akarjuk megtisztelni, mindezt összehangolva a helyi közösség kulturális szintjének a felemelésével”

A szabadterei szobrászati nemzetközi műhely és kiállítás, az a kulturális esemény, amely illeszkedik a tájba és immáron harmadik alkalommal került megrendezésre. A rendezvény az Emlékműi Szobrok Események Nemzetközi Egyesület égisze alatt működik, partnerszervezete a köröskisjenői Polgármesteri Hivatal. A szimpózium, Európa mellett Japánból is csábít művészeket. Idén az olasz Isabella Corni, a német Michael Rofka, a cseh Pavel Spelda, a japán Ishihara Ioshinori és a kolozsvári Cosmin Hiriştea látogatott el a tölgyfatorzsek finomítási munkálatainak rendezvényére. A szobrász szimpózium a Kulturális Hét keretébe integrálódott, melyen Dorin Pop etológus a tölgyfa minőségéről és a bortárolásról tartott előadást. Az esemény rövid filmbemutatókat is magába foglalt, valamint egy kávéköstölő bemutatót, ahol az érdeklődők a kávé történetével is megismerkedhettek. A rendezvények sorát gyermekeknek szóló zenei és művészeti programsorozatok zárták.

A felsorolt attrakciók és színes rendezvények mindössze töredékei Kings Land csodáinak, melynek palettája a pályázati támogatásoknak köszönhetően a közeljövőben további színes elemekkel bővül majd.

Fotó: Cristian Horgoş

Játsszon és nyerjen az élménymagazinnal!

Vegyen részt az alábbi játékaikban és nyerjen ajándécsomagot, vagy gazdagodjon feledhetetlen élményekkel!

A feladványok megfejtéseit és a pályamunkákat postai levelezőlapon, illetve online várjuk az alábbi címekre:

5601 Békéscsaba, Pf: 530, valamint magazin@korosokvolgye.com

A levelezőlapokon és online levezésben jellegként szerepeljen:

Körösök Völgye élménymagazin, illetve az adott játék vagy pályázat neve.

A beküldő nevét és telefonszámát kérjük feltüntetni!

Részletek az alábbi blokkokban:

KERESD A KÜLÖNBSÉGET!

A két fotó között tíz apró különbség van. Találjon meg ezek közül legalább ötöt és írja meg azokat szerkesztőségünknek. A helyes megfejtők közül három nyertest sorsolunk ki, akik ajándécsomagot nyernek. **Beküldési határidő: 2013. augusztus 31.**

FOTÓPÁLYÁZAT!

A Körösök Völgye élménymagazin szerkesztősége fotópályázatot hirdet, az alábbi kategóriában:

FOLYÓK, HOLTÁGAK, TAVAK

A fotóknak a Körösök völgyéhez egyértelműen kapcsolódniuk kell.

A pályamunkákat a negyedik lapszámhoz kapcsolódó határidőig, kizárólag elektronikus úton fogadjuk a magazin@korosokvolgye.com e-mail címre.

A beküldött fotók közül közönségszavazás dönt a legjobbakról, majd az ötödik lapszám után szakmai zsűri is véleményezi a pályamunkákat.

A fotópályázat és a közönségszavazás további részleteiről a www.magazin.korosoknaturpark.hu oldalon tájékozódhatnak.

Beküldési határidő: 2013. augusztus 31.

SZÓKERESŐ

Ebben a játékban, a kérdések segítségével szavakat kell kikeresni a táblázatban. A szavak írásiránya jobbról balra, balról jobbra, fentről lefelé, letről felfelé és átlósan is haladhat. **Beküldési határidő: 2013. augusztus 31.**

N	O	Y	P	T	R	T	K	B	B	A	B	G	L	S	H	F	D	Y	T	M	L	F	M	Z
T	R	R	S	G	T	D	O	Á	J	U	J	M	Z	E	S	J	E	N	G	K	V	N	Á	K
R	Á	V	D	L	Ö	F	M	P	T	N	X	E	B	J	G	T	Q	Á	U	Y	D	P	G	T
W	A	S	F	I	K	P	Q	M	K	S	L	T	C	Y	C	Y	A	D	V	P	O	E	L	N
X	A	G	M	V	É	R	B	A	R	E	I	F	L	C	Y	X	B	A	Z	R	G	R	S	W
H	K	L	C	N	J	E	V	Y	K	Q	I	R	T	A	C	Z	C	L	E	S	P	Z	Z	K
A	T	N	U	L	E	W	T	B	B	L	W	T	U	L	M	M	R	S	I	B	Á	K	I	T
B	S	Q	Z	D	U	G	A	Y	P	S	S	Q	X	T	W	A	Ö	Ö	B	I	Z	L	A	P
X	C	L	E	U	T	R	T	V	G	Z	Í	Z	V	M	T	Y	P	R	U	I	I	O	A	T
G	I	K	T	R	L	T	Y	H	J	O	J	Q	V	J	Z	R	E	Ö	P	V	J	Z	S	H
K	J	F	M	A	S	N	E	R	T	I	Á	T	V	N	Y	O	O	K	V	O	W	Ó	T	M
M	J	W	N	P	U	M	K	J	T	O	R	E	B	H	H	M	S	P	M	T	Y	G	C	J
G	Q	G	J	U	B	I	L	E	U	M	Á	Z	W	N	K	Q	T	O	S	N	P	G	N	M
G	J	G	W	Z	P	D	W	F	I	Q	S	S	F	V	B	G	I	Y	E	L	Y	Z	Y	Y
A	Ú	R	N	Ő	Z	V	R	H	I	J	Q	É	S	G	H	A	G	F	X	T	U	X	B	V
T	N	G	V	N	D	T	F	Z	F	K	D	V	A	G	E	C	T	E	N	I	D	B	J	N
P	O	D	M	B	O	I	Q	R	U	U	F	H	Z	J	N	U	R	G	R	K	V	U	I	Z
V	R	A	U	T	A	R	Ú	T	K	A	F	U	N	A	M	T	J	A	S	C	K	Y	V	S
P	Q	W	D	O	B	D	F	E	E	C	R	A	E	A	S	Y	A	Z	Z	M	T	X	K	Y
M	T	E	B	Z	Z	I	E	H	L	B	V	T	M	W	Q	U	I	D	D	X	H	G	U	W

- Milyen élelmiszer keletkezik, ha a tej a levegőben élő tejsavbaktériumok segítségével megsavanyodik? .....
- Milyen építmény az, melyet védelmi céllal az alföldi folyók mellett alakítottak ki? .....
- A Sárrétekhez köthető egyik legősibb és hajdan legfontosabb mesterség, foglalkozás. ....
- Örömteli, 50. évforduló héber megfelelője? .....
- Melyik az a település, mely egykor Nadány névre hallgatott? .....
- Melyik az a faj, mely Észak-Amerikában őshonos, ám a Szarvasi Arborétumban is megtalálható? .....
- Melyik az a körösladányi üzem, ahol kézműves tejtermékeket készítenek? .....
- Kik a sportturizmus aktív és rendszeres résztvevői? .....
- Melyik az a Körös-völgyi barlang, mely 50 km hosszú? .....
- Melyik az a mozgásforma, melyet északi gyaloglásnak is neveznek? .....
- Melyik az a természeti jelenség, melynek túrázás során hangulat-emelő ereje van? .....
- A kastélykorszak méltatlanul elfeledett személyei? .....

Nyerteseinknek ajándécsomaggal kedveskedünk, és minden számhoz kapcsolódóan a helyes megoldást beküldők között kisorsolunk egy fődíjat, ami egyeztetés szerint lehet bakancsos-, vízi-, kerékpáros túra, sárkányhajózás, illetve városnéző program a közép-békési térségben.

Nyerteseinket a megadott elérhetőségeken értesítjük 2013. szeptember 10-ig.

A nyertesek neve, illetve a játékhoz és a nyereményekhez kapcsolódó bővebb információk a www.magazin.korosoknaturpark.hu és a www.korosokvolgye.com oldalakon.

www.facebook.com/korosokvolgyemagazin

magyar
nyomdaipari szövetség
NYOMDA- ÉS PÁPIRIPARI SZÖVETSÉG

